

4^ο Συνέδριο Επιστημολογίας - 4th Conference on Epistemology

3-5 Δεκεμβρίου 2021 - Διαδικτυακά/virtual conference

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ & ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ & SEMIOTICS

Επιστολή Ζ' 342a: ἔστιν τῶν ὄντων ἑκάστω, δι' ὧν τὴν ἐπιστήμην ἀνάγκη παραγίγνεσθαι, τρία [...] ἐν μὲν ὄνομα, δεύτερον δὲ λόγος, τὸ δὲ τρίτον εἶδωλον.

Κύριαί δόξαι 31: τὸ τῆς φύσεως δίκαιόν ἐστι σύμβολον τοῦ συμφέροντος εἰς τὸ μὴ βλάπτειν ἀλλήλους μηδὲ βλάπτεσθαι.

Περὶ ἐρμηνείας 17b 13: ἔστι μὲν τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ.

Ἠθικά Νικομάχεια 10.1178b: σημεῖον δὲ καὶ τὸ μὴ μετέχειν τὰ λοιπὰ ζῶα εὐδαιμονίας.

www.synathena.gr, www.semiolab.eu

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI - FACULTY OF PHILOSOPHY

SemioLab
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗΣ
SEMIOTICS LAB

ΕΝΤΥΠΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

A. ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ - PLENARY TALK ABSTRACTS

Υπόρρητη σημασία και επιθηματοποίηση

Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη
Ομ. Καθηγήτρια Γλωσσολογίας ΑΠΘ

Θα ασχοληθούμε με 2 επιθήματα της ΝΕ με τα οποία κατασκευάζονται επίθετα από βάση ουσιαστικό (μετονοματικά επίθετα). Δηλ. ένα επίθημα, με βάση τον Συσχετιστικό Κανόνα Κατασκευής Λέξεων (Corbin 1987), εφαρμόζεται σε ένα ουσιαστικό-βάση (Οβ) και κατασκευάζει ένα επίθετο, το οποίο μέσα στο εκφώνημα κατά τη χρήση της γλώσσας θα προσδιορίσει ένα άλλο ουσιαστικό, που εδώ καταγράφουμε σε παρένθεση, π.χ. *τράπεζα* → *τραπεζικός (υπάλληλος)*, *μεσημέρι* → *μεσημεριάτικος (ύπνος)*, *δάσκαλος* → *δασκαλίστικο (ύφος)*. Τα επιθήματα αυτά είναι τα *-ιάτικ(ος)* και *-ίστικ(ος)*. Γιατί επιλέξαμε τα δύο αυτά επιθήματα; Γιατί και τα δύο κατασκευάζουν λέξεις που πέρα από την προφανή σημασία υπονοούν και μία υπόρρητη, η οποία τους δίνει ιδιαίτερη γοητεία, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στον δεύτερο στόχο που έθεσαν οι διοργανωτές του 4^{ου} συνεδρίου: «επανεκτίμηση της αξίας της σημείωσης και ιδιαίτερα των συμβολικών συστημάτων όσον αφορά την κατανόηση και περιγραφή της πραγματικότητας». Π.χ. *βραδιάτικος καβγάς* σημαίνει μόνο 'βραδινός καβγάς'; *κουτσομπολίστικο σχόλιο* σημαίνει μόνο 'κουτσομπόλικο σχόλιο';

Το επίθημα *-ιάτικ(ος)* εφαρμόζεται σε χρονικά Οβ για να κατασκευάσει χρονικά επίθετα που συνδέονται με την καθημερινότητα του ανθρώπου και προσδιορίζουν ένα ουσιαστικό με τις πρωτοτυπικές ή στερεοτυπικές ιδιότητες (Geeraerts, 1985 : 30) που προέρχονται από λαϊκό ορισμό του Αντικειμένου Αναφοράς (ΑΑ) του Οβ, πβ. *βραδιάτικος καβγάς*, προκειμένου για ακατάλληλο από άποψη χρόνου καβγά. Τα επίθετα με το *-ιάτικος* είτε (α) υποκατηγοριοποιούν το ΑΑ του προσδιοριζόμενου ουσιαστικού δημιουργώντας μια ανθρωποκεντρική χρονική σχέση ανάμεσα σ' αυτό και στο ΑΑ του Οβ, π.χ. *χριστουγεννιάτικο δέντρο*, *αποκριάτικος χορός*, είτε (β) χαρακτηρίζουν ποιοτικά το ΑΑ του προσδιοριζόμενου ουσιαστικού αποδίδοντάς του πρωτοτυπικές ή στερεοτυπικές βιωματικά χρονικές ιδιότητες του ΑΑ του Οβ, π.χ. *ανοιξιάτικος καιρός* (λ.χ. τον Ιανουάριο στις αλκωνίδες μέρες και όχι την άνοιξη).

Το επίθημα *-ίστικ(ος)* εφαρμοζόμενο σε Οβ (λ.χ. *θεατρίνος*, *κουτσομπόλης*, *παπάς*, *νομικός*, *γυναικούλα*, *μαϊμού* κτλ.) επιλέγει εκείνες τις ιδιότητες που προβάλλουν τις στερεοτυπικές αντιλήψεις του ομιλητή σε σχέση με την κοινωνική νόρμα συμπεριφοράς για το ΑΑ του Οβ και με αυτές τις ιδιότητες χαρακτηρίζει το ΑΑ του προσδιοριζόμενου ουσιαστικού (*καμώματα*, *σχόλιο*, *ρούχα*, *επιχείρημα*, *συμπεριφορά* κτλ.), το οποίο αξιολογεί αρνητικά. Οι ιδιότητες αυτές υποκρύπτουν απαξία και μειωτική σημασία, π.χ. *θεατρινίστικα καμώματα*, *κουτσομπολίστικο σχόλιο*, *παπαδίστικα ρούχα*, *νομικίστικο επιχείρημα*, *γυναικούλίστικη συμπεριφορά*, *μαϊμουδίστικα καμώματα*, *παπαγαλίστικο διάβασμα*, *χολιγουντιανίστικη χλιδή*, *αγορίστικο παιχνίδι*, *κοριτσίστικο δωμάτιο*. Μέσα από τα παράγωγα επίθετα προβάλλει ανάγλυφη η εικόνα για την κοινωνική νόρμα που έχουν οι Νεοέλληνες όσον αφορά το πώς οι άνθρωποι πρέπει να συμπεριφέρονται, να ντύνονται, να μιλούν, να ζουν κτλ.

Λόγω της σημασίας τους, που συνδέεται με τον βιωματικό χρόνο ή τις στερεοτυπικές αντιλήψεις για την κοινωνική νόρμα, τα επιθήματα *-ιάτικ(ος)* και *-ίστικ(ος)* αποκλείονται από κείμενα επιστημονικού λόγου ή άλλα κείμενα με αξιώσεις αντικειμενικότητας. Αντίθετα εμφανίζονται λ.χ. στον αντιπολιτευτικό πολιτικό λόγο και σε μη υψηλό χρηστικό επίπεδο. Διαθέτει η ΝΕ αντίστοιχα επιθήματα που να χρησιμοποιούνται στον λόγο με αξιώσεις αντικειμενικότητας; Αντίστοιχο του *-ιάτικ(ος)* είναι το επίθημα *-ιν(ός)*, πβ. *ανοιξιάτικος καιρός* – *εαρινή ισημερία*, *μεσημεριάτικος ύπνος* – *μεσημβρινή διακοπή*, *βραδιάτικος καβγάς* – *βραδινό δελτίο ειδήσεων*. Αντίστοιχο του *-ίστικ(ος)* είναι μεταξύ άλλων το επίθημα *-ικ(ός)*, πβ. *νομικίστικο επιχείρημα* – *νομικό*

επιχείρημα, θεατρinίστικα καμώματα – θεατρική παράσταση, δασκαλίστικο ύφος – διδασκαλική ομοσπονδία.

Βιβλιογραφία

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. 1997. *Εισαγωγή στη μορφολογία της νέας ελληνικής - Τα μετονοματικά επίθετα*, Θεσσαλονίκη.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. 2015. «Επιθηματοποίηση και η έκφραση του χώρου και του χρόνου στη Νέα Ελληνική». Κ. Fragkoroulou, F. Kalamida, T. Kardamas, K. Kordouli, M. Marinis, Ch. Panagiotou & N. Vassalou (eds.). *Theoretical and Applied Linguistics*, Proceedings of PICGL3, 1-27. (<https://picgl3.wordpress.com/>)
- Anastassiadis-Symeonidis A. 2016. «Suffixation and the expression of time and space in modern Greek» *Lingue e Linguaggio* XV.1: 59-84.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. 2020: «Απαξίωση της γυναίκας με γλωσσικά μέσα: Η κατάληξη -ω του ονοματικού συστήματος της νέας ελληνικής». Μαρία Θεμελή & Κατερίνα Χατζοπούλου (επιμ.), *Πρακτικά του 3ου Συνεδρίου Πολιτικής Φιλοσοφίας*. Καβάλα: Λογία, 107-119.
- Geeraerts, D. 1985. Les données stéréotypiques, prototypiques et encyclopédiques dans les dictionnaires. *Cahiers de Lexicologie* 46/1, 27-43.
- Σαββίδου, Π. 2010. «Το επίθημα -ιάτικ(ος) στη Νέα Ελληνική: Ανάλυση με τη χρήση ηλεκτρονικών σωματών κειμένων». Στο *Πρακτικά 5ης Συνάντησης Εργασίας Μεταπτυχιακών Φοιτητών του Τμήματος Φιλολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 29-31 Μαΐου 2009*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 253-262.
- Σαββίδου, Π. 2012. «Το επίθημα -ίστικ(ος) στη Νέα Ελληνική: Ανάλυση με τη χρήση ηλεκτρονικών σωματών κειμένων». Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα 32. Πρακτικά της 32ης Ετήσιας Συνάντησης Εργασίας του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 416-427.

Σκέψεις για τη διεπιστημονική σημασία ενός σημειωτικού ορισμού του πολιτισμού.

Η περίπτωση του Clifford Geertz

Βασίλης Δαλκαβούκης, Αν. Καθηγητής Εθνογραφίας του ελλαδικού χώρου ΔΠΘ

Παρά το γεγονός ότι η συζήτηση περί συμβόλων είναι παλαιότερη και οπωσδήποτε επεκτείνεται σε μια σειρά από «πειθαρχίες», η σύνδεση των συμβόλων με τα σημεία και ο προσδιορισμός τους ως «υποβαθμισμένων σημείων» φαίνεται να έχει ανοίξει το δρόμο για μια συστηματικότερη προσέγγισή τους στο πλαίσιο της Σημειωτικής (Αλεξάκης 2008: 12). Στην προέκταση αυτής της επισήμανσης θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εντάξουμε την ανανέωση του εννοιολογικού οπλοστασίου της λεγόμενης Συμβολικής Ανθρωπολογίας μέσω μιας στενότερης σύνδεσής της με τη σημειωτική προσέγγιση. Κάτι τέτοιο τουλάχιστον επιχείρησε να εισάγει στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ο Clifford Geertz μέσω του περίφημου σημειωτικού ορισμού του για τον πολιτισμό (Geertz 2003 [1973]: 17). Διατυπωμένος εν είδει μανιφέστου ο ορισμός αυτός προκάλεσε -και εξακολουθεί να προκαλεί- συζητήσεις και εξελίξεις στο χώρο της Ανθρωπολογίας: υπήρξε η «Ερμηνευτική Ανθρωπολογία» ένα νέο επιστημολογικό Παράδειγμα, διαφορετικό από τη θετικιστική «γενικευτική» επιστήμη; Πώς σχετίζεται η παρέμβαση του Geertz με τη συστηματική κριτική στην Ανθρωπολογία του «εθνογραφικού ρεαλισμού» (Γκέφου – Μαδιανού 2011) από το ρεύμα της Πολιτισμικής Κριτικής (Marcus & Fisher 1986, Clifford & Marcus 1986) που ακολούθησε;

Ο στόχος της εισήγησης, ωστόσο, δεν είναι να μείνει σ' αυτές τις γενικευτικές και θεωρητικές θέσεις. Με αφορμή την εισαγωγή της πολιτισμικής σημασίας, ο Geertz διαμορφώνει μια σειρά από διαπιστημονικές απόπειρες, τις οποίες τεκμηριώνει στο έργο του. Καταρχάς συνομιλεί με τη Φυσική Ανθρωπολογία (biological anthropology) σε μια απόπειρα να αποτιμήσει την έννοια του νοήματος στην εξελικτική πορεία του ανθρώπινου είδους (Geertz 2003 [1973]: 45-91), ενώ στην προέκταση των σκέψεων αυτών επιχειρεί την αποτίμηση της εφαρμογής τους στο έργο του Jerome Bruner (2007) και στο συσχετισμό πολιτισμικού νοήματος και παιδαγωγικής πράξης (Geertz 2009: 219-251). Ωστόσο, η εφαρμογή της πολιτισμικής σημασίας ως αναλυτικού εργαλείου επεκτείνεται για να συμπεριλάβει φαινόμενα και «δομές» πολύ περισσότερο συνδεδεμένα με την Κοινωνική

Ανθρωπολογία, όπως εκείνα του εθνικισμού στα «νέα κράτη» που προέκυψαν από την «επανάσταση» της αποαποικιοποίησης, και τελικά να συνομιλήσει με τη διανοητική περιπέτεια του Claude Lévy-Strauss (Geertz 2003 [1973]: 233-251 και 335-349). Κινούμενος αντίστροφα, αφήνω για το τέλος το σχολιασμό της πολιτισμικής σημασίας σε ένα από τα μάλλον «ξεχασμένα» και πρόδρομα διανοητικά εγχειρήματα του Geertz (1963) για την «οικονομία του παζαριού», στο οποίο μόνο σχετικά πρόσφατα αποδόθηκε προσοχή ως προς την αξία της εφαρμογής του σχήματος της πολιτισμικής σημασίας (Hart 2005: 5-7) στο πλαίσιο μελέτης της λεγόμενης «άτυπης» ή «ανθρώπινης οικονομίας».

Πώς λειτουργήσει, όμως, η «Ερμηνευτική Ανθρωπολογία» στη διεπιστημονική της εφαρμογή; Είναι, τελικά, δέσμια του επιμέρους της «πυκνής της περιγραφής» ή μήπως με το εύρος της εισαγωγής μια σημειωτικής προσέγγισης του πολιτισμού παράγει ευρύτερες υποθέσεις εργασίας θυμίζοντάς μας, όπως ακριβώς και η Σημειωτική, πως η επιστήμη είναι ενιαία; Θα μπορούσαμε να πούμε με σχετική ασφάλεια, πως αν η «αναζήτηση της τέλειας γλώσσας» (Eco 1995) αναπαριστά την ανάγκη μιας παγκόσμιας συνεννόησης, η αναζήτηση μιας «τέλειας επιστήμης» αντανακλά την ανάγκη της διεπιστημονικής αναζήτησης, μια συζήτηση την οποία με βεβαιότητα έφερε στο προσκήνιο η Σημειωτική.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αλεξάκης, Ελ., 2008, «Εισαγωγή. Ανθρωπολογικές διαδρομές στο συμβολικό και το φαντασιακό: ρήξεις και συγκλίσεις», στο Ε. Αλεξάκης, Μ. Βραχιονίδου & Α. Οικονόμου (επιμ.), *Ανθρωπολογία και Συμβολισμός στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας, σ. 11-41.
- Geertz, Cl., 2003 [1973], *Η ερμηνεία των πολιτισμών*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, μτφρ. – επιμ. Θ. Παραδέλλης.
- Bruner, J., 2007, *Ο πολιτισμός της εκπαίδευσης*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, μτφρ. Α. Βουγιούκα – επιμ. Χρ. Βέικου.
- Geertz, Cl., 2009, *Διαθέσιμο φως. Ανθρωπολογικοί στοχασμοί για φιλοσοφικά θέματα*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, μτφρ. Π. Μαρκέτου.
- Geertz, Cl., 1963, *Peddlers and Princes*, Chicago: Chicago University Press.
- Hart, K., 2005, “Formal bureaucracy and the emergent forms of the informal economy”, *WIDER Research Paper*, No. 2005/11, ISBN 9291906905, The United Nations University World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER), Helsinki, διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/10419/63313>
- Eco, U., 1995, *Η αναζήτηση της τέλειας γλώσσας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, μτφρ. Α. Παπασταύρου – επιμ.Ε. Καλλιφατίδη.

Explaining the symbol naturalistically

Vincenzo Fano, Professor of Logic & Philosophy of Science, University of Urbino

By symbol we mean a natural event (sign) which stands for another event of a different type (reference) according to a rule (code). There are approaches that try to introduce a primitive and irreducible semiotic process into the natural world, inspired above all by Thom's work. It is also possible to try to reinterpret this phenomenon – that characterizes and makes the human mind peculiar – from a naturalistic point of view. The most promising approach of this kind is perhaps that of Fodor, based on a causal process that would link the sign to the reference in a specific way. There are reasons to think that Fodor's proposal is not adequate, but from a philosophical point of view the attempts to bring semiosis back to the bed of the natural sciences are very interesting, as the latter have a very solid epistemological status.

Η V&V ράβδος ως μέσο αμέσου και 'ελικρινούς' μεταφοράς του αισθητού στο ιδεατό

Πηνελόπη Καμπάκη-Βουγιουκλή, Ομ. Καθηγήτρια Γλωσσολογίας ΔΠΘ & Θωμάς Βουγιουκλής, Ομ. Καθηγητής Μαθηματικών ΔΠΘ

Η V&V ράβδος είναι ένα εναλλακτικό εργαλείο, αντί των κλιμάκων Likert, συμπλήρωσης και επεξεργασίας ερωτηματολογίων. Εισήχθη το 2008 και έκτοτε αναδείχθηκαν και μελετήθηκαν πολλές από τις πτυχές και τις δυνατότητες που παρέχει τόσο στους/στις ερευνητές/τριες όσο και στους/στις πληροφορητές/τριες, σε επίπεδο συμπλήρωσης αλλά και επεξεργασίας των ερωτηματολογίων. Κύρια πλεονεκτήματά της είναι η δραστική μείωση του χρόνου συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, η αποφυγή λεκτικών χαρακτηρισμών των υποδιαιρέσεων, π.χ. αρκετά καλός, καλός, πολύ καλός, άριστος, και, τέλος, οι πολλές δυνατότητες επεξεργασίας των δεδομένων ώστε να γίνονται συγκρίσιμα με άλλων ερευνητών/τριών. Πρόκειται, δηλαδή, για μια καταγραφή μιας υποκειμενικής κατάστασης ή φαινομένου, τόσο κοντά στην αντικειμενική ώστε να τολμούμε να την χαρακτηρίσουμε 'ελικρινή'. Με την παρουσίαση αυτή θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε το τελευταίο, κυρίως, πλεονέκτημα στην έρευνα της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας.

Βιβλιογραφία

- Kambaki--Vougioukli P. & T. Vougiouklis. 2008. Bar instead of a scale. *Ratio Sociologica* 3: 49-56.
- Kambaki-Vougioukli P., A. Karakos, N. Lygeros, T. Vougiouklis. 2011. Fuzzy instead of discrete. *Annals of Fuzzy Mathematics and Informatics (AFMI)* 2(1): 81-89.
- Kambaki-Vougioukli P. 2012. SILL revisited: Confidence in Strategy Effectiveness and Use of the Bar in Data Collecting and Processing. Selected papers of the 10th ICGL, Komotini, Greece, Democritus University of Thrace, 342-353.
- Kambakis-Vougiouklis P. & P. Mamoukari. 2016. SILL questionnaire: an oral application using the bar for frequency and evaluation of strategy use among mixed student population in Thrace. In Z. Gavrilidou & K. Petrogiannis (Eds), *Language Learning Strategies in the Greek setting: Research outcomes of a large scale project*. Saita Publications, Kavala: 101-114.

Σημειωτική και αστικός χώρος: Η περίπτωση της αρχαίας Ελλάδας

Αλέξανδρος-Φ. Λαγόπουλος, Ομ. Καθηγητής Πολεοδομίας ΑΠΘ & Αντεπιστέλλον Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών

Το συνέδριο προτείνει τρεις θεματολογικούς άξονες, από τους οποίους η παρούσα ανακοίνωση άπτεται των εξής δύο: σημειωτική και τέχνες – σημειωτική και μεταφυσική. Η δυνατότητα, την οποία έχει να καλύψει ένα τόσο ευρύ πεδίο, όπως ελπίζω να αναδειχθεί μέσα από την ανάλυση που θα ακολουθήσει, προκύπτει από το γεγονός ότι η σημειωτική, στο μέτρο που είναι η επιστήμη των σημείων, είναι εξ ορισμού επιστήμη του πολιτισμού, εφόσον ο τελευταίος απαρτίζεται από ένα σύνολο αρθρωμένων υπο-συστημάτων νοήματος.

Δύο διευκρινίσεις είναι χρήσιμες ως προς την ειδικότερη οπτική μου επάνω στους αναφερθέντες άξονες του συνεδρίου. Πρώτον, το αντικείμενό μου αφετηρίας δεν είναι οι τέχνες, αλλά ο αστικός χώρος – και θα δούμε πώς η σημειωτική ανάλυσή του συμπαρασύρει το σύνολο των εικαστικών τεχνών και της αρχιτεκτονικής. Δεύτερον, θα προσπαθήσω να δείξω ότι ο ρυθμιστικός παράγοντας κατανόησης της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και θρησκείας είναι, με σημειωτικούς όρους, ο κοσμογονικός/ κοσμολογικός κώδικας. Αυτή είναι μία θέση η οποία πιθανώς ξαφνιάζει, όταν αναφέρεται στην πηγή του ορθολογισμού και της φιλοσοφίας, αλλά ακριβώς υποδεικνύει τη μεταβατική κατάσταση της αρχαίας ελληνικής σκέψης και τους ισχυρούς δεσμούς της με τη λεγόμενη αρχαϊκή σκέψη, χαρακτηριστικό όλων των προ-καπιταλιστικών κοινωνιών.

Ένα τελευταίο σημείο είναι το γενικό πολιτισμικό αντικείμενο αναφοράς, δηλαδή ποια αρχαία Ελλάδα θα μελετηθεί. Οι αρχαιολόγοι αποφεύγουν γενικά ποιο τολμηρές πολιτισμικές/ιδεολογικές συνδέσεις, όπως αυτή μεταξύ, αφενός, της μινωικής και της μυκηναϊκής και, αφετέρου, της κλασικής Ελλάδας. Αντιθέτως, θα αρχίσω από ακριβώς αυτή τη συνέχεια, ξεκινώντας από τον χορό γέρανο και τη θεματική οργάνωση της ασπίδας του Αχιλλέως για να φθάσω στις τελετουργικές πράξεις, όπως ο χορός και η μουσική, που περιέβαλλαν τις ιδρύσεις των οικισμών.

Η συνέχεια μεταξύ αυτών των πρακτικών και των αντίστοιχων της κλασικής Ελλάδας αναδεικνύει ως κεντρικές κοσμολογικές έννοιες τις αδιάρρηκτα συνδεδεμένες έννοιες του κέντρου του κόσμου και του κοσμικού άξονα. Αυτή η κοσμική γεωμετρία συνυφαίνεται με την πυθαγόρεια σκέψη, της οποίας η ριζική επιρροή επί της αρχαίας φιλοσοφίας δεν έχει ίσως επαρκώς διερευνηθεί. Θεμέλιο της πυθαγόρειας σκέψης, καθώς και όλης της ελληνικής σκέψης, κατά την κλασική και ελληνιστική περίοδο, είναι οι συνδεδεμένες έννοιες του αριθμού και της «συμμετρίας». Ο όρος αυτός δεν έχει το σημερινό νόημά της στη νεοελληνική, αλλά υποδεικνύει αυτό που στα μαθηματικά είναι ο ορισμός της δομής: τη σχέση των μερών ενός συνόλου μεταξύ τους και με το σύνολο. Συγχρόνως, είναι άμεσο εννοιολογικό παράγωγο της κοσμικής τάξης.

Ο κλασικός αστικός χώρος θα διερευνηθεί ακριβώς μέσα από το πρίσμα της συμμετρίας, αλλά θα προετοιμαστεί αυτή ανάλυση με τη μελέτη της επιρροής της συμμετρίας επί της τέχνης και της αρχιτεκτονικής. Η μελέτη των τελευταίων τεκμηριώνει τη στενή σχέση συμμετρίας και κοσμολογίας.

Η ανάλυση του αστικού χώρου θα κινηθεί σε δύο κατευθύνσεις, τις οποίες έχω αποκαλέσει «σημειωτική-του-χώρου-ως-κειμένου» και «σημειωτική-του-χώρου-εν-κειμένου». Στο πλαίσιο της πρώτης κατεύθυνσης, θα αναφερθώ στη μεταρρύθμιση του Κλεισθένους, στην κοσμολογική οργάνωση της Αθήνας και στο κακώς λεγόμενο «ιπποδάμειο» σχέδιο, ενώ στο πλαίσιο της δεύτερης, με το σημειωτικό μοντέλο του αστικού χώρου και, μετά από τη σημειωτική ερμηνεία της Νεφελοκοκκυγίας των *Ορνίθων* του Αριστοφάνους, η οποία ανατρέπει την ισχύουσα ορθοδοξία ότι πρόκειται περί ασυνάρτητου κειμένου, θα κλείσω με τον *Τίμαιο*, τους *Νόμους* και τον *Κριτία* του Πλάτωνος.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Hoepfner, W. και Schwandner, E. L. (1994). *Haus und Stadt im klassischen Griechenland*. Μόναχο: Deutscher Kunstverlag.
- Λαγόπουλος Α.-Φ. (2012). *Ο συμβολισμός του χώρου της αρχαίας Ελλάδος* (Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Κοινωνίας 16). Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.
- Lénêque, P. και Vidal-Naquet, P. (1964). *Clisthène l'Athénien: Essai sur la représentation de l'espace et du temps dans la pensée politique grecque de la fin du VIe siècle à la mort de Platon*. Παρίσι: Les Belles Lettres.
- Mazza, L. (2009). Plan and constitution, Aristotle's Hippodamus: Towards an 'ostensive' definition of spatial planning. *Town Planning Review*, 80 (2): 113-141.
- Pollitt, J. J. (1974). *The ancient view of Greek art: Criticism, history, and terminology* (student edition). New Haven και Λονδίνο: Yale University Press.
- Vernant J.-P. (1974). *Mythe et pensée chez les Grecs*, vol. 1 & 2. Maspero, Paris.

Επιστημολογία και Σημειωτική: Η επιστήμη και το πρόταγμα της αυτονομίας
Γιάννης Λαζαράτος, Καθηγητής Φιλοσοφίας: Οντολογίας, Γνωσιολογίας, Αισθητικής,
Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Τι είναι επιστήμη; Πώς λειτουργεί; Ποια η μέθοδός της και η λογική της ως θεωρητικής δραστηριότητας και μορφής γνώσης; Ποια η γραμματική της ως σφαίρας του πολιτισμού και πεδίου σημασιοδότησης; Και εντέλει ποια η πολιτική της διάσταση ως θεσμισμένου κοινωνικού πεδίου; Σειρά ερωτημάτων επιστημολογικής αφετηρίας που απολήγουν, ολοκληρώνονται και κορυφώνονται στην προβληματική της οντολογίας του πολιτικού και της πολιτικής. Εύλογο. Διότι, καθώς η επιστήμη αφενός αφορά και ανήκει/παραπέμπει/αντιστοιχεί σ' έναν ιδιαίτερο τρόπο του είναι του κοινωνικού, ως διακριτός ακριβώς και χαρακτηριστικός τρόπος του είναι της γνώσης και της γνώσης του· και καθώς αφετέρου κάθε τέτοιος ή άλλος τρόπος του είναι του κοινωνικού, ιστορικά πάντοτε αναδύεται και θεσμίζεται υποχρεωτικώς συναρτήσει του πολιτικού στοιχείου, όρου εκ των ων ουκ άνευ κάθε θεσμισμένου κοινωνικού κόσμου, εξ ορισμού λοιπόν η φιλοσοφική διαύγαση του επιστημονικού ειδέναι προϋποθέτει και συνεπάγεται την πολιτική οντολογική ματιά και διερώτηση. Τουτέστιν, δεδομένης της στη βάση του είναι του κοινωνικο-ιστορικού άρρηκτης σχέσης επιστήμης και πολιτικής πολιτισμικής στιγμής, ακριβώς ως κοινωνικά θεσμισμένων σφαιρών νοηματοδότησης που διακριτές μεν αλληλοπεριχωρούν δε, φιλοσοφία της επιστήμης και πολιτική φιλοσοφία εν προκειμένω συναντώνται και συνεργούν στο κρίσιμο έργο της κατανόησης της εν λόγω σχέσης τους ως σχέσης κατεξοχήν σημασιακής, δεξιωνόμενες έτσι εκ των πραγμάτων στο φόντο μιας ευρύτερης οντολογίας του κοινωνικού και μian ορισμένη σημειωτική οπτική. Εν κατακλείδι, η άρρηκτη σχέση της επιστήμης ως θεωρητικού πράττειν με το πρόταγμα της αυτονομίας ως καταστατικής/συγκροτητικής αρχής κάθε δημοκρατικού και αυτοστοχαστικού τρόπου ζωής έρχεται στο προσκήνιο.

Semiotics and Social Sciences: An unfinished project?

Gregory Paschalidis, Professor of Cultural Studies, School of Journalism & Communications,
Aristotle University of Thessaloniki

Greimas's project of expanding the purview of semiotics as a metalanguage of social sciences was pivotal in placing the relation of semiotics to social sciences onto the epistemological domain. Despite its radical implications, however, this project has been left largely unfinished, stopping short of developing its full potential. Examining cases of recent social theoretical models, we aim to reassess the contribution of Greimas's original project and consider its revitalization and enhancement as epistemological critique of the social sciences, semiotics included.

**Systems of Knowledge, Semiotics, and the Nonhermeneutical
Considerations from Buddhist Studies and Japanese Religious History**

Fabio Rambelli, University of California, Santa Barbara

Semiotics offers a powerful set of tools to study and understand processes of communication and signification, and thus provides a glimpse into entire systems of knowledge. This is particularly important for the understanding of cultures that are distant from us, either in time or space (or both).

In this paper, I will address a number of issues at the margins of semiotics based on my own work on Buddhism and the history of Japanese religions. In particular, I will discuss (i) the types of labor involved in the creation and articulation of value and signification, (ii) the semiotic operations

involved in the destruction of cultural artifacts, (iii) “semiotic shifters” that operate at the borders of materiality and immateriality, this world and the other world, and (iv) what I call the realm of the Nonhermeneutical, that is, those objects and practices that are important not for their expressible meaning, but rather for their effects/affects on their producers and users.

I hope that these examples will contribute to a discussion of these themes also in other cultural contexts and from different theoretical perspectives.

Steps Towards Building an Epistemology for Cognitive Semiotics

Göran Sonesson, Department of Cognitive Semiotics, Lund University

Cognitive semiotics is the result of bringing together two great transdisciplinary endeavours, semiotics and cognitive science. Going beyond any simple genealogy tracing the steps forward from Peirce and Saussure, semiotics must be considered a distinct research tradition, which can be traced back as least as far as Greek antiquity, forming an extended temporal sequence made up of problems formulated from a particular perspective, solutions proposed to these problems, as well as new issues resulting from these solutions, and so on indeterminately. Taking into account all the traditional sciences making it up, this also applies to cognitive science. To simply matters, we can fix the focus of the semiotic research tradition as being meaning in the wide sense, while that of cognitive science is consciousness. It is difficult to think of meaning without consciousness, or consciousness without meaning (although both things have been tried), which suggest the common core could be found in the phenomenological perspective, which should be understood in both Husserl’s and Peirce’s sense of the term.

What, then, are the advantages of this marriage, manifestly not made in heaven, but on earth, and late in its history at that? What semiotics gains is, most obviously, be possibly of conducting experiments. There are, of course, also findings and theoretical constructs in cognitive science which can enrich semiotics. Still, from a theoretical point of view, I believe semiotics has more to offer. Phenomenology has played a part both in recent cognitive science and in semiotics, but I think it is especially needed to mediate between the artificial situations set up as part and parcel of an experiment and the everyday world in which we stake out our life.

Louis Prieto has characterized of “the semiotic sciences” (the human and social sciences) as being more objective than the natural sciences – an idea which can be traced back to Giambattista Vico’s famous axiom, according to which we more easily understand things which have been created by human beings than those of nature. Nevertheless, I will reject the simple coincidence between the object and the discourse of semiotics, postulated by Vico and Prieto. The task of explanation carries us beyond what is directly given to consciousness to layers below, whether these can be phenomenologically recuperated (if they are sedimented, in the phenomenological sense) or only hypothetically posited, as in the natural sciences: even if the phonemes form part of the experience of the speakers of a language, the distinctive features do not. There clearly are parts of human work which are reified, in Feuerbach’s sense made famous by Marx, to the point of needing an approach more akin to the natural sciences. This leads me to elaborate a panoply of methods combining three modes of access with three kinds of objects of study, which all are necessary within cognitive semiotics. This is then illustrated by an overview of our phenomenological as well as experimental elucidation of the mirror image as a pictorial sign.

Epistemology as a Transsemiotic Cartography of Human Knowledge

Zdzisław Wąsik, Professor of Linguistics at the Wrocław School of Banking,
Emeritus Professor senior Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

With the assumption that epistemology is a theory of knowledge, the lecture will give answers to selected five questions about its objective and/or subjective status, firstly, how the knowledge exists, secondly, how the knowledge is acquired or learned and taught, thirdly, how the knowledge is preserved or documented, fourthly, how the knowledge is constructed and justified, and finally how the acquisition and dissemination of knowledge depends on ethical virtues and moral duties of the knowing subjects. These five approaches will respectively constitute the following types of epistemology, namely in the metascientific sense, in the psychosociological sense, in the textual sense, in the analytical sense, and in the aretaic sense. Metascientific epistemology treats knowledge as an objective potential founding a complete information system synopsis by communities of scholars. Considered on the level of the sciences of science, epistemology deals with dispositional knowledge shared by scientists. What practitioners of a given discipline have at their disposal is a matrix of investigative perspectives that allow them to estimate the ontological status and gnoseological accessibility of their investigative domain. In turn, psychophysiological epistemology regards knowledge as a subjective reservoir of fragmentary information attained through acquisition and learning activities of cognizing and educating individuals. Acquiring knowledge as a result of private learning affects the question of its reliability due to the fallibility of human senses. Thus, the inquiry into the ways of how humans arrive at their knowledge entails the limitations of their cognitive powers determined by the ecology of their minds. In the approach of textual epistemology, knowledge will be considered in terms of a subjectively lived-through wordiness and signness of the world, on the one hand, and in terms of an objectively portrayed inter- or trans-medial cartography, on the other. The textual codifications of knowledge, occurring in multimodal reflective patterns and discursive practices of sign-and-meaning-related productions and interpretations of messages exchanged from source to destination, contribute to the communicative formation of a universe of human life. In the investigative framework of analytical epistemology, knowledge is seen as a construction of mind-dependent agents. Regarding the internalism versus externalism stances towards the source of origins of information, the question arises of how to justify the beliefs as true knowledge. This question is posed in epistemic logic where knowledge is considered as information-seeking by questioning. When handling the questions of honesty and fairness in the acquisition and dissemination of knowledge, the fifth part of the author's presentation will benefit from the terminological apparatus related to epistemic aretology, which situates epistemic virtues and epistemic duties in opposition to vices and irresponsibility. What is launched as a novelty are the issues of aretaic epistemology dealing with good practices in knowledge management and violations of research integrity. This part summarizes and elaborates the achievements of contemporary virtue epistemologists who expose the relationships of epistemology to ethics and morality to evaluate the role of epistemic agents in science and research. The issues under discussion constitute the quality of information for which epistemic agents are ethically responsible and morally obliged.

Selected bibliography

Bateson, Gregory. 1979. *Mind and Nature: A Necessary Unity*. New York: E.P. Dutton.

Bateson, Gregory. 1987 /1972/. The logical categories of learning and communication. In: Bateson, Gregory, *Steps to an Ecology of Mind. Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*. Northvale, London: Jason Aronson, 1987, 284–314 (reprint) /San Francisco: Chandler, 279–308.

- Hintikka, Jaakko. 2007. *Socratic Epistemology. Explorations of Knowledge-Seeking by Questioning*. Cambridge, UK (etc.): Cambridge University Press.
- Jenkins, Henry. 2006. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York, London: New York University Press.
- Ojamaa, Maarja, Peeter Torop. 2015. Transmediality of cultural autocommunication. *International Journal of Cultural Studies* 18(1): 61–78.
- Plantinga, Alvin. 1993. *Warrant and Proper Function*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Roberts, Robert C., W. Jay Wood. 2007. *Intellectual Virtues: An Essay in Regulative Epistemology*. New York: Oxford University Press; Oxford: At the Clarendon.
- Rockmore, Tom. 2005. *On Constructivist Epistemology*. Oxford, UK: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Scolari, Carlos Alberto. 2009. Transmedia storytelling: Implicit consumers, Narrative worlds, and branding in contemporary media production. *International Journal of Communication* 3: 586–606.
- van Manen, Max. 1997 [1989]. *Researching Human Experience. Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*. 2nd ed. (revised and corrected). New York: Routledge [New York, NY: State University of New York Press, London, ON: Althaus Press].
- van Manen, Max. 2014. *Phenomenology of Practice: Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing (Developing Qualitative Inquiry)*. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Wąsik, Zdzisław. 2016. *From Grammar to Discourse: Towards a Solipsistic Paradigm of Semiotics* Poznań: Adam Mickiewicz University Press.
- Wąsik, Zdzisław. 2017. Epistemology as a science about the state of knowledge or the ways of acquiring knowledge by living systems? On the roots of Gregory Bateson's conception of knowing processes. In: Zdzisław Wąsik, Lech Witkowski (eds.). *Batesoniana Polonica*. Dąbrowa Górnicza: University of Dąbrowa Górnicza Scientific Publishing, 155–170.
- Wąsik, Zdzisław. 2019. Epistemology as a semiotic cartography of human knowledge and cognition. In: Piotr Konderak (ed.). *Cognitive Semiotics: Perspectives on the Study of Meaning-Making*. Warszawa: Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej. Instytut Filozofii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 137–156.
- Zagzebski, Linda Trinkaus. 1996. *Virtues of the Mind: An Inquiry into The Nature of Virtue and the Ethical Foundations of Knowledge*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

B. ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ & ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ – SCIENTIFIC COMMITTEE ABSTRACTS & CONFERENCE PARTICIPANT ABSTRACTS

Signaling the unreal in language evolution: locating irrealis syntactic projection in phylogenetic time

Katerina Chatzopoulou, Center for Greek Studies, University of Florida

This study tracks the signification of the unreal in human language from an evolutionary perspective with the aid of recent research on language evolution across distinct but interrelated fields. The term ‘unreal’ is used here to refer to situations or entities that are not—yet—true or existing and in linguistic terms it relates to the notion of nonveridicality (Giannakidou 1998, Giannakidou & Mari 2021), which is an analysis of the pretheoretical notion of the irrealis within the field of formal Semantics.

From a biological perspective the role of the lateral prefrontal cortex is here highlighted regarding the signification of the unreal. In particular the function of prefrontal synthesis (PFS), defined in Vyshedskiy (2019) as the ‘conscious, purposeful process of synthesizing novel mental images from two or more objects stored in memory’, a neurobiological operation which differs both from the one linked to Wernicke’s area and from the one linked to Broca’s area. Vyshedskiy (2019) connects the emergence of PFS 70,000 years ago to recursion in language: the ability to produce infinite utterances through finite means (Chomsky 1986). Yet PFS is not language specific, but rather a general cognitive ability, for the development of which we have various indirect evidence: artifacts

of hybrid entities that do not appear in nature (e.g. the lion-man, Dalton 2003), elaborate human dwellings (Holliday et al. 2007), burials and metaphysical beliefs, bone needles and animal traps (Vyshedskiy 2019).

This study links all these indications of PFS emergence to the signification of the unreal and furthermore proposes, from an evolutionary linguistics perspective, a concrete sequence regarding the appearance of nonveridical/irrealis marking in language based on the four-stage model for language evolution of Progovac (2015), Benítez-Burraco & Progovac (2020), in the spirit also of the four-stage model on the development of negation supported in de Swart (2008), relying on L2 acquisition evidence modeled within Optimality theory. Like negation, nonveridical/unreal language functions appear early in language acquisition, if we consider imperatives as a main representative and imperative being the least marked mood (Progovac 2012), a form that requires less cognitive processing compared e.g. to declaratives and truth-conditional negation in general, which are taken to emerge in later stages. However, the syntactic escape of nonveridical marking from within the verb phrase/small clause and its appearance as a discrete syntactic projection (Chatzopoulou 2012, 2019) should be temporally located at a much more recent evolutionary stage, namely in the 4th stage of the Benítez-Burraco & Progovac (2020) model, one in which also the tense phrase (TP) emerges and definitely follows the emancipation of the negation phrase (NegP) from the internal of the verb phrase/small clause again as a distinct syntactic projection.

By expanding the timescale of examination of nonveridical/irrealis marking from mesohistorical (a few thousands of years, as in a Chatzopoulou 2021), to macrohistorical (tens of thousands of years, terminology of Wang 1991), we are oriented towards the level of phylogenesis, the age-long question of language origin (see also Chatzopoulou 2017). Interdisciplinary collaboration has proven useful so far, as has been suggested regarding evolutionary linguistics in general (Gong, Shuai & Comrie 2014). This is important also for irrealis marking, the marking of the unreal, as this is a process directly related to the social contract: it allows speaker commitment qualification and enables accountability.

Bibliography

- Benítez-Burraco, Antonio & Ljiljana Progovac. 2020. A four-stage model for language evolution under the effects of human self-domestication. *Language & Communication* 73.1-17.
- Chatzopoulou, Katerina. 2021. The history of Greek conditionals & one modal cycle: upward reanalysis in the life of an. *Journal of Historical Syntax* 5(19).1-47.
- Chatzopoulou, Katerina. 2019. *Negation and nonveridicality in the history of Greek*. Oxford: Oxford University Press.
- Chatzopoulou, Katerina. 2017. Language evolution & technological wisdom: from Arthur (2009) to Protagoras. [In Greek: Γλωσσική εξέλιξη και έντεχνος σοφία: από τον Arthur (2009) στον Πρωταγόρα]. In *Proceedings of the 1st Conference on Epistemology, Philosophia Ancilla Concilium II*, ed. by K. Katsarou & M. Papanikou, 191-208. Kavala: Saita.
- Chatzopoulou, Katerina. 2012. Negation and nonveridicality in the history of Greek. PhD dissertation. University of Chicago.
- Chomsky, Noam. 1986. *Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use*. New York: Praeger.
- Dalton, Rex. 2003. Lion man takes pride of place as oldest statue. *Nature* 425.7.
- De Swart, Henriëtte. 2008. Negation in early L2: a 'window' on language genesis. In *Language evolution: The view from restricted linguistic systems*, ed. by Botha, R., de Swart, H., 59–100. Utrecht: LOT.
- Giannakidou, Anastasia. 1998. *Polarity sensitivity as (non)veridical dependency*. Amsterdam: John Benjamins.
- Giannakidou, Anastasia & Alda Mari. 2021. *Truth and veridicality in grammar and thought: mood, modality, and propositional attitudes*. University of Chicago Press.
- Gong, Tao, Lan Shuai & Bernard Comrie. 2014. Evolutionary linguistics: theory of language in an interdisciplinary space. *Language Sciences* 41.243-253.
- Holliday, Vance T., John Hoffecker, Paul Goldberg, Richard Macphail, S. Forman, M. Anikovich, A. Sinitsyn. 2007. Geoaerchaeology of the Kostenki–Borshchevo sites, Don River valley, Russia. *Geoarchaeology* 22(2).181-228.
- Progovac, Ljiljana. 2015. *Evolutionary Syntax*. Oxford Studies in the Evolution of Language. Oxford: Oxford University Press.

- Progovac, Ljiljana. 2012. Compounds & commands in the evolution of human language. *Theoria et Historia Scientiarum: An International Journal for Interdisciplinary Studies* 9.49-70.
- Vyshedskiy, Andrey. 2019. Language evolution to revolution: the leap from rich-vocabulary non-recursive communication system to recursive language 70,000 years ago was associated with acquisition of a novel component of imagination, called Prefrontal Synthesis, enabled by a mutation that slowed down the prefrontal cortex maturation simultaneously in two or more children – the Romulus and Remus hypothesis. *Research Ideas & Outcomes* 5.e38546.
- Wang, W.S.-Y., 1991. The three scales of diachrony. *Explorations in Language* 60–71, Pyramid Press, Taipei, Taiwan.

Το παραμυθι της Ψυχής από το λογοτεχνικό στο φιλοσοφικό σημείο Σημειωτική αφηγηματολογία με την μέθοδο του Greimas

Δέσποινα Γιαλατζή, Υπ. Δρ. Γαλλικής Γλώσσας & Φιλολογίας, Εργαστήριο Σημειωτικής SemioLab
ΑΠΘ

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί μια σημειωτική ανάλυση στο γνωστό παραμύθι του Έρωτα και της Ψυχής. Ο Απουλήιος τοποθετεί το μυθολογικό παραμύθι της Ψυχής στο κεντρικό σημείο του διάσημου μυθιστορήματος του *Ο Χρυσός γάιδαρος ή Οι Μεταφορτώσεις* (από Βιβλίο VI, §28, Βιβλίο V και μέχρι Βιβλίο VI, §24). Αν ο Πλάτωνας σημειώνει ότι το σώμα είναι ο «ναός» (τάφος) της ψυχής, τότε ο Απουλήιος δημιουργεί τον Έρωτα ως συνδήλωση του σώματος και την θνητή πανέμορφη πριγκίπισσα Ψυχή ως συνδήλωση της ίδιας της ανθρώπινης ψυχής.

Η εργασία φιλοδοξεί να χαράξει ένα σημειολογικό μονοπάτι το οποίο ενώνει το αρχαιοελληνικό παραμύθι της Ψυχής, όπως αυτό αποτυπώθηκε για πρώτη φορά από την πένα του Ρωμαίου συγγραφέα Απουλήιου και τον «μύθο» της ψυχής όπως αυτός δομήθηκε με την φιλοσοφική διάσταση του αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου Πλάτωνα (Φαίδρος, Φαίδων κτλ.). Η ιστορία της Ψυχής ως ένα φιλοσοφικό σημείο μεταπλάθεται από τον Απουλήιο σε ένα λογοτεχνικό σημείο. Πως όμως το λογοτεχνικό κείμενο λειτουργεί συνδηλωτικά για το φιλοσοφικό κείμενο;

Στόχος της παρούσας ανάλυσης είναι να εντοπίσει το βαθύτερο νόημα του πρωτότυπου αρχαιοελληνικού παραμυθιού του Απουλήιου και να το αντιπαραβάλει με την φιλοσοφική διάσταση της ανθρώπινης ψυχής, αναδύοντας τα διάφορα επίπεδα σημασίας. Η σύγκριση ανάμεσα στο λογοτεχνικό και το φιλοσοφικό παραμυθι της Ψυχής γίνεται με την συστηματική μέθοδο αναζήτησης των κύριων ισοτοπιών στον πυρήνα των κείμενων και την ανάπτυξη των σημειωτικών τετραγώνων. Η πρωτοτυπία της παρούσας έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι η μέθοδος Greimas αποκαλύπτει με συστηματικό τρόπο τα ποικίλα νοήματα και τα βαθύτερα μηνύματα των σημειωτικών συστημάτων και ταυτόχρονα επιτυγχάνει την συστηματική συγκριτική ανάλυση των δομών, όπως για παράδειγμα της λογοτεχνικής και φιλοσοφικής, καθώς και την εικαστική προέκτασή τους (π.χ. σε ζωγραφική και γλυπτική).

Οι μεταφορές του άγχους: προσέγγιση από τη Γνωστική Γλωσσολογία

Μίνα Γιαννούλα, Υπ. Δρ. Γλωσσολογίας, Πανεπιστήμιο του Σικάγο

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η αναζήτηση μεταφορικών γλωσσικών εκφράσεων, οι οποίες αναφέρονται στο συναίσθημα του άγχους, και ταυτόχρονα η αναγνώριση της εννοιακής μεταφοράς στις συγκεκριμένες εκφράσεις με την μέθοδο MIPVU. Από την πλευρά της γνωστικής γλωσσολογίας, ο Kövecses (2010) ορίζει ως μεταφορά την κατανόηση ενός εννοιακού πεδίου με όρους ενός άλλου εννοιακού πεδίου. Για παράδειγμα, μιλάμε για την αγάπη χρησιμοποιώντας όρους σχετικούς με τη φωτιά, για τη ζωή χρησιμοποιώντας όρους ταξιδιών, για τις ιδέες χρησιμοποιώντας όρους τροφής, κτλ. Σύμφωνα με τον ίδιο, η μεταφορά παίζει σημαντικό ρόλο τόσο στη μελέτη για την κατανόηση των συναισθημάτων όσο και στην εμπειρία: η ίδια η γλώσσα χρησιμοποιεί σε μεγάλο βαθμό τη

μεταφορά, προκειμένου να περιγράψει συναισθήματα, για αυτό και κατανοούμε καλύτερα πλευρές των συναισθημάτων μας χρησιμοποιώντας όρους μεταφοράς.

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιείται η μέθοδος MIPVU, η οποία αναγνωρίζει και μελετά διαφορετικές γλωσσικές μορφές της μεταφοράς διακρίνοντας τις γλωσσικές εκφράσεις σε καθαρές μεταφορές και παρομοιώσεις και αναδεικνύοντας τη σχέση μεταφοράς και επιπέδου ύφους. Επιπλέον, η MIPVU επεξηγεί πιο λεπτομερειακά ζητήματα της διαδικασίας αναγνώρισης, όπως είναι ο ακριβής προσδιορισμός των λεξικών μονάδων και η αναγνώριση των μεταφορών στη χρήση των λεξικών μονάδων. Συλλέγοντας τα γλωσσικά δεδομένα μέσα από τη μηχανή αναζήτησης της Google και χρησιμοποιώντας ως βασικό εργαλείο το *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* (2009), αναλύονται με την μέθοδο MIPVU οι μεταφορικές εκφράσεις οι οποίες χρησιμοποιούνται για το συναίσθημα του άγχους. Από το σύνολο των μεταφορικών γλωσσικών εκφράσεων διαπιστώνεται ότι οι φυσικοί ομιλητές της Νέας Ελληνικής αναπαριστούν το συναίσθημα του άγχους κυρίως ως εχθρό ή αντίπαλο και αναφέρονται σε αυτό με εχθρικούς όρους (π.χ. *καταπολεμήστε, νίκησε, σκοτώνει, πνίγει*). Με άλλα λόγια, το άγχος είναι κάτι που είναι ανάγκη να καταπολεμηθεί, να νικηθεί, ενώ μπορεί επιπλέον να σκοτώσει ή να πνίξει το άτομο. Παράλληλα, προβάλλεται η μεγάλη προσπάθεια του ατόμου να ελέγξει το συγκεκριμένο συναίσθημα. Με αυτό τον τρόπο, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η αρνητική επιρροή του άγχους αντικατοπτρίζεται στη γλώσσα. Ωστόσο, ενδιαφέρον αποτελεί η μία και μοναδική μεταφορική γλωσσική έκφραση που συναντάμε, στην οποία το άγχος εμφανίζεται ως φίλος ('Το άγχος αποδεικνύεται σύμμαχός σου'). Στην πραγματικότητα, η συγκεκριμένη έκφραση αποτελεί την εξαίρεση, η οποία επιβεβαιώνει τον κανόνα που θέλει το άγχος να εκλαμβάνεται ως κάτι απειλητικό για τον ψυχισμό και το σώμα του ανθρώπου. Παράλληλα, διαπιστώνεται ότι το άγχος μπορεί, σε μικρότερο βαθμό, να γίνει αντιληπτό ως δύναμη, έμφυχο ον, ουσία σε ένα περιέχον, οντότητα, βάρος, ιδιοκτησία και μεταφερόμενη ουσία. Όλα αυτά φανερώνουν την προσπάθεια του ανθρώπου να ελέγξει το συγκεκριμένο συναίσθημα και για αυτόν ακριβώς τον λόγο το σωματοποιεί και του δίνει υλικές διαστάσεις. Με άλλα λόγια, μέσω της οντολογικής κατάστασης που δίνεται στο άγχος, γίνεται φανερό ότι το άτομο βιώνει το συναίσθημα αυτό ως μια ξεχωριστή οντότητα πάνω στην οποία επιδιώκει να ασκήσει επίδραση.

Βιβλιογραφία

Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.
Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (2009). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.

Η μεταφυσική της σημειωτικής του λόγου & της εικόνας στο έργο του Γκιγιώμ Απολλιναίρ. Το παράδειγμα των 'Calligrammes'

Καλλιόπη Γκουτζιαμάνη, Πτυχιούχος Γαλλικής Φιλολογίας ΑΠΘ & Ελληνικού Πολιτισμού ΕΑΠ,
ΜΑ Ιστορίας της Λογοτεχνίας

Ο Γκιγιώμ Απολλιναίρ παίζει ανάμεσα στην σημειωτική της γλώσσας και της εικόνας. Η ποίηση του δεν είναι απλά εικόνες που καταγράφονται με την πένα, αλλά παίρνουν μορφή και εξωτερικεύονται όχι μόνο μέσω του λόγου, αλλά και μέσω της απεικονιστικής ζωγραφικής.

Πρωτοπόρος του κυβισμού και πρόδρομος του σουρρεαλισμού και του θεάτρου του παραλόγου, ο Απολλιναίρ γράφει εν μέσω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου μια σειρά ποιημάτων που τους δίνεται η ονομασία *Calligrammes*, δηλαδή *Καλλιγράμματα* ή *Καλλιγραφήματα* και τα οποία εκδίδονται το 1918 μετά τον θάνατο του καλλιτέχνη. Πρόκειται για σχηματικά ποιήματα, όπου η εικόνα αποδίδει το νόημα του ποιήματος. Η απουσία σημείων στίξης και ελεύθερη διάταξη των λέξεων συντελούν όχι μόνο στην δημιουργία οπτικής εικόνας στην αρχική γλώσσα γραφής του ποιήματος, αλλά και στη διατήρηση αυτής της εικόνας σε οποιαδήποτε γλώσσα μετάφρασης. Έτσι το κάθε γράμμα, ήδη σημείο που εκφράζει ένα συγκεκριμένο φώνημα και η κάθε λέξη ως σημαίνον που αναπέμπει σε ένα σημανόμενο, περνάει σε δευτερο επίπεδο και γίνεται μέρος μιας σημειωτικής της εικόνας. Μιλάμε δηλαδή για μια μεταφυσική του σημείου. Στην Ελλάδα τα

ποιήματα αυτά γίνονται ευρέως γνωστά από τον νομπελίστα ποιητή Γεώργιο Σεφέρη. Συγκεκριμένα, στην ποιητική του συλλογή *Ημερολόγιο Καταστρώματος Β'* υπάρχει το ποίημα που τιτλοφορείται *Καλλιγράφημα* του οποίου οι στίχοι σχηματίζουν τις σιλουέτες τριών ιστοφόρων του Νείλου.

Βέβαια το είδος αυτό είναι ήδη γνωστό από την αρχαιότητα με τα ποιήματα του Σιμίου του Ρόδιου : *Πέλεκυς, Πτέρυγες Έρωτος, Ωόν*. Κατά τον Μεσαίωνα σε πολλά χειρόγραφα συναντάται η περίπτωση το αρχικό γραμμάκι να σχηματίζεται με φιγούρα ανθρώπου. Υπάρχουν επίσης και στην αραβική τέχνη ζωομορφικές αποδόσεις καλλιγραμμάτων.

Ο Rabelais στην θεοκρατική Γαλλία του 16^{ου} αιώνα που αρχίζει να δέχεται τις επιρροές του αναγεννησιακού πνεύματος αποτολμά επίσης κάτι ιδιαίτερα ρηξικέλευθο για την εποχή του, όταν προσπαθεί να αποδώσει με λέξεις το σχήμα της Βίβλου, ενώ προχωρώντας στους νεότερους χρόνους ανακαλύπτουμε ότι και ένας άλλος Γάλλος ποιητής, ο Στεφάν Μαλλαρμέ είχε πειραματιστεί με αυτό το είδος απεικονιστικής γραφής.

Γιατί όμως ο Απολλιναίρ θεωρείται ως ο θεμελιωτής του είδους και έγινε ευρέως γνωστός για τον τρόπο γραφής της ποίησής του; Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι το εύρος του παραγόμενου έργου είναι σαφώς μεγαλύτερο από τα διασωθέντα έργα του παρελθόντος αλλά και γιατί ο Απολλιναίρ κατάφερε να αποδώσει τα σχήματα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να είναι εύκολα αναγνωρίσιμα. Επιπλέον τα θέματα που πραγματεύεται και ο συμβολισμός των εικόνων του καθώς και η εποχή που τα ποιήματα γράφτηκαν καθιστούν τα *Καλλιγράμματα* το κοινωνιόγραμμα της εποχής τους.

Η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται σήμερα τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην δημιουργία κόμικ με πρωτοπόρο πάντα τις νέες τεχνολογίες.

Βιβλιογραφία

Μουζακιάτου Στέλλα, «Η σημειολογία της εικόνας στην Τέχνη και την Εκπαίδευση» στο Πρακτικά 9ου Διεθνούς Συνεδρίου *9th International Conference in Open & Distance Learning*, Νοεμβριος 2017, Αθήνα.

Φουνδούκα Ιοκάστη Χρ, *Η Δήλος του Νίκου Εγγονόπουλου, Αφορμή για μία πολιτισμική σημειωτική μελέτη της γενιάς του 30'*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2020.

Μάντζιος Πανταζής, *Ποίηση και ζωγραφική στους Έλληνες μεταπολεμικούς υπερρεαλιστές*, Παν/μιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2013.

Apollinaire Guillaume ; *Calligrammes*; University of California Press, Los Angeles 1980.

Διαβάζω τεύχος 231, «Αφιέρωμα στον Γκιγιώμ Απολλιναίρ», Αθήνα 1990.

Η σημειωτική της εικόνας μεταξύ οπτικής επιστημολογίας και ιστορίας της τέχνης

Λία Γυϊόκα, Αν. καθηγήτρια Ιστορίας και Θεωρίας της Τέχνης & του Πολιτισμού
Τμήμα Αρχιτεκτόνων, ΑΠΘ

Η ανάδυση των "οπτικών σπουδών" τη δεκαετία του 1980 ήγειρε μια σειρά από ερωτήματα που μπορούν να συνοψισθούν στα εξής δύο: Αποτελούν συνέχεια και εμπλουτισμό της ιστορίας της τέχνης ή μήπως ρήξη με αυτήν; Ποια είναι η σχέση τους με τις πολιτισμικές σπουδές; Σήμερα, με τις σπουδές της εικόνας να εξαπλώνονται σε ολοένα και ευρύτερα ερευνητικά πεδία και προγράμματα σπουδών, προστίθεται και ένα ακόμη ερώτημα: Πώς αντιμετωπίζουν οι ποικίλες "οπτικές σπουδές" τις λεγόμενες ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες (*digital humanities*, DH);

Παρόλο που οι σχετικές μελέτες είναι ελάχιστες, έχει αρχίσει να διαμορφώνεται ένας διακριτός ερευνητικός χώρος της σημειωτικής που ασχολείται με τις εικόνες και την οπτική σημείωση (βλ. τις εργασίες της διεθνούς εταιρείας *Visual Semiotics - ISVS*, που ιδρύθηκε το 1989). Η σημειωτική της εικόνας επιχειρεί, σε ποικίλα επίπεδα, αλλά με συγκεκριμένες στοχεύσεις, να διορθώσει τόσο την ανιστορική αυθαιρεσία και αποπολιτικοποίηση των "οπτικών σπουδών", όσο και την αδιαφορία της ιστορίας της τέχνης για ορισμένες εγκαθιδρυμένες πλέον συνθήκες της

μαζικής επικοινωνίας, όπως π.χ. για τη διαφορά ψηφιακής και ψηφιοποιημένης εικόνας στις ΔΗ, αδιαφορία με σοβαρές επιστημονικές συνέπειες για τη μελέτη των εικόνων. Στην ανακοίνωση θα αναζητήσουμε τις συγκλίσεις της σημειωτικής της εικόνας με αυτό που η Johanna Drucker αποκαλεί οπτική επιστημολογία, καθώς και τα εργαλεία, θεωρητικά και μεθοδολογικά, που αυτή μας παρέχει για την κατανόηση της ψηφιακής παραγωγής.

Βιβλιογραφία

- Burdick, Anne, Johanna Drucker, Peter Lunenfeld, Todd Presner & Schnapp Jeffrey (2012) *Digital Humanities*, Κέμπριτζ: MIT Press.
- Danesi, Marcel (2017) 'Visual rhetoric and semiotic', εν: *Oxford Research Encyclopedia of Communication*.
- Lomax, Helen και Fink, Janet (2020) 'Understanding online images: Content, context and circulation as analytical foci', εν: L. Pauwels και D. Mannay (επιμ.), *The Sage Handbook of Visual Research Methods*, Λονδίνο: Sage, σσ. 591-603.
- Rose, Gillian (2016) *Visual Methodologies*, Λονδίνο: Sage.
- Sonesson, Goran (2015) Signs and Gestalten: From visual thinking to pictorial concepts. *Gestalt Theory* 37(3). 257-272.

Reducing the chaos of ignorance in the cosmos of science: from Peirce information to the *dicisign*

William McCurdy, Department of English & Philosophy, Idaho State University

This presentation is an overview of C. S. Peirce's generalization of Aristotle's logic to Peirce's semeiotic. It has two foci, first, his non-extensional, meaning-centric conception of information and second, his concept of the conveyance of information, namely, the *dicisign*. The typical understanding, both pre-Peirce and post-Peirce, of the relation between the extension (breadth, reference) and the intension (depth, meaning) of a term has been held to be one of inverse proportionality, *i.e.*, expressed quasi-mathematically, $Breadth \times Depth = k$ (a constant). This account goes back to Socrates via Kant, Leibniz, Port-Royal, Prophyry, Aristotle, and Plato. Due to his semeiotical investigations, however, Peirce came to recognize the full relation between these two variables, the breadth and depth of a term, requires a third variable, namely, the *information* of that term. According to Peirce the information of a term is the collection of all "the synthetical propositions in which the term is either subject or predicate". The resultant enriched relation of a term's breadth (T_b), depth (T_d), and information (T_i) is $T_b \times T_d = T_i$. This formula follows from the fact that the semeiotic (signifying) relation is a genuine triadic relation, an irreducible relation requiring three relata – the *sign*, the *object* of that sign, and the *interpretant* of that sign and further, it reflects the fact that "Symbols grow." Peirce's definition of information is *Information is supererogatory intension*, meaning that any intension above and beyond what is necessary to fix (the bounds of) the extension of a term is its information. Peirce's quasi-algebraical formulation of information can be modelled as the area of a rectangle. Changes over time of either the breadth or the depth due to on-going inquiry can be modelled by rectangular hyperbolic cross-sections ($X \times Y = k$) of a rectangular hyperboloid ($X \times Y = Z$).

The generalization of Aristotle's logic also involved an expansion of the Principle of *Nota Notae*, the chief law of deductive reasoning, to the Principle of *Signum Signi*, the chief law of semeiotical interpreting. Hence, traditional logic is to be subsumed under semeiotic. Peirce's argument for this generalization will be presented, followed by further generalizations of Aristotle's logic, metaphysics, and philosophical anthropology to Peirce's semeiotical theories of reality and human beings.

The next major focus will be Peirce's broadening and deepening of Aristotle's concept of the proposition as the combination of a name and a verb (alternately, subject and predicate) to yield an integral linguistic compound capable of being either true or false (and thus, capable of conveying

information). The result is Peirce's concept of the *dicisign* as a combination of an index and an icon to yield an integral semeiotic compound capable of signifying either truly or falsely (and thus capable of conveying information). At the conclusion the interrelation of the concept of the *dicisign* and Peirce's Maxim of Pragmaticism will be touched on.

Bibliography

Peirce, Charles Sanders, *Writings of Charles S. Peirce: A Chronological Edition*, vol. I & II, Bloomington: Indiana University Press, 1982 & 1984.

Stjernfelt, Frederik, *Natural Propositions: The Actuality of Peirce's Doctrine of Signs*, Boston: Docent Press, 2014.

Τα κινηματογραφικά είδη ως σημασιακές εξελικτικές δομές και δείκτες νοήματος: Θεωρητικά κριτήρια προσέγγισης και καθορισμού

Ελευθερία Δημητρομανωλάκη, Συγγραφέας, Δρ. Επικοινωνίας, Μέσων & Πολιτισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο. Μτδρ. Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η Αφήγηση και τα Σημεία διαποτίζουν και συγκροτούν κάθε έκφραση του ανθρώπινου, κάθε έκφανση της ζωής (Peirce). Από τις καθημερινές ομιλίες και δράσεις, μέχρι τη μόδα, το ποδόσφαιρο και τη διαφήμιση, από τη φιλοσοφία και την πολιτική μέχρι την τέχνη σε όλες τις μορφές της. (Barthes, Eco) Η ίδια η φύση αποκαλύπτεται μέσα από τα σημεία της.

Η Τέχνη στο σύνολό της στοχεύοντας στο νόημα, αποκαλύπτει την αφηγηματικότητα, ενώ ταυτόχρονα αποκαλύπτεται μέσω αυτής. Και μάλιστα ετούτη η ανάδυση του νοήματος συντελείται ανεξαρτήτως των σημειακών παραμέτρων που κάθε τέχνη αξιοποιεί, αφού τα σημεία διαφοροποιούνται στη βάση των πολιτισμικών κωδικών που κάθε μορφή τέχνης έχει αναπτύξει στη διαχρονία. (Metz 1991: 112-114)

Σ' αυτό το πλαίσιο, οντολογικά, η κατά Metz *αφηγηματικότητα* κινείται μεταξύ των τεχνών και των ειδών και εμπνέει για διαχρονικές και διακειμενικές προσεγγίσεις. Ως προς την τέχνη του κινηματογράφου, ο ίδιος ο Metz δημιουργεί ερευνητικές υποθέσεις και ερωτήματα σχετικά με τη διαμόρφωση και την εξέλιξη των κινηματογραφικών ειδών, καθώς και την πολύπλευρη σημειακή σχέση του με τις άλλες τέχνες. (Metz 1991:144)

Υπ' αυτό το πρίσμα η παρούσα ανακοίνωση στοχεύει ν' αναδείξει τις όψεις εκείνες της *Θεωρίας της Αφήγησης* που συνδιαλέγονται με τα σημεία και τις σημασίες και λειτουργούν διερμηνευτικά ως προς τη διάκριση των κινηματογραφικών ειδών, τα επιμέρους χαρακτηριστικά και τα εξελικτικά μοτίβια τους, ιδίως σε μια εποχή που παγκόσμια εμφανίζεται ένας ειδολογικός πλουραλισμός. Ο καθορισμός των κριτηρίων για την προσέγγιση των ειδών γίνεται πολύπλοκος στην 7^η τέχνη, αφού οντολογικά συγκροτείται από πολλαπλούς σημειακούς κώδικες, προερχόμενους από διαφορετικά συστήματα επικοινωνίας και καλλιτεχνικής δημιουργίας. Οι πολιτισμικές καταβολές του κινηματογράφου ανάγονται στο λόγο ως προαιώνιο μυθοπλαστικό και εννοιολογικό κόμβο, στην *παράσταση* και την *αναπαράσταση* ως δραματουργία του κειμένου και των δρώντων προσώπων, ενώ διαμέσου της απεικονιστικής φύσης του συμπλέει με τη ζωγραφική, με το σύμπαν που το φως δημιουργεί, δομείται στην αρχιτεκτονική του χώρου, τη σκηνογραφία και τη φωτογραφία, ενισχύοντας με τη σημειωτική των ήχων και της μουσικής. (Chatman 1978: 96-119) Βασίζεται σε όλα αυτά μαζί και αφηγείται ιστορίες.

Με εναρκτήριες παραδοχές: α) τη σκέψη του Mikhail Bakhtin που προσέγγισε το καλλιτεχνικό φαινόμενο ως ένα σημαίνον σύνολο αδιάσπαστο καθώς «*το περιεχόμενο και η μορφή αλληλοδιαβρώνονται και είναι αξεχώριστα, αλλά για την αισθητική ανάλυση, δεν συγχωνεύονται, και παρουσιάζονται σαν μεγέθη διαφορετικής τάξης*». (Bakhtin,1980:60) και β) τη διάκριση *μύθου* και *πλοκής* των Ρώσων Φορμαλιστών Eikhenbaum, Kuleson, Shklovsky, Tynianov, ιδίως όπως επαναδιατυπώθηκε μεταγενέστερα από τους θεωρητικούς της αφήγησης, δημιουργείται η ερευνητική πρόκληση να προσεγγισθούν τα είδη του κινηματογράφου ακριβώς μέσα από ετούτη τη

διττή διάκριση: ως φιλικά κείμενα που συγκροτούν ένα περιεχόμενο - μύθο διαμέσου μιας μορφής - πλοκής.

Στη βάση αυτή, η παρούσα ανακοίνωση προτείνει έναν τρόπο θεώρησης των κινηματογραφικών ειδών στα διακριτά χαρακτηριστικά τους, θέτει τα κριτήρια προσέγγισης και καθορισμού αυτών, ώστε να υποστηρίζεται και η μετεξέλιξη των ειδών κατά τους πιθανούς συνδυασμούς αυτών σε υπο-είδη. Για το σκοπό αυτό αξιοποιείται και διαπλέκεται διακειμενικά η κινηματογραφική θεωρία (Bordwell & Thompson, Dancyger & Rush, Chatman, Dick, Hayward, Lotman, Metz, Stam), σε συνδυασμό με τη συμβολή του Vladimir Propp και του Juri Lotman, και με κυρίαρχο πλαίσιο αναφοράς τη σχέση σημασίας και αφήγησης μέσα από το ισχυρό αποτύπωμα του Γαλλικού Δομισμού όπως εμφανίζεται στο έργο των R. Barthes, G. Genette, A. Greimas, P. Ricoeur, T. Todorov.

Ως παραδείγματα προτείνονται ταινίες που αποτέλεσαν σταθμούς στην ιστορία των ειδών του Ελληνικού Κινηματογράφου.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Bakhtin Mikhail: *Προβλήματα λογοτεχνίας και αισθητικής*, 1980, μτφρ. Γιώργος Σπανός, Εκδόσεις Πλέθρον.

Barthes, Roland: *Εικόνα - Μουσική - Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, 1988, εκδ. Πλέθρον.

Chatman, Seymour: *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*, 1978, Ithaca, NY: Cornell University Press.

Genette Gerard: *Σχήματα III: ο λόγος της αφήγησης: δοκίμιο μεθοδολογίας*, μτφρ. Μπάμπης Λυκούδης, 2000, Εκδόσεις Πατάκη.

Greimas J. Argirdas: *Δομική σημασιολογία. Αναζήτηση μεθόδου*, μτφρ. Γιάννης Παρίσης, 2005, Εκδόσεις Πατάκη.

Greimas J. Argirdas: *On Meaning* (1970), trans. Frank Collins and Paul Perron, 1987, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Metz, Christian: *Film language: A semiotics of the cinema*. Trans. Michael Taylor, 1974, New York: Oxford University Press.

Metz, Christian: *Ψυχάνάλυση και Κινηματογράφος: Το φανταστικό σημαίνει*, μτφρ. Βασίλης Πατσογιάννης, Φώτης Σιατίτσας, 2007, Εκδόσεις Πλέθρον.

Propp Vladimir: *Η μορφολογία του παραμυθιού*, (1928), μτφρ. Αριστέα Παρίση, 1987, Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Ricoeur Paul: *Η αφηγηματική λειτουργία*, μτφρ. Βαγγέλης Αθανασόπουλος, 1990, Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Todorov Tzvetan: *Ποιητική*, μτφρ. Αγγέλα Καστρινάκη, 1989, Εκδ. Γνώση.

Η αλλοίωση της πραγματικότητας στην πρόσληψη του μηνύματος του ασθενούς από τον γιατρό του

Κωνσταντίνος Β. Δημουλάς, Ευριπίδης Κων. Δημουλάς, Έλλη Κων. Βέλλιου, Θεοδώρα Ευρ. Παπαδημητρίου, Αγγελική Α. Κουτσαβλιάκη, Χριστίνα – Χρυσάνθη Βαμβούρη – Δημάκη, Νικόλαος Βερβέρας, Όλγα Κούρτογλου, Κωνσταντίνος Ζαμπάκας, Ειρήνη – Χρυσοβαλάντη Δροσινού, Χρήστος Αυγερινίδης, Ανθή Βαχτσεβάνου, Νεκταρία- Φιλίτσα Αγραφιώτη, Στυλιανή Θηβαίου, Σταματία Καππέ, Χρήστος Πούρικας, Σοφία Μπιτσάνη, Δημήτριος Λιόβας, Χρήστος Πολύζος - Οργανισμός Ψυχοβιοαναλυτικής Μόρφωσης «έκ τῶν ὑστέρων»

Τι συμβαίνει και σχεδόν πάντα η πρόσληψη του τι ακριβώς εννοεί ένας ασθενής, περιγράφοντας την αρρώστια του ή την πάθησή του στον γιατρό του, οδηγεί σε λίγο ή πολύ άλλο από αυτό που του παρουσιάζεται ως προσωπικά το συμβαίνον, με την γενικευτική υπαγωγή του στον μέσο όρο των ασθενών με το ίδιο πρόβλημα;

Τα γνωστικά σχήματα της παρουσιαζόμενης «ιστορίας» είναι «πακέτα» πληροφοριών, τα οποία περιέχουν όλα τα στοιχεία και όλες τις σχέσεις μεταξύ των, συνιστώντας την γενικευμένη έννοια που αντιστοιχεί σε ένα αντικείμενο, σε μια ενέργεια και σε ακολουθίες ενεργειών, σε ένα

συμβάν και σε ακολουθίες συμβάντων. Αναπαριστώντας την γνώση σε όλα τα επίπεδα αφαίρεσης είναι όργανα ενεργούς αναγνώρισης, που στοχεύουν στην αξιολόγηση των υπό επεξεργασία δεδομένων, μέσω του ελέγχου του βαθμού ταιριάσματός τους με τις υπάρχουσες γνώσεις. Οι άνθρωποι δεν αποθηκεύουν παθητικά συνειρμούς αλλά ενεργητικά οργανώνουν την εμπειρία, με βάση τα υπάρχοντα γνωστικά σχήματα. Η ερμηνεία των αντιληπτικών εισιόντων στηρίζεται στην ενεργοποίηση όλων των σχετικών πληροφοριών, που αποτελούν μέρη του σχήματος. Η ενεργοποίηση του σχήματος οργανώνει τα εισιόντα, με τρόπο που να κάνουν νόημα.

Στην τυπική σειρά εμφάνισης των συμβάντων, οι δεσμοί μεταξύ των μεταβλητών των σχημάτων είναι χωροχρονικού τύπου, περιέχοντας στοιχεία που μοιράζονται τα άτομα, στην παρουσίαση των περιεχομένων μιας ιστορίας, στο σχήμα των ιστοριών. Σε περίπτωση έλλειψης ειδικών πληροφοριών, από το σύνολο των εισιόντων, τα σχήματα τα συμπληρώνουν με αποθηκευμένες πληροφορίες μας, προς διευκόλυνση της κατανόησης και της περαιτέρω επεξεργασίας της ιστορίας, δηλαδή η μνήμη μας συμπληρώνει ελλιπείς δεσμούς μεταξύ των ερεθισμών και οργανώνει τα εισιόντα έτσι που να δίνουν νόημα.

Η αντίληψη κινείται με πολύ μεγάλη ταχύτητα και επεξεργάζεται «συνενώσεις» δεδομένων. Οι άνθρωποι έχουν στο μυαλό τους ορισμένες γενικευμένες έννοιες (γνωστικά σχήματα), που συντονίζουν πράγματα που πάνε συνήθως μαζί. Αυτές λειτουργούν σαν στερεότυπα μοντέλα του εξωτερικού ή μη κόσμου. Οι άνθρωποι ακούν και διαβάζουν ιστορίες, από τα πολύ μικρά τους χρόνια, και με τον καιρό αναπτύσσουν κάποιες προσδοκίες, ως προς το ποια πρέπει να είναι η δομή μιας ιστορίας. Αυτές οι προσδοκίες είναι που διευκολύνουν την κατανόηση μιας νέας ιστορίας. Τα σενάρια παρέχουν μια δομή, μέσα στην οποία τα ποικίλα επιμέρους γεγονότα σχετίζονται μεταξύ τους, συνιστώντας μια οργανωμένη αναπαράσταση της εννοιολογικής γνώσης, από ένα γεγονός ή μία πράξη.

Η ενεργοποίηση των μεταβλητών μεταξύ τους είναι αναγκαστικά ιδιοσυγκρασιακή. Η ένταξη των νέων εμπειριών στις αποθηκευμένες εμπειρίες, που ήδη έχουν οργανωθεί, οδηγεί, και χωρίς μετατόπιση των σημείων, κατά το σημαινόμενο τους, σε αλλαγές, αλλοιώσεις ή διαστρεβλώσεις. Όταν ιδίως η σαφήνεια των σημείων μιας μεταβλητής, λόγω και της φόρτισης του ασθενούς, δεν είναι ολική, η μετατόπιση στην κατανόησή του από τον δέκτη είναι σχεδόν σίγουρη. Αν μάλιστα συμβεί η μεταβολή στο σημαινόμενο να συνεπισύρει μεταβολή στο σημαίνον, τότε έχουμε την δημιουργία νέου σημείου, οπότε δεν υπάρχει αποκωδικοποίηση, αφού ανάμεσα πομπού και δέκτη δεν υπάρχει κοινό σημείο και άρα κατ' αυτό όχι και κώδικας και συνεπώς ούτε επικοινωνία. Αν η διαφοροποίηση στο σημείο υπερβαίνει ορισμένα όρια, τότε διαταράσσεται η επικοινωνία. Ομιλητής και ακροατής δεν συνεννοούνται, μιλάνε ο καθένας «άλλη γλώσσα».

Να, γιατί ο επαγγελματίας υγείας φαίνεται κάποιες φορές να αντιμετωπίζει ψυχρά τον άρρωστό του.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Boesch, E.E. (1984). The development of affective schemata. *Human Development*, 27, 173-83.

Δημουλάς, Κ.Β. (1976). Σχέσις αυθορμητού ομιλίας και ψυχοσωματικής υποστάσεως του ομιλούντος. «Βράβευσις δι' επαίνου» στον Πανευρωπαϊκό Διαγωνισμό Επιστημονικής Επιδόσεως των Νέων. ΕΜΠ. *Αρχείο Ελληνικής Phillips A.E.*. Αθήνα.

Δημουλάς, Κ.Β. (1985). Σημεία και σήματα του Saussure. *Αρχείο ΠΕΚ Λάρισας*.

Δημουλάς, Κ.Β. (1996). Ψυχανατομία της έννοιας / (Λόγια της μετασυσυρικής εποχής) / Πώς η έννοια δεν είναι παρά ήδη πριν γίνει έννοια - ρήμα. «Ο Δάσχος», 5-6, 62-4.

Δημουλάς, Κ.Β. (2001). Πρόσληψη και ανάπλαση ιστοριών μέσα από μια ξένη γλώσσα / Η πρόσληψη και ανάπλαση ιστοριών από μια δεύτερη ή ξένη γλώσσα με τη λογική των σχημάτων. *Πρακτικά Ημερίδας (Ευρωπαϊκό Έτος Γλωσσών 2001, ΤΕΙ Λάρισας) «Γλώσσες και πολιτισμοί, γέφυρες επικοινωνίας των ανθρώπων στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και των Νέων Τεχνολογιών»*. Λάρισα, 143-60.

Δημουλάς, Κ.Β. (2002). Ψυχοανατομία της έννοιας, ως αποτέλεσμα της έντασης των περιβαλλοντικών αλλαγών. *Πρακτικά της 22ης Ετήσιας Συνάντησης του Τ. Γλωσσολογίας του Τμ. Φιλολογίας Φιλ. Σχολής ΑΠΘ (27-9.4.2001): Μελέτες για την Ελλ. Γλώσσα*, 22, 159-70.

- Δημουλάς, Κ.Β. (26.9.2011). Ψυχοφουσιοβιολογικοί όροι στην λεκτική επικοινωνία. *Αρχείο Ημερίδας για τους καθηγητές ελληνικής, γαλλικής και αγγλικής γλώσσας «Η δύναμη της γλώσσας –μέσο επικοινωνίας και διαπολιτισμικής προσέγγισης των λαών»* (ΥΠΘ και Σχ. Σύμβουλοι Ελλ., Γαλλ., Αγγλ. Γλώσσας / Κ.Β. Δημουλάς, Ευρ. Ημέρα Γλωσσών). Λάρισα.
- Δημουλάς, Κ.Β. (2014). Απόπειρα νευροψυχολογικής εξήγησης της διαστρέβλωσης της πληροφορίας. Στην Μαρία Κανελλοπούλου – Μπότη *Ιστορία της Πληροφορίας / Από τον πάπυρο στο ηλεκτρονικό έγγραφο*. Ιόνιο Πανεπιστήμιο – E-themis. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Δημουλάς, Κ.Β., και Ευ.Κ., Παπαδημητρίου, Θ., Ράπτη Ευ., Βουλάγκα, Γ., Λιόβας, Δ., και Φαρμάκης, Ν. (2014). Η ιδιοσυγκρασία ως παράγων στην πρόσληψη και στην παραγωγή λόγου. *Αρχείο 35ης Συνάντησης Τομέα Γλωσσολογίας Τμήματος Φιλολογίας Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη 8-10. 5.2014.
- Δημουλάς, Κ.Β., και Καλύβας, Ι. (2005). Πρόσληψη και ανάπλαση ιστοριών μέσα από μια ξένη (δεύτερη) γλώσσα. *Πρακτικά του 8ου Διεθνούς Συνεδρίου (Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Πατρών / Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, Πάτρα, 8-10.7.2005): Διαπολιτισμική Εκπαίδευση – Ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα*, τόμος VI, 99-108. Πάτρα.
- Mandler, M. (1984). *Stories, scripts, and scenes: Aspects of schema theory*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum.
- Minsky, M. (1975). A framework for representing knowledge. In P.H. Winston (Ed.), *The psychology of computer vision*. New York: McGraw – Hill.
- Roumelhart, D.E., and Norman, D.A. (1983 / 1985). Representation of knowledge. In A.M. Altkenhead and J.M. Slack (Eds), *Issues in cognitive modeling*, 15-62. London: Erlbaum and Open University.
- Roumelhart, D.E., and Ortony, A. (1977). The representation of knowledge in memory. In R.C. Anderson, R.J. Spiro, and W.E. Montague (Eds), *Schooling and the acquisition of knowledge*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum.
- Schank, R.C., and Abelson, R. (1977). *Scripts, plans, goals and understanding*. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, N.J.

Ουσία, λόγος & συμβολική υποτύπωση: η αριστοτελική θεωρία του συμβόλου

Αντώνης Δημόπουλος, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας ΑΠΘ

Στο εναρκτήριο κεφάλαιο του *Περί Ἑρμηνείας* ο Αριστοτέλης προβαίνει σε μία γενική επισκόπηση των σχέσεων μεταξύ (α) των πραγμάτων για τα οποία εγείρεται λόγος, (β) των παθημάτων της ψυχής και (γ) της προφορικής ή γραπτής γλώσσας. Σε αυτόν τον κάπως αόριστο απολογισμό, η έννοια της «ομοιότητας» αποβαίνει απολύτως καθοριστική, οδηγώντας προς μία γραμμική διευθέτηση:

Οι σημαίνοντες ήχοι που εκπέμπονται διά της φωνής αποτελούν σύμβολα των ψυχικών παθημάτων, ενώ τα γραπτά σημεία σύμβολα των εκπεμπόμενων φωνητικών συμβόλων. Και όπως τα γραπτά σημεία δεν είναι ίδια για όλους, παρομοίως και τα φωνητικά. Εντούτοις, τα παθήματα της ψυχής, των οποίων αυτές οι εκφράσεις είναι τα άμεσα σημεία, παραμένουν αδιαφοροποίητες σε όλους τους ανθρώπους, όπως άλλωστε συμβαίνει και με τα πράγματα των οποίων οι ψυχικές καταστάσεις αποτελούν ομοιώματα.¹

Το πεδίο της ανθρώπινης αισθητικότητας και η άσκηση της πρωταρχικής αντίληψης (*αίσθητήριον δὲ πρῶτον*) υλοποιούν για τον Αριστοτέλη την δυνατότητα μίας ακέραιης αναπαραγωγής των ουσιωδών πτυχών του πραγματικού. Η πρωταρχική αντίληψη παρέχει έτσι το θεμέλιο για την ανάπτυξη μιας οντολογίας του νοήματος, ακριβώς επειδή η σχέση μεταξύ του πράγματος και του αισθητηριακού πάθους αναγνωρίζεται ως φυσική και καθολική.² Στην σφαίρα του ψυχικού εικονισμού και της δευτερογενούς αντίληψης μεταβαίνουμε αφότου προκύψει η ανάγκη μιας ορισμένης αναπλήρωσης ή αναβίωσης των πρωταρχικών, αισθητηριακών εντυπώσεων. Ο Αριστοτέλης θα διακρίνει μάλιστα ρητά μεταξύ της πρωταρχικής λειτουργίας της αίσθησης και της παράστασης ή της εικόνας (*φάντασμα*) - μεταξύ του ίδιου και του ομοίου -, σε μία

¹ Αριστ. *Περί Ἑρμηνείας* 16α

² Πρβ. ενδεικ. *Περί Ψυχῆς* 403a3-25, 403b17, 408b26, 409b15

προσπάθεια να θεμελιώσει την γειννίαση του είναι και της έννοιας, καθώς και την νομιμότητα της οντολογικής θεωρίας του νοήματος.³

Αναμφίβολα, η φαντασία ως κίνησής τις δοκεῖ εἶναι και οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως γίνεσθαι,⁴ ορίζει ένα ενδιαμέσο, μεσολαβητικό πεδίο ερμηνευτικής λειτουργίας, το οποίο οὐ γίνεσθαι ἄνευ αἰσθήσεως, αλλά και δίχως το οποίο οὐκ ἔστιν ὑπόληψις.⁵ Είναι το πεδίο που τροφοδοτεί την ανάπτυξη του γλωσσικού συμβολισμού: σημαντικὸς γὰρ δὴ τις ψόφος ἐστὶν μετὰ φαντασίας τινός. Η γέννηση της παράστασης απαιτεί την ενεργοποίηση της φαντασίας και την ερμηνευτική λειτουργία της αντίληψης – άνευ των οποίων θα ήταν αδύνατη η σύλληψη των κοινών αισθητών, δηλ. η σύγκριση των αισθητηριακών δεδομένων στο επίπεδο της κοινής αίσθησης.⁶

Από την άλλη πλευρά, σε αυτήν την σχέση ουσιώδους και άμεσης εγγύτητας της φωνής με την ψυχή, η ομιλία υλοποιεί την πρώτη σύμβαση, εκείνη που προσεγγίζει οίκοθεν την τάξη της φυσικής και καθολικής σημασίας.⁷ Πίσω από το διάβημα της συμβολοποίησης των θυμικών καταστάσεων εγκαθιδρύεται έτσι ένας συσχετισμός φυσικής μετάφρασης. Όστε, εάν τα ψυχικά παθήματα αποτελούν όντως άμεσες αντανakλάσεις των εξωτερικών πραγμάτων, η σύννευση του λόγου και της ψυχής ανατρέχει, διά μέσου της φυσικής ομοιότητας, σε ένα στάδιο απόλυτης διαφάνειας. Απεναντίας, η γραφή δεν φαίνεται, εγκλωβισμένη μέσα σε μια γραμμική δομή, να υλοποιεί παρά συμβάσεις που επεκτείνουν ή συμπληρώνουν φωνητικές συμβάσεις.⁸ Έχοντας λοιπόν περικαλυφθεί εξαρχής μέσα στην υπόθεση της αδιάρρηκτης ενότητας του λόγου και της σκέψης - δηλαδή σε μία ενότητα φυσική και αυτάρκη, της οποίας η ουσία αρθρώνεται και φανερώνεται πρωτίστως μέσω της φωνής και της λέξεως -, η κατανόηση της γλώσσας εκκινεί από το εσωτερικό μίας φύσης ή ενός φυσικού νόμου, ο οποίος παραμένει βαθύτατα προσκολλημένος σε ένα νόημα της γραφής, ως φωνητικής γραφής, και συνεπώς στην αμετάτρεπτη γραμμικότητα του συμβόλου κατά το πρότυπο διευθέτησης των φωνητικών στοιχείων στην εκφορά. Στο βάθος, βέβαια, αυτού που συνάπτει εσωτερικότερα το πράγμα, το βίωμα και την ομιλία, όπως και από την σκοπιά όσων θα ένωναν την ψυχή με τον λόγο και την φωνή, δεν θα ανακαλύψουμε μόνο την δυνατότητα μίας καθολικής, φυσικής γλώσσας, αλλά συνάμα και την γενική συνθήκη μεταρσίωσης κάθε συμβατικής γλώσσας, της ομιλούμενης γλώσσας και αδιακρίτως κάθε είδους συμβατικής συμβολοποίησης στην ιδεατότητα του νοήματος - στην κατ' ενεργείαν δηλ. ταύτιση της νόησης με το αντικείμενο, ως θεμελιωτική αρχή της γνώσης.

---

³ Για την σημασία που λαμβάνουν οι έννοιες της αναφοράς και της ομοιότητας στην αριστοτελική θεωρία της γλώσσας και του νοήματος βλ. Deborah K. W. Modrak, *Aristotle's theory of language and meaning*, Cambridge University Press, 2001, σελ. 234-237.

⁴ Αριστ. *Περὶ Ψυχῆς* 428b12-13

⁵ *Περὶ Ψυχῆς* 427b 16-17. Σύμφωνα με το *De anima* III, 3, τόσο η φαντασία όσο και η κοινή αίσθηση αποτελούν κριτικές ικανότητες, όπως η νοητική ικανότητα του δοξάζειν και του υπολαμβάνεσθαι (428a), μόνο που οι πρώτες φαίνεται να διατελούν υπό την σκέπη της αντίληψης. Πρόκειται για έναν ισχυρισμό που αυτούσιος απαντάται επίσης στον Πλάτωνα. Βλ. *Φίληβ.* 39b, *Σοφιστ.* 264a.

⁶ Πρβ. R. Polansky & M. Kuczewski, "Speech and Thought, Symbol and Likeness: Aristotle's De Interpretatione 16a3-9", στο *Apeiron*, 23, σελ. 51-64

⁷ N. Kretzman, "Aristotle on Spoken Sound Significant by Convention" στο *Ancient Logic and Its Modern Interpretations. Synthese Historical Library: Texts and Studies in the History of Logic and Philosophy*, επιμ. J. Corcoran, τ.9, Springer, Dordrecht 1974, σελ. 3-21

⁸ J. Derrida, *De la Grammatologie*, Les éditions de Minuit, Paris 1967, σελ. 21-22

Σημειωτική προσέγγιση στην εικαστική απόδοση της παράστασης της Μέλλουσας Κρίσης σε λαούς & θρησκείες

Θανάσης Διαλεκτόπουλος, Postdoc Θεολογίας PhD Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής, Med PhD.
Ιστορίας, Msc., Ελληνική Πρεσβεία Βρυξελλών

Οι αντιλήψεις του ανθρώπου για το θάνατο και το Επέκεινα αποτελεί γνώμονα για τη ζωή, γιατί όπως έλεγε ο Πλάτωνας: «Φιλοσοφία μελέτη θανάτου εστί». Οι εσχατολογικές αντιλήψεις του Πλάτωνα τόσο στον μύθο του Ηρός της *Πολιτείας*, όσο και στους μύθους του Φαίδωνα, του Φαίδρου, του Τίμαιου και των Νόμων, αναφέρονται στη μετά θάνατον κρίση των ψυχών με την τιμωρία των αδίκων και την επιβράβευση των δικαίων. Στον τόπο της κρίσης περίμεναν οι αδέκαστοι κριτές: ο Μίνωας, ο Ραδάμανθυς και ο Αιακός, οι οποίοι αποφάσιζαν με δικαιοσύνη. Η εικόνα που μας δίνεται είναι όμοια με τη χριστιανική κόλαση με τους «κολάζοντες αγγέλους» της Αποκαλύψεως. Οι ψυχές κατατάσσονται ποιοτικά και ο ενάρετος βίος ωφελεί την ψυχή.

Για τους αρχαίους Αιγυπτίους η καρδιά ήταν αυτή που έδινε μαρτυρία υπέρ ή κατά του κατόχου της κατά τη διάρκεια της ζυγοστασίας των ψυχών. Σε ιερογλυφικές παραστάσεις παρουσιάζεται ο Άνουβις και άλλες θεότητες να εξετάζουν την καρδιά του νεκρού η οποία αποτελεί το αρχείο της ηθικής υπόστασης του κατόχου της. Αν η καρδιά ζύγιζε λιγότερο από ένα φτερό, ο νεκρός οδηγούνταν στο Ααρού, ένα είδος παραδείσου. Σε αντίθετη περίπτωση την καταβρόχιζε η θεότητα-δαίμονας Αμμούτ και ο άνθρωπος στερούνταν την αιωνιότητα.

Στη χριστιανική θεωρία ο ύστατος Κριτής της ανθρωπότητας είναι ο Χριστός. Στα εδάφια της *Αποκάλυψης* 20:11,12 ο ευαγγελιστής Ιωάννης περιγράφει την Ημέρα της Κρίσης ως εξής: «Είδα έναν μεγάλο λευκό θρόνο και εκείνον που καθόταν σε αυτόν. Από μπροστά του έφυγε η γη και ο ουρανός, και δεν βρέθηκε τόπος για αυτά. Και είδα τους νεκρούς, τους μεγάλους και τους μικρούς, να στέκονται μπροστά στο θρόνο, και ανοίχτηκαν ρόλοι. Και ανοίχτηκε άλλος ρόλος: αυτός είναι ο ρόλος της ζωής. Και οι νεκροί κρίθηκαν με βάση εκείνα που ήταν γραμμένα στους ρόλους σύμφωνα με τα έργα τους».

Αλλά και σύμφωνα με το Κοράνι αυτός που θα παραστεί στη διαδικασία της κρίσης των ψυχών είναι ο Ιησούς. Θα νικήσει τον Σατανά και θα οδηγήσει τους δικαίους σε έναν καινούργιο και καλύτερο κόσμο. Δεν είναι απλώς προφήτης αλλά «Μεσσίας», «Απόστολος του Αλλάχ», «Λόγος του Θεού», «δεύτερος Αδάμ». Σύμφωνα με την ισλαμική παράδοση την ώρα της κρίσης οι ψυχές θα έχουν μια ύστατη ευκαιρία να σωθούν αν βγουν νικητές από μια σκληρή δοκιμασία: να διασχίσουν πάνω σε τεντωμένο σχοινί - λεπτό όσο μια τρίχα - την άβυσσο της κόλασης που χάσκει κάτω από τα πόδια τους.

Το εσχατολογικό θέμα της Μέλλουσας Κρίσης εμπλουτισμένο με στοιχεία από μύθους και παραδόσεις λαών και θρησκειών γνωρίζει πλούσια εικαστική απόδοση. Σημειολογικά προσφέρει πλήθος πληροφοριών με αναγωγές τόσο στη ζωή και τις πράξεις του ανθρώπου επί της γης όσο και στο Επέκεινα. Στο παρόν άρθρο αναλύονται οι συμβολισμοί των εικονογραφικών παραστάσεων με το θέμα της Μέλλουσας Κρίσης και ερμηνεύεται η σημασία τους στη ζωή του ανθρώπου.

Η «πρόοδος» & η «επιστήμη»: ανατέμνοντάς το κυρίαρχο φαντασιακό του Δυτικού Κόσμου

Γιώργος Δρίτσας, ΜΑ Ιστορία της Φιλοσοφίας & των Ιδεών, ΕΚΠΑ

Οι λέξεις θα μπορούσε να ειπωθεί ότι είναι, εμφανώς σε πιο απλοποιητικό επίπεδο ανάλυσης, αυτά τα συντεταγμένα με συγκεκριμένο τρόπο σύνολα σημείων (βλ. γράμματα και μορφήματα), τα οποία σχηματίζονται με σκοπό να «εξυπηρετήσουν» τις επικοινωνιακές ανάγκες ενός δεδομένου πολιτισμικού επιστεγάσματος.⁹ Έτσι, λοιπόν, ως απόρροια μιας τέτοιας «λογικής» διαδικασίας κατανομής και σύνδεσης αυτών των σημείων, η κάθε λέξη ως νέο σύνθετο και ημι-αυτόνομο υπερ-σημείο, που συνδέεται λειτουργικά με άλλα παρόμοια τέτοιου είδους υπερ-σημεία, «ενδύεται» συνειδητά μέσα στο γραπτό και τον προφορικό λόγο με μια συγκεκριμένη σημασία και δη με μια συγκεκριμένη έκφανση νοήματος.¹⁰ Πολλές φορές δε λαμβάνει και έναν «τοτεμικό» χαρακτήρα στην εκφορά της, υπηρετώντας το φαντασιακό μιας κοινωνίας και τις κοσμοαντιλήψεις από τις οποίες αυτή η τελευταία διέπεται. Δηλαδή εκφράζει τους βασικούς «μύθους» και τις βασικές αντιλήψεις πάνω στις οποίες θεμελιώνεται ολόκληρη η κοινωνική οντολογία, μιας δεδομένης κοινότητας μέσα στον χωροχρόνο όσον αφορά την ερμηνεία του εξωτερικού «άγνωστου κόσμου» και του όποιου «Άλλου-Έτερου» πολιτισμού.¹¹ Κάποιες τέτοιου είδους σημαντικές και συνάμα απαραίτητες λέξεις-«τοτέμ» αποτέλεσαν για τον Δυτικό Κόσμο τόσο η λέξη «πρόοδος» όσο και η λέξη «επιστήμη». Και αυτό γιατί κατέχουν ένα βασικό ρόλο μέσα στην νέα κοσμοαντίληψη, την οποία διαμόρφωσε το «δυτικό υποκείμενο», σαν νέο πρωτόγνωρο ανθρωπολογικό δείγμα κατά την διάρκεια των τελευταίων αιώνων από τον Μεσαίωνα στη Νεωτερικότητα. Βοηθώντας τον «δυτικό άνθρωπο», κατά αυτόν τον τρόπο, να φτάσει φαινομενικά στην «κορυφή» των γνωσιακών και τεχνολογικών δυνατοτήτων του και να επιβάλλει, σταδιακά, μια ιδιότυπη πολιτισμική παγκοσμιότητα σε όλον σχεδόν τον γνωστό κόσμο.¹² Έναν κόσμο που κινείται με ταχείς ρυθμούς, τους οποίους ορίζει το «σύστημα» αυτό ανάπτυξης και οργάνωσης, βαίνοντας, ταυτόχρονα, προς μια νέα μορφή συνεχούς «εξέλιξης». Βέβαια, η πορεία αυτή δεν είναι ένα φαινόμενο, αποκλειστικά και μόνο, σύμφυτο με τον Διαφωτισμό και τους τελευταίους δύο αιώνες, αλλά αντιθέτως είναι το οργανικό απόσταγμα της μετακένωσης και της εκκοσμίκευσης βασικών εννοιών και νοημάτων του Μεσαίωνα, της Αναγέννησης και του Ancien Regime στο νέο μετα-επαναστατικό «αστικό περίβλημα» της Ευρώπης.¹³ Πιο συγκεκριμένα, η «πρόοδος» καθίσταται η βασική λέξη περιγραφής μιας ολόκληρης γραμμικής πρόσληψης της ιστορίας, η οποία, αν και εκκινεί από τις εσχατολογικές πρωταρχές του χριστιανικού δόγματος, έχει σαν βασικό θεμέλιό της την πρόσληψη ότι η πορεία ανάπτυξης του κόσμου έχει σαν τελικό στάδιο και κέντρο της τον «Δυτικό Κόσμο» και τις εξελίξεις που επιτεύχθηκαν εντός αυτού του τελευταίου (μια αντίληψη που στο μετα-επαναστατικό τοπίο των ιδεών βρίσκει τη «φιλοσοφική θωράκισή» της στο έργο του Hegel).¹⁴ Πάνω σε αυτήν την «κοσμική» θέαση και τη σταδιακή απο-μεταφυσικοποίηση του μετα-μεσαιωνικού κόσμου δομήθηκε εξίσου και η «επιστήμη», ως λέξη και νόημα, η οποία αν και πρωτύτερα ως scientia ενείχε τη σημασία μιας συνδεδεμένης με τη θρησκεία (religio) «διανοητικής αρετής», αργότερα αυτονομήθηκε και συνδέθηκε καίρια με την «πρόοδο».¹⁵ Μέσα από την εισήγηση αυτή, λοιπόν, θα προσπαθήσουμε να

⁹ Πρβλ. Ferdinand de Saussure, *Μαθήματα γενικής γλωσσολογίας*, μτφρ. Φ.Δ.Αποστολοπούλου. (Αθήνα: Παπαζήση, 1979), σσ. 105-6.

¹⁰ Πρβλ. Ludwig Wittgenstein, *Φιλοσοφική Γραμματική*, μτφρ. Κωστής Μ. Κωβαίος (Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ., 1994), σσ. 78-9.

¹¹ Πρβλ. Claude Levi-Strauss, *Μύθος και Νόημα*, μτφρ. Βαγγέλης Αθανασόπουλος (Αθήνα: Καρδαμίτσα, 1986), σ. 54.

¹² Βλ. Oswald Spengler, *Ο Άνθρωπος και η Τεχνική*, μτφρ. Γιώργος Στεφανίδης (Αθήνα: Μάγμα, 2019), σσ. 94-7, passim.

¹³ Βλ. Παναγιώτης Κονδύλης, *Η κριτική της μεταφυσικής στην νεότερη σκέψη*, τ.2, μτφρ. Μιχάλης Παπανικολάου (Ηράκλειο: Π.Ε.Κ. 2017), σσ.251-52 και J.M.Yinger, «Secular alternatives to religious action», στο Whitfield Foy (επιμ.), *Man's Religious Quest* (London: Croom Helm, 1978), σ. 544..

¹⁴ Βλ. Karl Löwith, *Το νόημα της Ιστορίας*, μτφρ. Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος-Μάριος Μαρκίδης (Αθήνα: Γνώση, 2008), σσ. 88-95.

¹⁵ Βλ. Peter Harrison, *The Territories of Science and Religion* (Chicago: The University of Chicago Press, 2015), σσ. 17-19.

αναδειξουμε, πραγματοποιώντας μια αναγκαία γενεαλογική αναδρομή με γνώμονα την ιστορία των ιδεών και των εννοιών:¹⁶ (α) την πρώιμη σημασία και εξέλιξη της «προόδου» και της «επιστήμης», ως έννοιες και (β) τη μετέπειτα εκκοσμικευμένη, πλέον, πρόσληψη των δύο αυτών λεξιλογικών σημείων στη νεωτερικότητα και στο σύγχρονο μετα-νεωτερικό κόσμο, προσπαθώντας ταυτόχρονα να συνάγουμε στην πορεία της ανάλυσής μας τα απαραίτητα συνοδευτικά συμπεράσματα.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- de Saussure Ferdinand, Μαθήματα γενικής γλωσσολογίας, μτφρ. Φ.Δ.Αποστολοπούλου. Αθήνα: Παπαζήση, 1979.
Harrison Peter, *The Territories of Science and Religion*. Chicago: The University of Chicago Press, Chicago 2015.
Κονδύλης Παναγιώτης, *Η κριτική της μεταφυσικής στην νεότερη σκέψη*, τ.2, μτφρ. Μιχάλης Παπανικολάου. Ηράκλειο: Π.Ε.Κ., 2017.
Levi-Strauss Claude, Μύθος και Νόημα, μτφρ. Βαγγέλης Αθανασόπουλος. Αθήνα: Καρδαμίτσα, 1986.
Löwith Karl, *Το νόημα της Ιστορίας*, μτφρ. Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος-Μάριος Μαρκίδης. Αθήνα: Γνώση, 2008.
Spengler Oswald, *Ο Άνθρωπος και η Τεχνική*, μτφρ. Γιώργος Στεφανίδης. Αθήνα: Μάγμα, 2019.
Skinner Quentin, *Θεωρήσεις της Πολιτικής: Σχετικά με τη Μέθοδο*, μτφρ. Γιώργος Καράμπελας. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2008.
Wittgenstein Ludwig, *Φιλοσοφική Γραμματική*, μτφρ. Κωστής Μ. Κωβαίος. Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ., 1994.
Yinnger J.M., «Secular alternatives to religious action», στο Whitfield Foy (επιμ.), *Man's Religious Quest*. London: Croom Helm, 1978.

Η χρήση των συμβόλων από τις βραχογραφίες στην Αποκάλυψη του Ιωάννη & από τη Σχολή της Φρανκφούρτης στη Μαζική Κουλτούρα - Δυο Κώδικες Ηθικής με διαφορετικό περιεχόμενο

Δημήτριος Δρογίδης, Δρ. Ιστορίας Πανεπιστημίου Paris 1 Panthèon Σορβόννης, MA Εκπαιδευτικής Διοίκησης & Ηγεσίας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η χρήση των συμβόλων αποτελεί την πρωταρχική πηγή επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους. Επιτρέπουν την αναπαράσταση του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και περιγράφουν την εμπειρία της πραγματικότητας όπως την αντιλαμβάνονται οι διάφορες κοινωνικές ομάδες. Παράλληλα αποτελούν τμήματα διαφορετικών γλωσσικών κωδικών και ταυτόχρονα μετατρέπονται σε διαφορετικούς κώδικες τέχνης. Σύμβολα έχουμε στη ζωγραφική, στη γλυπτική, στο θέατρο, τον κινηματογράφο και την τηλεόραση, στις θρησκείες, αλλά και στους κώδικες ηθικής των εθνικών κοινωνιών.

Με αυτό τον τρόπο περνάμε το μήνυμα που κάθε φορά επιλέγουμε να μεταδώσουμε στον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο. Παρόλα αυτά με την πάροδο του χρόνου η έννοια του συμβολισμού πήρε μία πιο σύνθετη αποστολή και αυτό φαίνεται πολύ περισσότερο από τη χρήση των εικόνων και των κοινωνικών διλημάτων μέσα από τα ιερά κείμενα της Αγίας Γραφής, ακόμη δε περισσότερο από τις παραβολές των ευαγγελίων και τις εικόνες που αναδύονται στην Αποκάλυψη του Ιωάννη. Μέσα στα ιερά κείμενα και συγκεκριμένα στο βιβλίο της Γενέσεως αναφέρεται η ιστορία της πτώσεως, στο βιβλίο της Αποκάλυψης του Ιωάννη αναφέρεται η ιστορία της Ανόρθωσης και της Σωτηρίας (π. Αθανασίου Μυτιληναίου 2007). Αν λοιπόν δεχτούμε την παραπάνω διαπίστωση οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι - εδώ - τα σύμβολα περιγράφουν έναν κώδικα ηθικής που θεσπίστηκε και καταπατήθηκε, ενώ ταυτόχρονα επιχειρούν να δώσουν ένα μήνυμα από το παρελθόν που θα καθορίσει το μέλλον.

Μετά από πάρα πολλούς αιώνες έρχεται η εποχή της νεωτερικότητας που είναι αποτέλεσμα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού να δημιουργήσει ένα νέο τρόπο σκέψης που είναι περισσότερο

---

¹⁶ Βλ. Quentin Skinner, *Θεωρήσεις της Πολιτικής: Σχετικά με τη Μέθοδο*, μτφρ. Γιώργος Καράμπελας (Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2008), σσ. 75 και 87.

ατομοκεντρικός, απορρίπτει ό,τι δεν μπορεί να ερμηνεύσει με τη λογική και ό,τι δεν μπορεί να αντιληφθεί μέσα από επιστημονικά δεδομένα. Η Σχολή της Φρανκφούρτης επιχειρεί την ανατροπή, υιοθετεί το αξίωμα ότι η κοινωνία είναι δημιούργημα του ανθρώπου, κατορθώνει να κυριαρχήσει επάνω του, να μεταβάλλει τη φύση του, να τον αλλοτριώσει και να τον κάνει τελικά δικό της δημιούργημα (Διόλη, 2018). Ο άνθρωπος από ανεξάρτητο υποκείμενο μετατρέπεται σε αντικείμενο και υπόκειται σε έναν σχετικισμό που του επιβάλλουν οι εμπορευματικές αξίες της νεωτερικής κοινωνίας.

Η αποστολή των συμβόλων ανάμεσα στις βραχογραφίες που αναδεικνύουν την κοινωνική πραγματικότητα, την Αγία Γραφή που περιγράφει έναν κώδικα ηθικής και από την άλλη μεριά η Σχολή της Φρανκφούρτης με τη νεωτερική αντίληψη και τη μαζική κουλτούρα είναι δύο πράγματα εντελώς διαφορετικά. Ιδιαίτερα στη δεύτερη περίπτωση η εικόνα του ανθρώπου και του κόσμου σχετικοποιείται και γίνεται αναλώσιμη.

The mystery of musical signs: Berlioz about Rossini

Małgorzata Gamrat, Associate Professor at the John Paul II Catholic University of Lublin, Poland

What is music? How can it transmit a message? How can it stimulate human emotions and feelings? What means the composers use to make it possible? How to explain it to a large audience? One can find some remarkably interesting answers to those questions in a short story by Honore de Balzac entitled *Massimilla Doni* (1839). Balzac tries to explain what music is and how it functions in human intellectual and emotional life. He proposes a quasi-scientific analysis of Rossini's music: the opera *Mosè in Egitto* (1818). The expert in musical analysis and interpretation is the main character - Massimilla Doni, who explains the opera to Emilio Memmi using many signs coded in European culture as well as many philosophical theories about music and other arts.

The most important for understanding the mystery power of music, according to Balzac, are tonal codes and tonal symbolics, instrument's symbolics, musical and literary archetypes and topics (prayer, storm, fugue, love, death, miracle, God, religious symbols), rhetoric figures, connection between music and memories (theories by J.J. Rousseau. E.P. de Senancour), as well as the comparisons between the arts (also between music and language) that allow us to enlighten the power of music.

This kind of literary interpretation of music shows how the signification and symbolic systems of music were understood in 19th century culture and how it was useful to describe human reality. Balzac, as a master of mystery knowledge, guides a reader and teaches him how to understand not only the music of Rossini but also the human being interior life and the emotions / sentiments of the other people in general. The connection of Balzac analysis and semiotics and cultural semiotics tools makes it possible to examine human relationships with arts and with other human beings independently from time and space.

Bibliography

- Agawu, Kofi. 2009. *Music as discourse. Semiotic adventures in Romantic music*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Balzac, Honoré de. 1839. *Massimilla Doni*. Paris: Souverain.
- Gamrat, Małgorzata. 2014. Les croisements romantiques des sens: Liszt lecteur de Senancour. *Orbis Linguarum* 41. 215–226.
- Gamrat, Małgorzata. 2019. Musique et vie intérieure chez Balzac. *The Balzac Review / Revue Balzac* 2. 111–128.
- Grabócz, Márta. 2009. *Musique, narrativité, signification*. Paris: L'Harmattan.
- Lorusso, Anna Maria. 2015. *Cultural semiotics. For a cultural perspective in semiotics*. Switzerland: Springer.
- Lotman, Yuri M. 1988. The semiotics of culture and the concept of a text. *Soviet Psychology* 26(3). 52–58.
- Rousseau, Jean-Jacques. 1768 *Dictionnaire de Musique*. Paris: chez la veuve Duchesne, Paris.

Senancour Étienne Pivert de. 1804 *Obermann*. Paris: chez Cérioux, Libraire.

Tarasti, Eero. 2000 *Existential semiotics*. Bloomington / Indianapolis: Indiana University Press.

Tarasti, Eero. 2002 *Sings of Music. A Guide to Musical Semiotics*. Berlin / New York: Mouton De Gruyter.

A Semio-linguistic analysis of Layla Al-Atrash's Taraneem Alghwia 'The Hymns of Seduction'

Eman Abedelkareem Hijazi, MA Linguistics & Translation, The Islamic University, Gaza Palestine

Layla Al-Atrash, a Palestinian female writer, has been working as a journalist for more than fifteen years, devotes her efforts toward representing the issue of Palestine in addition to the issues of woman and child. In *Taraneem Alghawia*, AL-Atrash carefully introduces the Palestinian issues in Jerusalem, relying on her Arabic narrative discourse. The researcher aims to investigate how the novelist uses the levels of the narrative text and symbols to address the critical situation that the Palestinians have in Jerusalem after Nakba. To analyse the text the researcher relies on Greimas's Theory of semio-narrative theory. Greimas concerns with three levels for analysis of the text: the descriptive (surface), the narrative and the deep (profound) level. The researcher will intentionally analyze the Arabic narrative text not the translated version. The researcher uses a descriptive qualitative method to shed light on how the narrative text utilized creatively in which she intends to analyze the words, sentences, and paragraphs. The current study results indicate that Layla Al-Atrash succeeded innovatively in tackling her discourse's historical, religious, and political issues. Moreover, she represents the social situation in Jerusalem ingeniously.

The symbol of society modernization in China

Yi Hu, PhD Candidate of Hull University, UK

Paper Abstract: The deepest impression which China's Wenchuan earthquake gave to the world was that people selflessly assisted the victims of the earthquake-stricken areas. Medical teams and volunteers (including high-ranking officials, stars, celebrities and civilians) with material aid and money flocked to the disaster areas. It seems that people have long forgotten the Chinese saying 'one in trouble, all to help'. Yet, during the Wenchuan disaster, it became the most fashionable phrase in China. Selfless deeds spread everywhere, and a well-known real estate company named Vanke was criticized by the media for insufficient contributions. The market economy has been implemented in China for many years, and its negative impacts loomed large: the prevalence of individualism, the big gap between rich and poor, and general social injustice. Back in 1998, the public reaction to the Yangtze River big flood was not as strong. Why do people become altruistic? What did the kind of altruism in Wenchuan reveal to us? This paper seeks to examine this phenomenon with this hypothesis: people are craving for equity, justice and social cooperation, which had been the ideals of socialism, yet buried in the market economy. Indeed, how to recreate the culture of equity and justice is inevitably the key question for the state to (re)define the socialism with Chinese characteristics. After commenting on the paper "Modernization of China's society should be on schedule" in *Lianhe Zaobao* of Singapore, I conclude that Modernization of China should be symbol which shows the trend of Socialism with Chinese Characteristics. The Symbol of Society Modernization is based on the following "form of meaning": 1) it is tradition of uniting the society. Hobsbawm (1983) 2) it is invention of tradition and in compliance with Modernization. Alitto (1991) 3) it is emergent property. Chenklund (1999) 4) it complies with Historical Materialism. Kangzhi, Zhang (2012) 5) it conforms to principle of Social Archaeology (Weiss 2007).

**Σημειωτική και δημοσιογραφικός Λόγος:
η αποτύπωση των γυναικοκτονιών στον δημόσιο Λόγο**

Κάλφα Μαρία, Υπ. Δρ. Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ
Χαζηφωτίου Σεβαστή, Αν. Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας ΔΠΘ
Παπαδημητρίου Ευριπίδης, Επ. Καθηγητής Κοινωνικής Εργασίας ΔΠΘ

Τα ΜΜΕ έχουν την δυνατότητα να 'παίζουν' με τα σημεία με σκοπό να παρουσιάσουν ένα θέμα ή μία είδηση με μία συγκεκριμένη οπτική. Τα σημεία σε μία κοινωνία λειτουργούν στο πλαίσιο 'σύμβασης'. Βλέποντας ένα σημείο στα ΜΜΕ κατανοούμε απευθείας τη συσχέτιση στην βάση πολιτισμικών συμβάσεων. Μπορεί όμως το σημείο να 'μιλήσει', μπορεί να επικοινωνήσει μία συγκεκριμένη οπτική, μπορεί εν τέλει να δομήσει μία σχέση; Φαίνεται πως μπορεί, όχι μόνο να επικοινωνήσει μία οπτική, αλλά και να πείσει για την αξιοπιστία αυτής. Η γλώσσα συνιστά ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο δεν είναι ουδέτερο και υπόκειται σε αξιολογήσεις. Οι λέξεις που θα χρησιμοποιήσουμε για να μιλήσουμε για μία γυναικοκτονία αναπαριστούν τις κοινωνικές προβολές και αναπαραστάσεις που έχει κάποιος. Όταν ο δημοσιογραφικός Λόγος επιλέγει να αποσιωπήσει τους βαθύτερους λόγους της γυναικοκτονίας και αρκείται στην απλή απόδοση όρων όπως π.χ. 'πιλότος' στην περίπτωση της Καρολάιν αντί για χρήση λέξεων όπως δράστης, δολοφόνος, θύτης κ.λπ., φαίνεται πως παραβλέπει τα κίνητρα του δράστη και ουδετεροποιεί την αποτρόπαια πράξη της δολοφονίας. Η χρήση των λέξεων σε ένα δημοσιογραφικό κείμενο δεν γίνεται εν κενώ, αλλά βρίσκεται στο κέντρο πατριαρχικών αντιλήψεων και έμφυλων νορμών που καθορίζουν τον τρόπο που προσεγγίζουν το θέμα της γυναικοκτονίας. Έτσι λοιπόν καθίσταται σαφές ότι η επιλογή των λέξεων για να μιλήσει κανείς για ένα θέμα, όπως αυτό της γυναικοκτονίας, είναι μία πολιτική πράξη. Η κριτική ανάλυση λόγου και η σημειωτική, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων της εν λόγω έρευνας αναπαριστούν με τον πιο εύγλωττο τρόπο το μέσο με το οποίο κατασκευάζεται μία κατάσταση, ένα γεγονός και η ίδια η πραγματικότητα.

**Πρωτοχριστιανικά σύμβολα, τετραγράμματα & το σύμβολο του σταυρού κατά τη
βυζαντινή περίοδο**

Αναστάσιος Καντάρης, Δρ. Μεσαιωνικής Ελληνικής Φιλολογίας ΑΠΘ

Τα σύμβολα, μια συμπύεση μηνυμάτων, οπτικά σημάδια λόγου, εννοιών και ιδεών σε σχηματικές εικονίσσεις, μορφές και τύπους, συνδέονται πάντα με το παρελθόν, μιας και το αναπλάθουν, αλλά και με τη μνήμη, αφού τα σύμβολα την υποβοηθούν να βιώσει γεγονότα του παρελθόντος, γεγονότα συνδεδεμένα με την ιστορική συνείδηση που αποκαλύπτεται με την αποκρυπτογράφησή τους. Συνεπώς δεν αποτελεί παράδοξο το γεγονός ότι τα σύμβολα δεν άφησαν ασυγκίνητες τις θρησκείες, ανάμεσα στις οποίες και τον Χριστιανισμό, όπου σύμβολα όπως η άμπελος, ο ιχθύς, η άγκυρα, ο αμνός, η ναύς, ο λύχνος, η περιστέρα και φυσικά ο σταυρός, προϊόντος του χρόνου εντάσσονται βαθμιαία τόσο στη βυζαντινή τέχνη, όσο και στα πατερικά κηρύγματα με σκοπό τον ηθικό προσανατολισμό των πιστών. Η παρούσα ομιλία έχει ως σκοπό να παρουσιάσει τις μορφές και την ερμηνεία των χριστιανικών αυτών συμβόλων και την εξέλιξή τους, ήδη από τα πρωτοχριστιανικά χρόνια και καθ' όλη τη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου, στους χώρους της βυζαντινής τέχνης και του βυζαντινού λόγου.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

ARAS, *The book of symbols* = ARAS, *The book of symbols: reflections on archetypal images*, εκδ. Taschen, Cologne 2010.
CARCOPINO, *Un symbole chrétien* = J. CARCOPINO, *Le mystère d'un symbole chrétien*, Paris 1955.
CARRUTHERS, *Book of memory* = M. CARRUTHERS, *The Book of memory*, Cambridge 1990.

- CONNERTON, How societies remember = P. CONNERTON, *How societies remember*, Cambridge 1989.
- COOPER, Λεξικό παραδοσιακών συμβόλων = J. C. COOPER, *Λεξικό παραδοσιακών συμβόλων*, μτφ. Α. ΤΣΑΚΑΛΗΣ, Αθήνα 1992.
- DANIELOU, Croix = J. DANIELOU, «La charrue symbole de la croix», *Recherches de science religieuse* 42 (1954) 193-204.
- DANIELOU, Ιουδαίοχριστιανισμός = J. DANIELOU, *Η θεολογία του Ιουδαίοχριστιανισμού*, μτφ. Θ. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Αθήνα 2018.
- DINKLER, Kreuzsymbol = E. DINKLER, «Zur Geschichte des Kreuzsymbols», *ZKT* 48 (1951) 148-172.
- DINKLER, Siegeszeichen = E. DINKLER, «Das Kreuz als Siegeszeichen», *ZKT* 62 (1965) 1-20.
- DINKLER, Signum Crucis = E. DINKLER, *Signum Crucis. Aufsätze zum Neuen Testament und zur Christlichen Archäologie*, Tubingen 1967.
- ELIADE, Εικόνες και σύμβολα = Μ. ELIADE, *Εικόνες και σύμβολα, δοκίμια στον μαγικό-θρησκευτικό συμβολισμό*, μτφ. Α. ΝΙΚΑΣ, Αθήνα 1994.
- FERGUSON, Sings and symbol = E. FERGUSON, *Sings and symbol in christian art*, New York – Oxford 1955.
- FEUILLET, Λεξικό χριστιανικών συμβόλων = Μ. FEUILLET, *Λεξικό χριστιανικών συμβόλων*, μτφ. Α. ΛΑΠΠΑ, Αθήνα 2007.
- FRANKFURTER, The magic of writing and the writing of magic = D. FRANKFURTER, «The magic of writing and the writing of magic: the power of the word in Egyptian and greek traditions», *Helios* 21.2 (1994) 189-221.
- GOODENOUGH, Jewish symbols = E. GOODENOUGH, *Jewish symbols in the graeco-roman period*, t. 13, New York 1953-1968.
- HOPPER, Medieval Number Symbolism = V. F. HOPPER, *Medieval Number Symbolism*, New York 1938.
- ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ, Όχριστιανικός ναός = Κ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ, *Ό χριστιανικός ναός και τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ*, Αθήνα 1921, 2^η 1958.
- ΚΑΜΠΑΝΗΣ, Φύλαξ = Π. ΚΑΜΠΑΝΗΣ, *Φύλαξ. Τα Φυλακτά της Ύστερης Αρχαιότητας*, Θεσσαλονίκη 2017.
- ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ, Σταυρός = Α. Β. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ, *Ο σταυρός στη Βυζαντινή Μνημειακή Ζωγραφική. Η λειτουργία και το δογματικό του περιεχόμενο*. Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, Θεσσαλονίκη 2010.
- KENNEDY, Letters and numbers = K. KENNEDY, *Letters and numbers as Christian symbols*, Montana 2005.
- KING, Gnostic symbols = C. W. KING, *Gnostic symbols and legends explained*, Montana 2005.
- MICHAELIS, Zeichen, Siegel, Kreuz = W. MICHAELIS, «Zeichen, Siegel, Kreuz», *TZ* 12 (1956) 505-526.
- NATHANIEL, Symbols = NATHANIEL, *Talismans, amulets, and magical symbols*, London 2011.
- RAHNER, Das mystische Tau = H. RAHNER, «Das mystische Tau», *ZTK* 85 (1953) 385-410.
- SILL, A handbook of symbols = G. G. SILL, *A handbook of symbols in Christian art*, New York 1996.
- ΣΙΩΤΟΣ, Σταυρός = Μ. Α. ΣΙΩΤΟΣ, *Ό σταυρός ως σφραγίς τῶν χριστιανῶν*, Θεσσαλονίκη 1956.
- STOMMEL, Σημείον ἐπεκτάσεως = E. STOMMEL, «Σημείον ἐπεκτάσεως», *Römische Quartalschrift* 48 (1953) 385-410.
- SULZBERGER, Le symbole de la croix = M. SULZBERGER, «Le symbole de la croix», *Byz* 2 (1925) 356-383.
- TAMBIAH, The magical power of words = S. J. TAMBIAH, «The magical power of words», *Man* 3 (1968) 175-208.
- TEICHER, The Sign X = J.-L. TEICHER, «The Christian Interpretation of the Sign X in the Isaiah Scroll», *Vetus Testamentum* 5 (1955) 189-198.
- YATES, The art of memory = F. YATES, *The art of memory*, London 1966.

Παραγωγή σύγχρονων διαδραστικών αφηγήσεων: μία σημειωτική μεθοδολογική προσέγγιση

Μαρία Κατσαρίδου, Δρ., Διδάσκουσα ΔΠΜΣ Σημειωτική, Πολιτισμός & Επικοινωνία ΑΠΘ & Τμήμα Τεχνών Ήχου & Εικόνας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εισήγηση προτείνει μία σημειωτική μεθοδολογία για την παραγωγή αφηγηματικών κειμένων και πιο συγκεκριμένα, για την παραγωγή διαδραστικών αφηγήσεων. Τον εικοστό πρώτο αιώνα οι διαδραστικές αφηγήσεις υπάρχουν παντού: σε εφαρμογές του διαδικτύου και σε ποικίλα κοινωνικά δίκτυα, σε εικαστικές και μουσικές εφαρμογές, σε μνημειακές και μουσειακές εφαρμογές, σε παιχνίδια, σε εκπαιδευτικές εφαρμογές, σε διαδραστικά κινηματογραφικά ή τηλεοπτικά έργα κλπ. Τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα και οι νέες ψηφιακές εφαρμογές επέτρεψαν τη δημιουργία πολλών ειδών διαδραστικών αφηγήσεων ειδικού σκοπού, όπως είναι για παράδειγμα οι κοινωνικές, οι εκπαιδευτικές και η διαδραστική δημοσιογραφία. Μεγάλο μέρος αυτών των διαδραστικών αφηγήσεων έχουν ως σκοπό την καλύτερη κατανόηση και την κοινωνική αντίληψή της, μέσω της διάδρασης.

Η προτεινόμενη μεθοδολογία βασίζεται στη θεωρητική παράδοση της Σχολής του Παρισιού και στα μοντέλα επικοινωνίας της Σχολής της Θεσσαλονίκης. Ταυτόχρονα λαμβάνει υπόψιν της τα διαφορετικά μέσα και τις ιδιαιτερότητές τους.

Πιο συγκεκριμένα, εφαρμόζεται η γενετική διαδρομή του Algirdas Julien Greimas (1982: 133), από το επίπεδο βάθους προς το επίπεδο της επιφάνειας. Αν και πρόκειται για μία μεθοδολογία που χρησιμοποιείται ευρύτατα, συνήθως εφαρμόζεται με την αντίθετη φορά: από το επίπεδο της επιφάνειας προς το επίπεδο του βάθους. Χρησιμοποιείται, δηλαδή, κυρίως στην ανάλυση των κειμένων. Ο Greimas, όμως, ανέπτυξε τη γενετική διαδρομή έχοντας ως πρωταρχικό του στόχο την παραγωγή συστημάτων νοήματος. Παράλληλα, χρησιμοποιούνται και άλλες έννοιες του Greimas, όπως οι τροπικότητες, το αφηγηματικό του σχήμα και οι ισοτοπίες.

Επίσης, η διαδραστική αφήγηση προϋποθέτει ένα (λιγότερο ή περισσότερο σύνθετο) κύκλωμα επικοινωνίας, αφού η διάδραση είναι αφ' εαυτού μία πράξη επικοινωνίας. Για τον σχεδιασμό αυτών των κυκλωμάτων, βασιστήκαμε στο μοντέλο επικοινωνίας του Αλέξανδρου Φ. Λαγόπουλου (Alexandros Ph. Lagopoulos & Karin Boklund-Lagopoulou 2020: 320). Στις περιπτώσεις που ο σκοπός της διαδραστικής αφήγησης συνδέεται άρρηκτα με την κατανόηση ή την κοινωνική αντίληψή της (όπως για παράδειγμα στις διαδραστικές αφηγήσεις που έχουν ως σκοπό την πληροφόρηση, την ευαισθητοποίηση ή την κατανόηση μίας κοινωνικής κατάστασης) δημιουργούνται αρθρώσεις με τα (κατά περίπτωση) ανάλογα πεδία των κοινωνικών επιστημών. Περνάμε, δηλαδή, μέσω του κυκλώματος επικοινωνίας, στην κοινωνική σημειωτική (Lagopoulos & Boklund-Lagopoulou 2020: 321-336).

Συνοψίζοντας, η προτεινόμενη μεθοδολογία αποτελεί μία σύνθετη και δομημένη πρόταση παραγωγής διαδραστικών αφηγήσεων, η οποία εμπερικλείει και τα δύο πεδία της επιστήμης της σημειωτικής: την παραγωγή νοήματος και την επικοινωνία. Κρίνεται σημαντικό να αναφερθεί ότι κατά τη διάρκεια της παραγωγής διερευνώνται και επισημαίνονται οι παράγοντες που μπορούν να επιδράσουν στην εκάστοτε αφήγηση κατά τη διάδραση και κατ' επέκταση να επηρεάσουν την πρόσληψη του νοήματός της, όπως είναι οι ιδιαίτερες μακρο και μικρο-περιστάσεις των διαδρώντων, οι ιδιαιτερότητες του εκάστοτε μέσου ή εφαρμογής κλπ.

Η μεθοδολογία έχει δοκιμαστεί στην παραγωγή αρκετών αφηγήσεων, διαδραστικών και μη, με εξαιρετικά αποτελέσματα, τα οποία έχουν επαληθευτεί τόσο χρησιμοποιώντας τα εργαλεία της σημειωτικής ανάλυσης, όσο και σε σχέση με την επίτευξη του τελικού σκοπού τους (κοινωνική σημειωτική).

Βιβλιογραφία

- Greimas, Algirdas J. & Joseph Courtés (1982). *Semiotics and Language: An Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Greimas, Algirdas J. (1983 [1966]). *Structural Semantics: An Attempt at a Method*. Lincoln and London: University of Nebraska Press.
- Greimas, Algirdas J. & Joseph Courtés. (1986). *Sémiotique: dictionnaire raisonné de la théorie du langage*. Tome II. Paris: Hachette.
- Greimas, Algirdas J. (1987 [1970]). *On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Λαγόπουλος, Αλέξανδρος Φ. & Κάριν Boklund-Λαγοπούλου. (2016). *Θεωρία Σημειωτικής: Η παράδοση του Ferdinand de Saussure*. Αθήνα: Πατάκη.
- Lagopoulos Alexandros Ph. & Karin Boklund-Lagopoulou. (2020). *Theory and Methodology of Semiotics. The Tradition of Ferdinand de Saussure*. Berlin: de Gruyter.
- Murray, Janet H. (2017). *Hamlet on the Holodeck: The Future of Narrative in Cyberspace*. New York: The MIT Press.

Ελευθερία & Επανάσταση

Χρυσάνθη Κεχρολόγου, Δρ. Φιλοσοφίας ΑΠΘ

Η ανάπτυξη της ρητορικής και της διαλεκτικής δημιουργεί ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα γλωσσικά ζητήματα. Ο Πλάτων, συγκεκριμένα, προβληματίστηκε πολύ γύρω από το ζήτημα της γλώσσας και τη σχέση της με την πραγματικότητα. Στους διαλόγους του υιοθετεί συνειδητά μια κατανοητή γλώσσα και καταφέρνει να εισαγάγει νέες έννοιες. Ο φιλόσοφος ειδικά στον Κρατύλο υποστηρίζει ότι η γλώσσα είναι φυσική, οπότε η κάθε λέξη αναπαριστά σωστά ένα αντικείμενο.

Αλλά και για τον Αριστοτέλη υπάρχει στενή σχέση γλώσσας και πραγματικότητας. Η σωστή χρήση της γλώσσας αντανάκλα την ορθή λειτουργία της σκέψης και η σωστή λειτουργία της σκέψης αποκαλύπτει στοιχεία για την αντικειμενική δομή του κόσμου. Η αριστοτελική λογική ξεκινά με την ανάλυση των απλών προτάσεων της γλώσσας και καταλήγει ότι και η σκέψη μας λειτουργεί με δύο κατηγορίες εννοιών: τις ατομικές και τις γενικές έννοιες.

Λογοτεχνική Εικονολογία & Σημειωτική

Θανάσης Β. Κούγκουλος, ΕΔΙΠ, Τμήμα Ιστορίας & Εθνολογίας ΔΠΘ

Σύμφωνα με τη μαρξιστική προσέγγιση του Terry Eagleton, η λογοτεχνία συνιστά έναν «ιστό νοημάτων, αντιλήψεων και ανταποκρίσεων που ενυπάρχουν πρώτα από όλα στη φαντασιακή εκείνη παραγωγή του πραγματικού που είναι η ιδεολογία».¹⁷ Υπ' αυτήν την έννοια καταγράφει, μεταξύ άλλων, την ιδεολογία της εκάστοτε κυρίαρχης εθνικής ή/και κοινωνικής ομάδας. Η έρευνα της δεσπόζουσας ιδεολογικής έκφρασης στις λογοτεχνικές σπουδές βασίζεται στις θεωρητικές αρχές της πολιτισμικής ή λογοτεχνικής εικονολογίας (Imagology),¹⁸ η οποία είναι κλάδος των συγκριτολογικών σπουδών και μελετά τις αναπαραστάσεις του Άλλου και των εθνοφυλετικών στερεοτύπων του (ethnotypes) στη λογοτεχνία ως λεκτικές κατασκευές που θεμελιώνονται σε αφηγηματικά τεχνάσματα (narrative tropes) και ρητορικά σχήματα (rhetorical formulae).¹⁹ Κομβικές μεθοδολογικές προϋποθέσεις είναι: α. η συνεξέταση των αναπαραστάσεων με το διακειμενικό τους πλαίσιο, με τα ιστορικά, πολιτικά και κοινωνικά συμφραζόμενά τους και με το ίδιο το κείμενο,²⁰ β. η σύγκριση των λογοτεχνικών εικόνων του Άλλου (που αποκαλούνται ετερο-εικόνες / hetero-images) με τις εικόνες του Εαυτού, της οικείας ταυτότητας (που ονομάζονται αυτο-εικόνες / self-images ή auto-images) και γ. η κατάταξη και η ερμηνεία των χαρακτηρισμών και των γνωρισμάτων που αποδίδονται στον Ξένο.²¹ Η στερεοτυπική απεικόνιση των εθνικών χαρακτήρων και τα γνωρίσματα που αποδίδονται στον Άλλο ερμηνεύονται ως μία διαδικασία

¹⁷ T. Eagleton, «Προς μια επιστήμη του κειμένου», στον τόμο K. M. Newton (επιμ.), *Η λογοτεχνική θεωρία του εικοστού αιώνα. Ανθολόγιο κειμένων*, μτφρ. Α. Κατσικερός - Κ. Σπαθαράκης, Ηράκλειο 2014: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σ. 302.

¹⁸ Για τον επιστημονικό κλάδο και τη μετάφραση του όρου στα ελληνικά βλ. ενδεικτικά: Φρ. Αμπατζοπούλου, *Ο Άλλος εν διωγμώ. Η εικόνα του Εβραίου στη λογοτεχνία. Ζητήματα ιστορίας και μυθοπλασίας*, Αθήνα 1998: Θεμέλιο, σσ. 239-247· J.-M. Moura, «Η λογοτεχνική εικονολογία: δοκίμιο ιστορικής και κριτικής ανασκόπησης», μτφρ. Ευ. Γραμματικοπούλου, *Σύγχρονα Θέματα* 121 (Απρίλιος - Ιούνιος 2013), σσ. 66-76. Η Ι. Οικονόμου - Αγοραστού, *Εισαγωγή στη Συγκριτική Στερεοτυπολογία των εθνικών χαρακτηριστικών στη λογοτεχνία*, Θεσσαλονίκη 1992: University Studio Press, προτείνει τον περιφραστικό όρο συγκριτική στερεοτυπολογία των εθνικών εικόνων στη λογοτεχνία.

¹⁹ J. Leerssen, "Imagology: On using ethnicity to make sense of the world", *Iberic@l - Revue d'études ibériques et ibéro-américaines* 10 (Automne 2016), σσ. 14-19.

²⁰ J. Leerssen, "Imagology: On using ethnicity ...", ό.π., σσ. 19-21.

²¹ J. Leerssen, "Imagology: History and method", στον τόμο M. Beller - J. Leerssen (επιμ.), *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey*, Amsterdam 2007: Rodopi, σσ. 26-30.

σημασιοδότησης του κειμένου και εντάσσονται σ' ένα ευρύτερο σύστημα πολιτισμικής διαφοροποίησης των εθνών, που αποτελεί προνομιακό πεδίο για τη σημειωτική προσέγγιση.²²

Στην προτεινόμενη ανακοίνωσή μας συζητάμε παραδειγματικά την εφαρμογή των σημειωτικών εργαλείων στην ανάλυση της εικόνας του Τούρκου/Μουσουλμάνου ως Άλλου στο ηθογραφικό διήγημα της γενιάς του 1880. Στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου η ελληνική πεζογραφία προωθεί ένα γενικό σχήμα αντίθεσης του Τούρκου ή αλλόφυλου μουσουλμάνου με τον Έλληνα κατά την οθωμανική κυριαρχία, που υπαγορεύεται από τις ιδεολογικές αναζητήσεις της εποχής και συνεπάγεται την ακόλουθη μανιχαϊκή σχέση σε επίπεδο αξιών:²³

Τούρκος/Μουσουλμάνος = $\frac{\text{κυριαρχών}}{\text{κακός}}$ vs Έλληνας = $\frac{\text{κυριαρχούμενος}}{\text{καλός}}$

Ωστόσο, εντοπίζεται και ο διαχωρισμός *ανοίκειος Τούρκος* = *μισητή εξουσία* και *οικείος Τούρκος* = *συνηθισμένη καθημερινότητα*, ο οποίος επαναλαμβάνεται σε αρκετούς πεζογράφους της γενιάς του 1880 που έλκουν την καταγωγή τους από αλύτρωτα τμήματα της οθωμανικής επικράτειας, όπως στον Θρακιώτη Γ. Μ. Βιζυηνό και στους Ηπειρώτες Κώστα Κρυστάλλη και Χρήστο Χρηστοβασίλη.²⁴ Την παραπάνω ιστορικά προσδιορισμένη διάσταση της εικόνας του Τούρκου/Μουσουλμάνου ως Άλλου στο ηθογραφικό διήγημα προσεγγίζουμε με βάση τη δομική σημαντική του Algirdas J. Greimas και το σημειωτικό μοντέλο συνδήλωσης (model of connotation) του Roland Barthes.

The contribution of Semiotics to Translation Studies

Evangelos Kourdis, Professor of Translation Semiotics, Aristotle University of Thessaloniki

Translation studies is considered an interdisciplinary field of study of the act of translation and indeed leading translation scholars such as Susan Bassnett (1991) mention that "although translation has a central core of linguistic activity, it belongs most properly to semiotics, the science that studies sign systems or structures, sign processes and sign functions". In this context, chapters in encyclopedias and edited volumes of translation studies are almost always devoted to semiotics, and the subfield of translation semiotics (Torop 2008, Kourdis 2015) has been created which seems to reflect more the positions of semioticians on translation and less of translation studies scholars on semiotics.

This presentation aims to highlight the contribution of semiotics to translation studies by interpreting translation scholars' perspectives on semiotics. Although this perspective of translation scholars seems to focus primarily on the contribution of visual semiotics and less of other subfields of semiotics, an attempt will be made to highlight the linguistic dimension of the semiotic approach as well as to study the limits of visual semiotics in the study of translation practices.

²² A. Rigney, "Semiotics", στο M. Beller - J. Leerssen (επιμ.), *Imagology ...*, ό.π., σσ. 421-424.

²³ Βλ. Θ. Β. Κούγκουλος «Από την ηθογραφία στον αναστοχασμό των τοπικών ταυτοτήτων: Οι Μουσουλμάνοι των Ιωαννίνων στην πεζογραφία του Χρήστου Χρηστοβασίλη και της Emel İnci», στο Μ. Γ. Βαρβούνης (επιμ.), *Ο Σύγχρονος Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός: Μεταξύ Λαογραφίας & Κοινωνικής Ανθρωπολογίας. Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας Αφιερωμένης στον Ομότιμο Καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη*, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης - Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών - Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας - Εργαστήριο Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Μελέτες Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας 10) - Παρατηρητής της Θράκης, Κομοτηνή 2020, σσ. 131-133.

²⁴ Βλ. Θ. Β. Κούγκουλος, *Η αναπαράσταση του γενέθλιου τόπου στα διηγήματα του Γ. Μ. Βιζυηνού*, Serie de Estudios Neogriegos 1, Centro de Estudios Bizantinos, Neogriegos y Chipriotas, Granada 2020, σσ. 98-99.

Bibliography

- Bassnett, S. (1991). *Translation studies*. London: Routledge.
- Kourdis, E. (2015). "Semiotics of Translation: An interdisciplinary Approach to Translation". In P.-P. Tryfonas (ed.), *International Handbook of Semiotics*. Dordrecht: Springer, 303-320
- Torop, P. 2008. "Translation and semiotics". *Sign Systems Studies* 36 (2): 253–257.

Από τη Συντακτική του κινηματογράφου στη Σημαντική

Στέλλα Κληματσάκη, Υπ. Δρ. Τμήμα Τεχνών Ήχου & Εικόνας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

*Το φιλμ μιλάει στο θεατή με τη γλώσσα του κινηματογράφου και του δίνει μια πληροφορία με τα δικά του (κινηματογραφικά) μέσα. (Lotman 1982: 70)
Η οπτική αντίληψη είναι οπτικός στοχασμός. (Arnheim 1969:14)*

Με τον ίδιο τρόπο που η γλώσσα είναι ένα σημειωτικό σύστημα επικοινωνίας και διαθέτει ένα σύστημα σημείων, το οποίο κατά την ανταλλαγή της πληροφορίας μεταξύ πομπού και δέκτη αντικατοπτρίζει το υλικό αντίστοιχο των αντικειμένων, των εννοιών και των φαινομένων (Lotman 1982: 12), στον κινηματογράφο κάθε εικόνα λειτουργεί ως φορέας της πληροφορίας αλλά επιπλέον και ως ένα πολύσημο, νοηματικό σημείο, που δύναται μέσω των κινηματογραφικών μέσων (φωτισμός, μοντάζ, ήχοι, κ.α.) να παράγει πολλαπλά νοήματα. Ως εκ τούτου, οι εικόνες δεν περιορίζονται απλώς στην αναπαραγωγή των αντικειμένων του πραγματικού κόσμου· συνεπικουρούμενων των κινηματογραφικών μέσων κάθε εικόνα δύναται να περιέχει περαιτέρω συμβολικά, μετωνυμικά μεταφορικά νοήματα (Στάθη 2011: 33), τα οποία καλείται το κοινό να αντιληφθεί, να αποκωδικοποιήσει και να κατανοήσει ανάλογα του βαθμού εξοικειώσής του.

Εφόσον οι εικόνες στην οθόνη είναι ταυτόχρονα μια (διαμεσολαβημένη) αναπαραγωγή του πραγματικού κόσμου και τα συμβολικά, μετωνυμικά και μεταφορικά νοήματά του, η ερώτηση που εγείρεται είναι η εξής: Τι σημαίνουν για το κοινό οι εικόνες/πληροφορίες της οθόνης; Ποια είναι τα νοήματα που αυτές παράγουν στον πραγματικό κόσμο (κοινό) και για τον πραγματικό κόσμο (κοινό); Ποια είναι η θέση του ερευνητή-φιλικού αναλυτή και κριτικού όσον αφορά τον έλεγχο, την ανάλυση και την ερμηνεία του κοινωνικού και πολιτισμικού φαινομένου της αιμομιξίας, το οποίο τίθεται στην ταινία με όρους κινηματογραφικής και ως εκ τούτου καλλιτεχνικής πραγματικότητας; Με όρους πραγματικότητας;

Αναγνωρίζοντας τη σημασία αλλά και τα όρια της συνταγματικής θεωρίας (*Μεγάλη Συνταγματική*) του Christian Metz (Metz 1974) στην ανάλυση και ομαδοποίηση των πλάνων, η οποία φαίνεται να κατανέμει τακτοποιώντας τις χρονολογικές, χωρικές και διηγηματικές σχέσεις (Στάθη 2011: 50), βασιζόμενη κυρίως στη γλωσσολογία και λιγότερο στην αφηγηματική θεωρία (Stam, Burgoyne and Flitterman-Lewis 2010: 141), κρίνεται αναγκαία η μετάβαση από τη Συντακτική του κινηματογράφου στη Σημαντική (σημασιολογία) του κινηματογράφου (Stam, Burgoyne and Flitterman-Lewis 2010: 137) και ιδιαίτερα στην οπτική σημασιολογία του (Στάθη 2011: 40).

Στην εισήγηση αυτή γίνεται προσπάθεια να απαντηθούν τα προαναφερόμενα ερωτήματα αναλύοντας την κινηματογραφική ταινία *Delta* (2008)²⁵, η υπόθεση της οποίας επικεντρώνεται στη σύναψη αιμομικτικής σχέσης και στην αντιμετώπισή της από το οικογενειακό και το κοινωνικό περιβάλλον. Το φιλμ θα εξεταστεί ως προς το κινηματογραφικό (οπτικό) σημασιολογικό του νόημα, τη διαδικασία παραγωγής και αντίληψής του και τους υφολογικούς, κινηματογραφικούς κώδικές του.

---

²⁵ Bober, P. κ.ά. (Παραγωγός) & Mundruczo, K. (Σκηνοθέτης). (2008). *Delta* [Κινηματογραφική ταινία], Ουγγαρία - Γερμανία: Budapest Film.

Βιβλιογραφία

- Arnheim, Rudolf. (1969). *Visual Thinking*, California: University of California Press.
- Lotman, Iouri. (1982). *Η αισθητική και η σημειωτική του κινηματογράφου*, (μτφ. Πόλλα Ζαχοπούλου-Βλάχου). Αθήνα: Εκδόσεις Θεωρία.
- Metz, Christian. (1974). *Film Language: A semiotics of the cinema*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Stam, Robert. Burgoyne, Robert and Flitterman-Lewis Sandy. (2010). *Νέες προσεγγίσεις στη σημειωτική του κινηματογράφου*, (μτφ. Ειρήνη Σταματοπούλου). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Στάθη, Ειρήνη. (2011). *Σημεία και σύμβολα στη φιλική γλώσσα. Η μορφή και το νόημα της κινούμενης εικόνας*, Αθήνα: Αιγόκερως.

Η ψευδαίσθηση των σημείων ως μεταφυσική πριν & μετά την πανδημία Γιάννης Κούρτης, Υπ. Δρ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ

Με τη συγκεκριμένη παρουσίαση προτείνω μια εναλλακτική διερεύνηση της πραγματικότητας, αξιοποιώντας εργαλεία τη σημειωτική. Με αφορμή το ξέσπασμα της πανδημικής κρίσης, αλλά κυρίως με αφορμή τη διαχείρισή της και τις επιπτώσεις της στην καθημερινότητα του ανθρώπου τέθηκαν ορισμένα ζητήματα που μόνο αδιάφορους δεν μπορούν να μας αφήσουν. Η καραντίνα και τα lockdowns έθεσαν ίσως για πρώτη φορά με τέτοια επιμονή το ζήτημα της βαθύτερης ουσίας της ανθρώπινης ύπαρξης και των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων (Zhu, Zhang, Zhou, Li, & Yang, 2021).

Βασική μου παραδοχή είναι ότι ο τύπος του αποξενωμένου ανθρώπου αναπαριστά βαθύτερα την «πραγματικότητά» σε σχέση με τα ψευδο-δίπολα «μέσα-έξω», «περιορισμός- ελευθερία», «μόνος-μαζί», «ασθένεια-υγεία» που δεν αποκαλύπτουν σχεδόν τίποτα. Όσο ψευδής είναι στο βάθος της η ουσία της πραγματικότητας, άλλο τόσο ψευδή είναι και τα παραπάνω διλήμματα. Ειδικότερα, και με αφετηρία έναν μετριασμένο σχετικισμό της φαινομενολογικής οντολογίας (Sartre, 2008) ισχυρίζομαι ότι ο «πλανημένος» άνθρωπος ως οντολογική κατηγορία προϋπήρχε του ξεσπάσματος της πανδημίας, αλλά και θα εξακολουθεί να υπάρχει για πάντα.

Η βαθύτερη ουσία της πραγματικότητας που την εντοπίσαμε τελευταία μόνον ευκαιριακά και με βάση ορισμένες της μόνο εκδηλώσεις, χαρακτηρίζεται από έναν κόσμο γεμάτο σημεία, έναν κόσμο προσομοίωσης όπως θα ισχυρίζονταν ο Baudrillard (2019). Η διαχείριση της πανδημίας υποτίθεται ότι μας αποξένωσε, παράγοντας εικονικές σχέσεις, ωστόσο αυτό που ισχυρίζομαι είναι ότι η ψευδαίσθηση αποτελεί μόνιμη ιδιότητα του ανθρώπου και ότι απλώς οι διάφορες κοινωνικές κρίσεις φέρνουν στο προσκήνιο και επιβεβαιώνουν αυτή μας την ιδιότητα.

Η σημειωτική λοιπόν θα μπορούσε να μας αποκαλύψει σε πρώτο επίπεδο τη σύγχρονη πραγματικότητα ως προσομοίωση, έργο που δεν είναι ιδιαίτερα κοπιαστικό, ενώ σε δεύτερο επίπεδο, την πραγματικότητα ως εν γένει πραγματικότητα προσομοίωσης (Kockelman, 2021). Άλλωστε, υιοθετώντας κανείς την τέχνη της σημειωτικής ως εργαλείο διερεύνησης της πραγματικότητας, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, αποδέχεται σε τελική ανάλυση ότι η πραγματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο, παρά ένα συνονθύλευμα σημείων. Με άλλα λόγια, όποιος είναι σημειολόγος αποδέχεται ότι τα σημεία είναι η μόνη δυνατή πραγματικότητα.

Δύο σύντομοι ορισμοί είναι απαραίτητοι προκειμένου να κατανοήσουμε τη σχέση σημειωτικής και μεταφυσικής. Η σημειωτική είναι η επιστημονική μελέτη των σημείων, η διερεύνηση της τομής μεταξύ σημαίνοντος και σημαινομένου που έχει νόημα για τον άνθρωπο (Saussure, 1979). Η μεταφυσική είναι η φιλοσοφική διερεύνηση των θεμελιωδέστερων προϋποθέσεων της ύπαρξης, του υποβάθρου δηλαδή που καθορίζει τα πάντα, των ανθρώπινων παραδοχών για το τι «κρύβεται» πίσω από αυτό που αποκαλούμε πραγματικότητα και που οφείλουμε να αποκαλύψουμε (Κονδύλης, 2012). Συνεπώς προκειμένου να αντιληφθούμε τη σχέση σημειωτικής και μεταφυσικής, αποδεχόμαστε άρρητα ότι η ουσία της πραγματικότητας δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια σχέση μεταξύ σημείων που έχουν καθοριστικό νόημα για τον άνθρωπο. Αυτή τη σχέση προσπαθούμε να ανιχνεύσουμε στο βαθμό που θεωρούμε ότι καθορίζει τα πάντα και μέσα στα πάντα και την ανθρώπινη ύπαρξη.

Σύμφωνα με τις πιο πάνω παραδοχές, η διάκριση μεταξύ βαθιάς και επιφανειακής δομής (Chomsky, 2015) μένει χωρίς περιεχόμενο. Προκειμένου να ανιχνεύσουμε την πραγματικότητα, αποδομούμε τα σημεία, δίχως όμως να αποδεχόμαστε ότι μια άλλη νοηματοδότηση της πραγματικότητας θα μπορούσε να υπάρξει ως εναλλακτική. Η διαδικασία της αποδόμησης των σημείων δεν έχει ως σκοπό να αποκαλύψει κάτι βαθύτερο, παρά μόνο να αναδείξει απλά και μόνο ότι η πραγματικότητα είναι ένα συνονθύλευμα σημείων. Δηλαδή το ζήτημα δεν είναι ότι τα σημεία πριν τη συγκεκριμένη νοηματοδότηση που λαμβάνουν έχουν νόημα. Η τέχνη της αποδόμησης των σημείων συντελείται προκειμένου να αναδειχθεί ότι η νοηματοδότηση των σημείων και μόνο αυτή per se αποτελεί τη μόνη «αληθινή» πραγματικότητα (Liszka, 1996).

Βιβλιογραφία

- Baudrillard, J. (2019). *Ομοιώματα και προσομοίωση*. Αθήνα: ΠΛΕΘΡΟΝ.
- Chomsky, N. (2015). *Syntactic Structures*. Eastford, USA: Martino Fine Books.
- Kockelman, P. (2021). A Semiotic Ontology of the Commodity. (S. Das, & C. LaDousa, Επιμ.) *Journal of Linguistic Anthropology*, 16(1), σσ. 76-102.
- Liszka, J. J. (1996). *A General Introduction to the Semiotic of Charles Sanders Peirce*. Μπλούμινγκτον, Ιντιάνα, ΗΠΑ: Indiana University Press.
- Sartre, J. -P. (2008). *Το Είναι και το Μηδέν*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ.
- Saussure, F. d. (1979). *Μαθήματα γενικής γλωσσολογίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Zhu, Y., Zhang, L., Zhou, X., Li, C., & Yang, D. (2021). The impact of social distancing during COVID-19: A conditional process. (P. Brambilla, & C. Soares, Επιμ.) *Journal of Affective Disorders*, 281, σσ. 131-137. Ανάκτηση από <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0165032721002299?token=C0BF1D52CCE899228FA25D16688E20E9E24D69C3C94A72D3B87404DAF826D40F1B9B8D719B62C158F0F6380FC5C9C9EB&originRegion=eu-west-1&originCreation=20210816111232>
- Κονδύλης, Π. (2012). *Η κριτική της μεταφυσικής στη νεότερη σκέψη*. Ηράκλειο, Κρήτης: ΠΕΚ (ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ).

Σημείο, Ερμηνεία, Γνώση: μια παρανοϊκή προσέγγιση

Δέσποινα Αλεξάνδρα Κωνσταντινίδου, Δρ. Τμήματος Αγγλικής Γλώσσας & Φιλολογίας, ΣΕΠ στο Πρόγραμμα 'Δημιουργική Γραφή' ΕΑΠ

Η προτεινόμενη παρουσίαση θέτει την έννοια της παράνοιας στο επίκεντρο της διερεύνησης της σχέσης επιστημολογίας και σημειωτικής. Διατρέχοντας την ιστορική εξέλιξη της θεώρησης της παράνοιας από έναν ιατρικό σε έναν πολιτισμικό όρο, η παρουσίαση επιδιώκει να αναδείξει τους τρόπους με τους οποίους οι αντίστοιχες θεωρήσεις σχετικά με τον μηχανισμό δημιουργίας του παρανοϊκού παραληρήματος οδήγησαν στην επιστημολογική προσέγγιση της έννοιας της πραγματικότητας, της ερμηνείας των σημείων που την αποτελούν, και τελικά της γνώσης.

Κομβικό σημείο της ως άνω διερεύνησης αποτελεί η εποχή του μεσοπολέμου, καθώς ο ορισμός της πραγματικότητας και η γνώση αυτής αποτέλεσε έναν από τους κεντρικούς πόλους αμφισβήτησης του κοινωνικού κατεστημένου από πλευράς του υπερρεαλιστικού κινήματος τη δεκαετία του 1930. Η επίθεση, όμως, στην περιοριστική και μεσοαστική – όπως την ονόμαζαν – θεώρηση της πραγματικότητας έλαβε διαφορετικές μορφές εντός του υπερρεαλιστικού κινήματος. Από τη μια πλευρά, υπήρχε η αξίωση του Αντρέ Μπρετόν για μια νέα πραγματικότητα, που έθετε το θέμα μιας διευρυμένης θεώρησης της πραγματικότητας, εμφανώς επηρεασμένος από τη Φρουδική ψυχανάλυση. Από την άλλη, τα θεωρητικά κείμενα και τα έργα του Σαλβαντόρ Νταλί απαντούσαν στο ερώτημα της ερμηνείας της πραγματικότητας και της διαχείρισης των σημείων που την αποτελούν.

Αξιοποιώντας και αυτός τα συμπεράσματα του Σίγκμουντ Φρόιντ, ο Νταλί εξέτασε τον μηχανισμό της παράνοιας με σκοπό να επεξηγήσει την καλλιτεχνική δημιουργία. Την ίδια στιγμή,

όμως, παρέδιδε στην ψυχαναλυτική προσέγγιση του νεαρού Ζακ Λακάν τα εργαλεία ώστε να εισέλθει στον κόσμο των σημείων. Κατά αυτόν τον τρόπο, η γνώση για την παράνοια έδωσε τη σκυτάλη στη Λακανική «παρanoiική γνώση» και στη μετέπειτα περιπέτεια του σημείου και – κυρίως – του σημαίνοντος στο πλαίσιο του μεταστρουκτουραλισμού.

Στα μετέπειτα χρόνια, το «παρanoiικό στυλ» θα γίνει συνώνυμο μιας συγκεκριμένης πολιτικής προσέγγισης, επιβεβαιώνοντας ότι ο ιατρικός όρος τίθεται πλέον στην υπηρεσία της ανάγνωσης της πραγματικότητας. Φθάνοντας στο σήμερα, ο όρος «παράνοια» απαντάται στη σύγχρονη βιβλιογραφία, σχεδόν εξολοκλήρου, ως ο μηχανισμός ερμηνείας των σημείων στις περιπτώσεις θεωριών συνομωσίας, φωτίζοντας, κατά αυτόν τον τρόπο, σκοτεινές πτυχές της πραγματικότητας.

Βιβλιογραφία

- Arrivé, Michel. *Linguistics and Psychoanalysis: Freud, Saussure, Hjelmslev, Lacan and Others*. Trans. James Leader. Amsterdam: John Benjamin's Publishing Co, 1992. Print.
- Dali, Salvador. *The Collected Writings of Salvador Dalí*. Ed. and trans. Haim Finkelstein. Cambridge: Cambridge UP, 1998. Print.
- Freud, Sigmund. *The Penguin Freud Library, Case Histories II: "Rat Man," Schreber, "Wolf Man," Female Homosexuality*. Vol. 9. Ed. James Strachey and Angela Richards. Trans. James Strachey. Harmondsworth, Middlesex, England: Penguin, 1981. Print.
- Θεοδωροπούλου, Μαρία. «Saussure και Lacan: Από τη γλωσσολογία στην ψυχανάλυση» ["Saussure and Lacan: From Linguistics to Psychoanalysis"]. *Πύλη για την Ελληνική γλώσσα: Ψυχισμός και γλώσσα*. 2006. Web. 5 September 2012.
- Harris, Roy and Talbot J. Taylor. *Landmarks in Linguistic Thought: The Western Tradition from Socrates to Saussure*. New York: Routledge, 1997. Print.
- Hofstadter, Richard. "The Paranoid Style in American Politics." *Harper's Magazine*, 1964.
- Lacan, Jacques. *De la psychose paranoïaque dans ses rapports avec la personnalité, suivi de premiers écrits sur la paranoïa*. Paris: Éditions du Seuil, 1975. Print.
- . *Écrits: The First Complete Edition in English*. Trans. Bruce Fink, in collaboration with Héloïse Fink and Russell Grigg. New York: W. W. Norton & Company, 2006. Print.
- Lagopoulos, Alexandros Ph. "From *Sémiologie* to Postmodernism: A Genealogy." *Semiotica* 178.1/4 (2010): 169-253. Print.
- Rabaté, Jean-Michel. "Loving Freud Madly: Surrealism between Hysterical and Paranoid Modernism," *Journal of Modern Literature* 25.3-4 (2002): 58-74. Jstor. Web.
- Robins, Robert S., and Jerrold M. Post. *Political Paranoia: The Psychopolitics of Hatred*. Yale University Press, 1997. Jstor. Web.
- Saussure, Ferdinand de. *Course in General Linguistics*. Ed. Charles Bally and Albert Sechechaye, in collaboration with Albert Reidlinger. Trans. Wade Baskin. New York: Fontana/ Collins, 1974. Print.

Η παραγωγή διαδραστικών αφηγήσεων με βάση τη δομική σημαντική του Greimas: σχεδιασμός διαδραστικής εφαρμογής για την κοινωνική ευαισθητοποίηση

Ελένη Δ. Λαζαρίδου, Πτυχιούχος Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας & Φιλολογίας ΑΠΘ, ΔΠΜΣ
Σημειωτική, Πολιτισμός & Επικοινωνία

Οι αφηγηματικές δομές ενίοτε χρησιμοποιούνται για να κάνουν πιο ενδιαφέρουσα μια επικοινωνιακή διαδικασία όπως ένα ντοκιμαντέρ ή ακόμα και ένα δελτίο ειδήσεων (Ohler 2008). Η ανάγκη για τη συστηματική μελέτη των αφηγηματικών δομών και την ερμηνεία τους οδήγησε στην υιοθέτηση θεωριών της δομικής γλωσσολογίας. Ο A. J. Greimas προτείνει ένα μοντέλο σημασιολογικής ανάλυσης κειμένων που μελετά τους κώδικες των σημαινόμενων, καταδηλωτικούς και συνδηλωτικούς. (Boklund-Λαγοπούλου 1983) διακρίνοντας το δομικό επίπεδο του αφηγηματικού λόγου, δηλαδή τη δομική οργάνωση της σημασίας του κειμένου και το υφολογικό επίπεδο. Στην παρούσα έρευνα εφαρμόζεται το σημασιολογικό μοντέλο του Greimas στον

σχεδιασμό διαδραστικής αφήγησης, με βάση την πρόταση της Κατσαρίδου (2020) για τον σχεδιασμό αφηγήσεων ξεκινώντας από το επίπεδο βάθους προς την κειμενοποίηση. Το εκδηλωμένο κείμενο χαρακτηρίζεται από αφηγηματική συνοχή η οποία συντελεί στην αποτελεσματικότερη μετάδοση της πληροφορίας (Κατσαρίδου, 2020) ενώ μέσα από την διάδραση επιτυγχάνεται η νοητική εμπύθιση του θεατή. Η Ryan (2001: 103) αποκαλεί την αποτελεσματική εμπύθιση ως «επανακεντράρισμα»²⁶, δηλαδή την προσπάθεια να μεταφέρουμε τον διαδρώντα στο φανταστικό κόσμο και κάνουμε τον φανταστικό κόσμο το νέο κέντρο κατανόησης.

Βασικά κριτήρια αναγνώρισης της διαδραστικής αφήγησης είναι η αλλαγή από την παραδοσιακά γραμμική δομή της αφήγησης, αλλά και ο βαθμός ανάμειξης του χρήστη στη διαμόρφωση της ιστορίας, είτε σε επίπεδο ανάγνωσης, δηλαδή στην πορεία που θα επιλέξει για να πορευτεί στην αφήγηση, είτε σε επίπεδο δημιουργίας, δηλαδή στη δυνατότητα να προσθέσει αφηγηματικά στοιχεία στην ιστορία (Miller 2008). Τα επεισόδια και οι διακλαδώσεις δεν ακολουθούν την τυπική γραμμικότητα και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ανατρέπονται συνεχώς οι προσδοκίες του κοινού (Brown 2005). Ωστόσο, ο σχεδιαστής της διαδραστικής αφήγησης ορίζει τον βαθμό διάδρασης του θεατή με το κείμενο, εξασφαλίζοντας τη διατήρηση της ιστορίας. Παράλληλα, η χρήση παιχνιδικής δομής παρέχει μια αξιοποιήσιμη ιδιότητα για την προώθηση συγκεκριμένων συμπεριφορών (Zichermann 2011). Σε περιστάσεις που αφορούν κοινωνική ευαισθητοποίηση, τα διαδραστικά αφηγήματα μπορούν να μεγιστοποιήσουν την εμπειρία του θεατή σχετικά με το θέμα που προβάλλεται μέσα από ένα παιχνιδιοποιημένο περιβάλλον.

Στο επίπεδο βάθους της παρούσας αφήγησης βρίσκονται οι ιδέες της γνώσης και της βοήθειας. Το περιβάλλον της διαδραστικής αφήγησης είναι ένα εικονικό σκοτεινό δωμάτιο από το οποίο ο θεατής-διαδρών πρέπει να δραπετεύσει χρησιμοποιώντας πέντε κλειδιά-αντικείμενα αξίας, τα οποία αποκτά με τις απαντήσεις του σε ερωτήσεις που αφορούν καθημερινά προβλήματα με θέμα την κατάθλιψη, όπως αυτά περιγράφονται από τους ειδικούς του χώρου. Η επιλογή της χρήσης του δωματίου διαφυγής βασίζεται σε στοιχεία του εγχειριδίου εκπαιδευόμενου του συντονισμού της ομάδας αυτοβοήθειας για την κατάθλιψη²⁷ η οποία παρομοιάζεται συχνά με ένα «πηγάδι με επίπεδους και σκοτεινούς τοίχους». Παρόμοια με ένα βιντεοπαιχνίδι, δημιουργείται ένας χώρος πιθανοτήτων που προσφέρει δελεαστικά προβλήματα κάτω από μια κυρίαρχη αφήγηση, και προσφέρει δημιουργικές ευκαιρίες προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα αυτά, ανταποκρινόμενα στις επιλογές του παίκτη με ουσιαστικές επιπτώσεις (Salen & Zimmerman 2003).

Βιβλιογραφία

- Boklund-Λαγοπούλου, Κ. (1983). *Τι είναι Σημειωτική. Διαβάζω*, τ.71.
- Brown, J. S., Denning, S., Groh, K., Prusak, L. (2005). *Storytelling in organizations: Why storytelling is transforming twenty-first century organizations and management*. Boston, MA: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Greimas, A. J. (1966). *Sémantique Structurale. Recherche De Méthode*. Paris. Larousse Μτφρ. Παρίσης, Γ. (2005). *Δομική Σημασιολογία. Αναζήτηση Μεθόδου*. Επιμ. Καψωμένος, Ε. Γ.. Αθήνα: Πατάκης.
- Κατσαρίδου, Μ. (2020). Σημειωτική της διαδραστικής αφήγησης <https://elearning.auth.gr/mod/folder/view.php?id=447135> (τελευταία πρόσβαση 10-08-2020)
- Miller, C. H. (2008). *Digital storytelling: A creator's guide to interactive entertainment*. Amsterdam: Focal Press/Elsevier.
- Ohler, J. (2008). Digital storytelling in the classroom. New media pathways to literacy, learning and creativity.
- Ryan, M.-L. (2001). *Narrative as Virtual Reality: Immersion and Interactivity in Literature and Electronic Media*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD, USA.
- Salen, K. & Zimmerman, E. (2003). *Rules of Play: Game Design Fundamentals*. MIT Press
- Zichermann G. (2011). *The purpose of gamification. A look at gamification's applications and limitations*. Ανακτήθηκε από <http://radar.oreilly.com/2011/04/gamification-purpose-marketing.html>

²⁶ Ο αγγλικός όρος είναι «recentering»

²⁷ <https://s3.amazonaws.com/webprofile-ngos/Files/51/85.pdf>

Πως ο κώδικας του επισιτισμού ενσωματώνεται στο διαφημιστικό κώδικα του καφέ

Έλενα Σ. Λαζαρίδου, Πτυχιούχος Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας & Φιλολογίας ΑΠΘ, ΔΠΜΣ

Σημειωτική, Πολιτισμός & Επικοινωνία

Από τον Πλάτωνα ήδη στον μύθο του Προμηθέα που αφηγείται ο Πρωταγόρας, στην ιδιαιτερότητα του ανθρώπινου είδους πρώτη εντοπίζεται η λατρεία στις θεότητες, μετά η γλώσσα και ακολουθούν η τεχνολογική ευρηματικότητα στην οποία υπάγονται η ένδυση, η υπόδηση και η μαγειρική (Χατζοπούλου 2020). Οι διατροφικές συνήθειες του ανθρώπου αποτέλεσαν μέρος της βιολογικής εξέλιξης του όπως και σημαντικό μέρος της κουλτούρας και του πολιτισμού του. Ο επισιτισμός αποτελείται από το βρώσιμο και το πόσιμο, με τον όρο πόσιμο συμπεριλαμβάνονται όλα τα υγρά που χρησιμοποιούνται με τα διάφορα είδη τροφής. (Brillat –Savarin 2006). Η διατροφή δεν αποτέλεσε σημαντικό μόνο παράγοντα για την βιολογική επιβίωση του ανθρώπου, αλλά, σύμφωνα με τον Barthes η διατροφή έχει και συμβολικό ρόλο που είναι πιο σημαντικός από την ίδια τη τροφική επιλογή. Επισημαίνοντας ότι η τροφή τροφοδοτεί την αξία του σύγχρονου τρόπου ζωής. (Ματάλα 2008). Έτσι η διατροφή συμπεριλήφθηκε μέσα σε έναν κοινωνικό κώδικα ο οποίος καθορίζει με ποιόν τρόπο οι άνθρωποι προετοιμάζουν την τροφή τους, τον τρόπο που τρώνε και πότε τρώνε. Οι συνδυασμοί των φαγητών, ο τρόπος σερβιρίσματος στο τραπέζι ακόμη και το θέμα συζήτησης κατά την διάρκεια του φαγητού βασίζονται σε έναν διατροφικό κώδικα (Danesi 2017).

Για την δημιουργία μηνυμάτων χρησιμοποιούνται σημεία τα οποία δεν αποτελούν τυχαίες επιλογές δομών. Η γλώσσα αποτελεί ένα σύστημα το οποίο παρέχει δομές προσδιορίζοντας τις σχέσεις μεταξύ τους με σκοπό την δημιουργία μηνυμάτων. Στην σημειωτική ο όρος που χρησιμοποιείται για την αναφορά σε αυτά τα συστήματα είναι ο κώδικας. Μέρος των διαφόρων κωδίκων είναι και ο διατροφικός (Danesi 2017). Κάθε διαφημιστικό μήνυμα που μεταδίδεται από τον πομπό στον δέκτη χαρακτηρίζεται από κώδικες που εν δυνάμει τον αποτελούν και περιέχουν ανάλογα την περίσταση εικόνες, ήχους, κείμενα ή των συνδυασμό όλων των παραπάνω (Danesi 2017). Οι κώδικες αυτοί είναι σύμφωνα με τον Fiske, οι κώδικες μεγάλης εμβέλειας, είναι απλοί και κατανοητοί, χωρίς να απαιτείται ιδιαίτερη ειδίκευση για την άμεση κατανόηση τους. Οι κώδικες μεγάλης εμβέλειας είναι ένα από τα μέσα με τα οποία μια κουλτούρα επικοινωνεί με τον εαυτό της (Fiske 1992). Δύο βασικές διεργασίες που δημιουργεί η επικοινωνία είναι η κωδικοποίηση μια ενέργεια που πραγματοποιείται από τον πομπό και την αποκωδικοποίηση μια ενέργεια που πραγματοποιείται από τον δέκτη. Έτσι μέσα από την διαδικασία της επικοινωνίας τα άτομα κωδικοποιούν και αποκωδικοποιούν τα μηνύματα που λαμβάνουν δίνοντας τους ένα νέο νόημα. Ως μέρος του επισιτισμού ο καφές διαφημίστηκε στις απαρχές του για να χρησιμοποιηθεί ως φάρμακο, με το πέρασμα των χρόνων και την εξέλιξη της διαφήμισης, οι κώδικες των μηνυμάτων που μεταδίδονταν άρχισαν να συνδέονται με διάφορες συνδηλώσεις, όπως, με το διάλειμμα, την ανάπαυση, το κύρος, την παράδοση, την επιτυχία, τα πρότυπα (Braudel & Ματθαίου 1998).

Ο σκοπός της παρούσας ανάλυσης είναι να αναδείξει πως ο κώδικας του επισιτισμού που συγχωνεύεται και συνυπάρχει μέσα στο διαφημιστικό κώδικα του καφέ αποκωδικοποιείται μέσα από την σημειωτική ανάλυση της διαφήμισης, επανατοποθετείτε και δημιουργεί νέο νόημα. Οι διαφημίσεις που θα αναλυθούν προέρχονται από την καμπάνια των διαφημίσεων της εταιρείας καφέ illy και θα αναλυθούν σύμφωνα με το μοντέλο της σημειωτικής ανάλυσης του Roland Barthes, δηλαδή, τις κυριολεκτικές και μεταφορικές σημασίες, σε επίπεδο καταδήλωσης και συνδήλωσης. Τα πιθανά αποτέλεσμα της έρευνας θα αναδείξουν πως επιτυγχάνεται αυτή η συγχώνευση των κωδίκων ανάμεσα στους κώδικες της διαφήμισης και στον κώδικα του επισιτισμού.

Βιβλιογραφία

Ματάλα, Α. (2008). *Ανθρωπολογία της διατροφής*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Χατζοπούλου, Κ. (2020). *Θέματα αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας II* (2η έκδ.). Αθήνα: Άμμων.

Braudel, F., & Ματθαίου, Α. (2003). *Ιστορία της διατροφής: προσεγγίσεις της σύγχρονης ιστοριογραφίας* (Φωτοανατύπωση 2003.). Αθήνα: Ε.Μ.Ν.Ε.-Μνήμων.

- Danesi, M., & Δαλκαβούκης, Β. (2017). *Μηνύματα, σημεία και σημασίες: ένα βασικό εγχειρίδιο για τη σημειωτική και τη θεωρία της επικοινωνίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Dyer, G. (2004). *Η διαφήμιση ως επικοινωνία* (2η έκδ.). Αθήνα: Πατάκης.
- Guiraud, P. (1989). *Σημειολογία*. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
- McQuail, D., Windahl, S., & Παπαθανασόπουλος, Σ. (2001). *Σύγχρονα μοντέλα επικοινωνίας: για τη μελέτη της μαζικής επικοινωνίας* (Αναθεωρημένη εκδ. με νέες προσεγγίσεις και αναλύσεις.). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Roland Barthes, *Εικόνα-Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, Αθήνα, 1998, εκδόσεις Πλέθρον.
- Fiske, J. (1992). *Εισαγωγή στην επικοινωνία*. Αθήνα: Επικοινωνία και Κουλτούρα.

Epistemological challenges of nanotechnology images

Konstantinos Michos, PhD candidate, Department of Architecture, Aristotle University of Thessaloniki

The role of scientific images is pivotal in research. On the one hand, it is usually the outcome of long and complex methodologies and acts as testament to the amount of effort put into its creation. The validity and precision of this work will then be subject to rigorous testing by the rest of the scientific community and, if it lives up to the standards set, it can become the basis for further research. According to Dondero and Fontanille, the complete sequence involved is excitation, signal-response, transduction and visualization (2014: 31). Furthermore, they present a set of qualities necessary for defining scientific images, which include being informative and reproducible among others (2014: 111). On the other hand, once information is extracted from them, they exit their first “life cycle” and enter a second phase, where their aesthetic power is used to create greater psycho-social impressions (Bontems 2011).

Nanotechnology takes place on the lower end of the size spectrum and in doing so, challenges the classical laws of physics and calls for a different approach to its practices, including imaging techniques. Using Dondero’s and Fontanille’s ideas as a starting point, this study will provide some insight into the epistemological perils during the creation of nanotechnology images, providing the necessary examples where needed. Excitation on the nanoscale includes quantum phenomena whose divergence from traditional causality relations require reevaluation. The blurring between probe and substrate in signal-response mechanisms indicates the necessity of systemic approaches. And transduction heavily depends on mathematical modeling with a multitude of possible variations. Even if these issues are taken into account and dealt with, the cognitive mechanisms with which we perceive nanoscopic images greatly affect the success of communication. In some cases, they can be manipulated and even annul all the effort put into creating epistemologically solid nanotechnology images.

Bibliography

- Dondero, M. G., & Fontanille, J. 2014. *The semiotic challenge of scientific images: A test case for visual meaning* (J. Tabler, Trans.). New York: Legas.
- Bontems, V. K. 2011. How to Accommodate to the Invisible? The ‘halo’ of ‘nano’. *NanoEthics*, 5(2), 175-183.

Διεθνής Πολιτική & Trolling: Πρόκληση για τη διεθνή θεωρία;
Κυριάκος Μικέλης, Επ. Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών,
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η ανακοίνωση εξετάζει το φαινόμενο του trolling στο πλαίσιο της (διεθνούς) πολιτικής, ως προς τις εκφάνσεις του και την επιρροή του στις λογικές και πρακτικές του κλάδου των Διεθνών Σχέσεων. Πώς το εν λόγω φαινόμενο λειτουργεί στο πλαίσιο των Διεθνών Σχέσεων και δη μιας συμβατικής θεώρησης ή εικόνας τους; Λειτουργεί επιβεβαιωτικά ή μήπως υπονομευτικά; Εξ ορισμού, το 'τρολάρισμα' υποδηλώνει την αποδόμηση μιας επίσημης ή καθιερωμένης αφήγησης. Στο πλαίσιο της διεθνούς πολιτικής, απαντάται σε μια σειρά τομέων όπως άκρως ενδεικτικά ο κυβερνοπόλεμος, η δημόσια διπλωματία, η πολιτική επικοινωνία, η (παρα)πληροφόρηση και η πολιτική στην ψηφιακή εποχή και τα κοινωνικά δίκτυα. Η συνήθης ανάλυση των troll με όρους όχι απλώς εργαλειακούς ή και ρητά 'όπλου' δίνει την εντύπωση ότι ο κλάδος των Διεθνών Σχέσεων και η οικεία θεωρία, στην κρατο-κεντρική τους έκφραση, καλά κρατούν. Μπορεί τα troll να μην δημιουργήθηκαν από τα κράτη αλλά σαφώς αξιοποιούνται από εκείνα, συχνά προς επίρρωση του ανταγωνιστικού πνεύματος ή της καθεστωτικής επιβίωσης. Παράλληλα, είναι δυνατόν τα troll να στρέφονται εναντίον των κρατών/καθεστώτων ή και της καθεστηκυίας τάξης και νοοτροπιών, σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο. Σε μία απώτατη έκφραση τούτου, η ίδια η κατανόηση του trolling είναι δυνατόν να ξεφύγει από τα κλασικά, ήτοι ένα είδος επιθετικής συμπεριφοράς στα κοινωνικά δίκτυα και τον ψηφιακό κόσμο, αφορώντας μία κριτική στάση έναντι των βεβαιοτήτων και αξιώσεων γνώσης, ωστόσο χωρίς να ανάγεται ούτε να εξαντλείται σε εκείνη. Συνολικά, το trolling θέτει προκλήσεις στους κοινωνικούς επιστήμονες και δη τους διεθνολόγους για τα χαρακτηριστικά και την εξέλιξη της πολιτικής καθώς και για τη σχέση ισχύος και γνώσης.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Beier, J. (2021) Traditions, Truths, and Trolls: Critical Pedagogies in the Era of Fake News. In H. Smith and D. Hornsby (eds.), *Teaching International Relations in a Time of Disruption*. Palgrave Macmillan, 63-73.
- Bradshaw, S. and P. Howard (2017) Troops, Trolls and Troublemakers: A Global Inventory of Organized Social Media Manipulation. Computational Propaganda Research Project. WP 2017.12.
- Fichman, P. (2020) The Role of Culture and Collective Intelligence in Online Global Trolling: The Case of Trolling Trump's Inauguration Speech. *Information, Communication & Society*, 1-16.
- Kamis, B., and Thiel, T. (2015) *The Original Battle Trolls: How States Represent the Internet as a Violent Place*. PRIF/HSEK, WP 23.
- Lemke, T. and M. Habegger (2021) Diplomat or Troll? The Case Against Digital Diplomacy. In C. Bjola and R. Zaiotti (eds) *Digital Diplomacy and International Organizations. Autonomy, Legitimacy and Contestation*. Routledge, 229-266.
- Llewellyn, C., et al. (2019) For Whom the Bell Trolls: Shifting Troll Behaviour in the Twitter Brexit Debate. *Journal of Common Market Studies*, 57(5), 1148-1164.
- Mazarr, M., et al. (2019). *The Emerging Risk of Virtual Societal Warfare: Social Manipulation in a Changing Information Environment*. RAND.
- Mylonas, Y. and P. Kompatsiaris (2021) Trolling as Transgression: Subversive Affirmations Against Neoliberal Austerity. *International Journal of Cultural Studies*, 24(1), 34-55.
- Zannettou, S. et al. (2019) Who Let The Trolls Out? Towards Understanding State-Sponsored Trolls. WebSci '19, June 30-July 3, 2019, 353-362.

Κοινωνική Σημειωτική & Νεότερη Τεχνολογία: η μελέτη περίπτωσης του Διαδραστικού Ντοκιμαντέρ «Η δεύτερη ευκαιρία»

Μαριάνα Μπολτσή, Πτυχιούχος Τμήματος Φιλολογίας ΑΠΘ, Μτπ. Φοιτήτρια ΔΠΜΣ Σημειωτική, Πολιτισμός & Επικοινωνία ΑΠΘ

Η παρούσα εισήγηση εστιάζει στον τρόπο παρουσίασης μιας κοινωνικής αφήγησης με τίτλο «Η δεύτερη ευκαιρία», ένα διαδραστικό ντοκιμαντέρ που ανήκει στη σειρά “Remarkable people” / «Συναντήσεις με αξιοσημείωτους ανθρώπους» (2011 – 2019) του Μενέλαου Καραμαγγιώλη. Στο διαδραστικό ντοκιμαντέρ, προβάλλεται η προσπάθεια του Ρόκας, ενός πρώην κρατούμενου των Φυλακών Αηλίκων Αυλώνα, στη πορεία του προς την διεκδίκηση μιας δεύτερης ευκαιρίας, αυτής των σπουδών και της ελεύθερης ζωής. Τα οπτικοακουστικά μηνύματα δομούν σημαίνοντα που συνδέονται με ιδεολογικές και ψυχολογικές καταστάσεις και το ίδιο το ντοκιμαντέρ γίνεται “όπλο” διεκδίκησης της ελευθερίας του Ρόκας, ταυτόχρονα όμως επιτελεί το σκοπό του που δεν είναι άλλος από την προβολή ενός σημαντικού μηνύματος και μιας μικρο – περίπτωσης και κοινωνικής περίπτωσης: η εκπαίδευση στη φυλακή.

Όσον αφορά τα διαδραστικά ντοκιμαντέρ / interactive documentary (i – doc), όπως αναφέρουν οι Manovich, (2001), Galloway et al. (2007), Nash (2012), Alkarimeh & Boutin (2017), Gaudenzi (2013), χαρακτηρίζονται από τη διάδραση διαφόρων επιπέδων και από τη χρήση πολυμεσικών εργαλείων που δημιουργούν μη γραμμικές αφηγήσεις, συνδυάζοντας φωτογραφία, κείμενο, ήχο, βίντεο, κινούμενα σχέδια και γραφήματα. Ο θεατής, ως διαδρών, μπορεί να διαλέξει να δει την ιστορία, διευρυμένη στον χώρο και στον χρόνο, μέσα από ένα διαδραστικό τρόπο αναπαραγωγής, επιλέγοντας την προβολή ή όχι του επαυξημένου υλικού. Μάλιστα ο διαδράστης και η πορεία που θα ακολουθήσει είναι σημαντική για την πορεία της ιστορίας και την αφηγηματική της δομή, όπως σημαντική είναι και η εμπύθιση του διαδράστη, η οποία προκαλεί συναισθήματα που ανήκουν στις θυμικές ιστοσιότητες και μπορούν να μελετηθούν μέσω της μελέτης του κυκλώματος επικοινωνίας, δηλαδή στη συγκεκριμένη μικρο-περίσταση.

Αφού μελετηθεί η διαδραστική πορεία του διαδρώντα, θα περάσουμε σε μια σύντομη ανάλυση της κυρίως αφηγηματικής σύνταξης σύμφωνα με τον Greimas και όπως αυτή παρουσιάζεται από τους Λαγόπουλο και Boklund-Λαγοπούλου (2016) , για να καταλήξουμε στον εντοπισμό και στην ανάλυση των ιστοσιωτών, οι οποίες θα παρουσιαστούν σε μητρώο σχέσεων και γραφήματα βάσης. Μέσω των ιστοσιωτών κινούμαστε από μια μικρο-περίσταση επικοινωνίας σε μία μακρο-περίσταση που κινείται εκτός των ορίων του κειμένου και σχετίζεται με την κοινωνική σημειωτική: Το ντοκιμαντέρ, ακολουθεί το τρίπτυχο «φυλακή – εκπαίδευση – ευκαιρίες» και θίγει το θέμα της δεύτερης ευκαιρίας που μπορεί να έχει ένας κρατούμενος όταν εκμεταλλεύεται σωστά τα εφόδια που του δίνονται μέσω του σχολείου. Οι ομιλητές μοιράζονται τις απόψεις τους ή και τις εμπειρίες τους για την φυλακή, τον σωφρονισμό και τη δεύτερη ευκαιρία που δίνεται μέσω της εκπαίδευσης. Λείπει, βέβαια, η ομάδα των ανθρώπων που δεν γνωρίζουν τις συνθήκες κράτησης και το πλαίσιο εκπαίδευσης στις φυλακές. Θα είχε ενδιαφέρον, επομένως, στο μέλλον να μελετηθεί ο τρόπος πρόσληψής τους, τα κριτήρια αποδοχής τους και η τυχόν ανασκευή των παγιωμένων ιδεών που έχουν για τον σωφρονισμό, τους κρατούμενους και την επανένταξή τους.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Alkarimeh, B. & Boutin, E. (2017). Interactive Documentary: A proposed model and definition. *French Journal For Media Research* – n° 7/2017. Ανακτήθηκε από <https://frenchjournalformediaresearch.com/lodel-1.0/main/index.php?id=1062>
- Galloway, D., McAlpine, K. B., & Harris, P. (2007). *From Michael Moore to JFK Reloaded: Towards a working model of interactive documentary*. *Journal of Media Practice*, 8(3), pp. 325-339. Ανακτήθηκε από https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1386/jmpr.8.3.325_1
- Gaudenzi, S. (2013). The interactive documentary as a living documentary. *Doc On-line*, n. 14, august 2013, www.doc.ubi.pt, pp. 9 – 31.

- Gaudenzi, S. (2013b). *The Living Documentary: from representing reality to co-creating reality in digital interactive documentary* (Doctoral dissertation, Goldsmiths, University of London). Ανακτήθηκε από <http://research.gold.ac.uk/id/eprint/7997/>
- Manovich, Lev (2001), *The language of new media*, Cambridge: MIT Press.
- Λαγόπουλος, Φ., & Boklund – Λαγοπούλου, Κ. (2016). *Θεωρία Σημειωτικής. Η παράδοση του Ferdinand de Saussure*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- Nash, K. (2012). *Modes of interactivity: analysing the webdoc*. *Media, Culture & Society*, 34(2), 195-210. Ανακτήθηκε 18/5/2021 από <http://dx.doi.org/10.1177/0163443711430758>

Φιλμογραφία

- Καραμαγγιώλης, Μ. (2011). *Η Δεύτερη ευκαιρία* [διαδραστικό ντοκιμαντέρ]. Αθήνα: Pausilyron Films Online από την πλατφόρμα Remarkable people <https://remarkablepeople.gr/el/film/i-defteri-efkeria>

Σημειωτική & Βίβλος: εφαρμογές της Σημειωτικής στη βιβλική ερμηνευτική από το τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας & Χριστιανικού Πολιτισμού ΑΠΘ

Κυριακούλα Παπαδημητρίου, Καθηγήτρια Καινής Διαθήκης, Διευθύντρια Εργαστηρίου Βιβλικών Σπουδών, Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας & Χριστιανικού Πολιτισμού ΑΠΘ

Σύντομη παρουσίαση των δράσεων που αναπτύσσονται στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού με άξονα την αξιοποίηση της σημειωτικής θεωρίας στην ερμηνεία βιβλικών κειμένων. Πρόκειται κυρίως για δύο δράσεις:

1) Το εκπαιδευτικό σεμινάριο «Σημειωτική και Βίβλος», το οποίο συστήθηκε το 2014-15 και αναπτύσσει θέματα εφαρμογής της σημειωτικής θεωρίας σε κείμενα της Βίβλου, με σκοπό την ερμηνευτική της κατανόηση με σύγχρονους τρόπους προσέγγισης του νοήματός της. Το σεμινάριο οργανώνεται από το Εργαστήριο Βιβλικών Σπουδών του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού και διεξάγεται σε συνεργασία με το Κέντρο Ανάλυσης Θρησκευτικού Λόγου (C.A.D.I.R.) του Καθολικού Πανεπιστημίου της Λυών και με το Εργαστήριο Σημειωτικής SemioLab της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Και

2) Το θερινό επιλεγόμενο μάθημα «Σημειωτική και Βίβλος», το οποίο συμπεριλήφθηκε στο προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού το ακαδ. έτος 2017-18 και διδάσκει τον τρόπο σημειωτικής ανάλυσης των βιβλικών κειμένων, καθορίζοντας τα επιστημολογικά πλαίσια μέσα στα οποία μπορεί αυτή να διεξαχθεί.

Η συμβολή της σημειωτικής στην σύλληψη οντολογίας από κείμενα

Δήμητρα Σαρακατσιάνου, Υπ. Δρ. Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
& Γεωργία Κολωνιάρη-Επ. Καθηγήτρια, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Πανεπιστήμιο
Μακεδονίας

Η αθρόα αύξηση της πληροφορίας, η διάθεση, αποθήκευση και αναζήτησή της μέσω Διαδικτύου, ο μετασχηματισμός της σε γνώση, η απαίτηση για σημασιολογική επισήμανση των αδόμητων, ημι-δομημένων και δομημένων δεδομένων προκειμένου αυτά να είναι κατανοητά όχι μόνο από τους ανθρώπους αλλά και από τις μηχανές είναι μόνο μερικά εκ των πολλών θεμάτων –που επέφερε η ψηφιακή εποχή– με τα οποία έρχεται αντιμέτωπη η επιστήμη των υπολογιστών αλλά και άλλες σχετιζόμενες επιστήμες. Προφανώς, το δίπολο ‘πληροφορία/τεχνολογία’ βρίσκεται στο επίκεντρο όλων των άνω θεμάτων. Το ίδιο σημασιολογικό δίπολο απασχολεί και το πεδίο της οντολογικής μηχανικής (ontology engineering) το οποίο έχει επιληφθεί, αφενός να περιγράψει εννοιολογικά ένα πεδίο γνώσης (γενικού ή ειδικού ενδιαφέροντος) και αφετέρου να αναπαραστήσει την γνώση του πεδίου στον υπολογιστή (Gómez-Pérez, Fernández-López, & Corcho 2004; Uschold & Gruninger 1996). Η έννοια της οντολογίας στο υπό συζήτηση πλαίσιο κατανοείται –στην απλουστευμένη εκδοχή της– ως ένα ψηφιακό δομημένο ελεγχόμενο λεξιλόγιο, ή με διαφορετικούς όρους ως μία αφηρημένη αναπαράσταση γνώσης. Ωστόσο, η οντολογία δεν είναι ένας απλός πόρος διαχείρισης γνώσης, αλλά είναι ένας δυναμικός πόρος –καθώς είναι ένα συμπερασματικό σύστημα που ενσωματώνει μηχανισμούς συλλογισμού– που κωδικοποιείται μέσω οντολογικής γλώσσας (ontology language) προκειμένου τα δεδομένα του να είναι μηχανικά αναγνώσιμα. Έτσι, οι ευφυείς μηχανές δύνανται να πραγματοποιούν συλλογισμούς και να εξάγουν νέα γνώση.

Η σύλληψη οντολογίας (ontology capture) αποτελεί ένα βασικό ζήτημα στην οικοδόμησή της. Η διαδικασία αυτή, ορίζει τους όρους (έννοιες) μιας θεματικής περιοχής γνώσης και τις αναμεταξύ τους σχέσεις (ιεραρχικές και μη-ιεραρχικές), καθώς και τα αξιώματα (κανόνες, περιορισμοί, λογικοί ορισμοί) που διέπουν τον συνδυασμό τους (Neches et al. 1991). Η οριοθέτησή αυτή βρίσκεται πάντοτε σε άμεση συνάρτηση με τον σκοπό της κατασκευής της οντολογίας. Στην οντολογική μηχανική, μια βασική μέθοδος για την κατασκευή της οντολογίας είναι η εξαγωγή γνώσης από κείμενα, η οποία συντελείται χειροκίνητα, ημι-αυτόματα και αυτόματα. Μάλιστα, οι δύο τελευταίες προσεγγίσεις, εφαρμόζουν κατά περίπτωση (συνδυαστικά ή μη), τρεις κύριες τεχνικές που βασίζονται στην γλωσσολογία, στην στατιστική και στην μηχανική μάθηση (Gómez-Pérez & Manzano-Macho 2004).

Υπό αυτές τις περιστάσεις, αποτελεί αντικείμενο συζήτησης, η συμβολή της σημειωτικής στην οικοδόμηση οντολογίας, και πιο εστιασμένα στην σύλληψη οντολογίας από κείμενα. Αναμφίβολα, η εν λόγω διαδικασία σύλληψης, σχετίζεται στενά με την γλωσσική σημασία. Συνεπώς συνδέεται στενά με την γλωσσική σημασιολογία (linguistic semantics), η οποία «ορίζει την σημασία ως την γλωσσική σχέση μεταξύ σημείων, πιο συγκεκριμένα μεταξύ σημαινομένων» (Rastier, Cavazza, & Abeillé 2002: 28). Από σημειωτική οπτική, για να παραχθούν συστηματικές και ακριβείς περιγραφές από κείμενα απαιτείται η αξιοποίηση σημειωτικών θεωριών που ασχολούνται με την μελέτη κειμένων. Τέτοιες σημειωτικές θεωρίες είναι η δομική σημασιολογία (structural semantics) (Greimas 1966) και η ερμηνευτική σημασιολογία (interpretative semantics) (Rastier 2015; Rastier et al. 2002). Επί της ουσίας, η πρώτη θεωρία αποτελεί την βάση της δεύτερης, η οποία είναι μία πιο συστηματική, ολοκληρωμένη και επαυξημένη εκδοχή της πρώτης. Ας σημειωθεί ότι αυτές οι θεωρίες συνδέονται με την σημειωτική γαλλική σκέψη.

Εντός αυτής της προοπτικής, η παρούσα συζήτηση αποβλέπει στην διεξαγωγή ενός δημιουργικού διαλόγου, ο οποίος προβάλλει την σπουδαιότητα της σημειολογίας (σημειωτικής) στον χώρο της οντολογικής μηχανικής και συμβάλει στην σύνδεση των δύο επιστημονικών χώρων, με σκοπό την εδραίωση αυτής της σχέσης. Αναλυτικότερα, ο πρωταρχικός στόχος της συζήτησης είναι να αναδείξει τις βασικές αρχές που διέπουν το σημειωτικό σύστημα των κειμένων. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την γαλλική σημειωτική παράδοση, μία διέπουσα αρχή που επιδρά στο νόημα των

κειμένων είναι η εξής: το νόημα ενός κειμένου απορρέει από το δικό του μοναδικό σημασιολογικό σύμπαν και όχι από μεμονωμένες σημασίες (Rastier et al. 2002). Αυτή η αρχή υποδηλώνει ότι το κείμενο επιβάλλει την δική του πραγματικότητα. Μια πραγματικότητα, η οποία καθιερώνει τις δικές του νοηματοδοτήσεις και κατά συνέπεια αποκλείει μια a priori νοηματοδότηση.

Η ανάδειξη των βασικών αρχών που ρυθμίζουν το σημειωτικό σύστημα των κειμένων, θεωρούμε ότι θα δώσει το έναυσμα για την βελτίωση των τρεχόντων τεχνικών που εφαρμόζονται στην οντολογική ανάλυση. Εν κατακλείδι, φαίνεται για μία ακόμη φορά ότι τα σύγχρονα επιστημονικά ζητήματα μπορούν να επιλυθούν στο μέγιστο δυνατό με διεπιστημονική διαμεσολάβηση.

Βιβλιογραφία

- Gómez-Pérez, A., Fernández-López, M., & Corcho, O. (2004). *Ontological engineering: With examples from the areas of knowledge management, e-commerce and the Semantic Web*. London, New York: Springer.
- Gómez-Pérez, A., & Manzano-Macho, D. (2004). An overview of methods and tools for ontology learning from texts. *The Knowledge Engineering Review*, 19(3), 187–212. <https://doi.org/10.1017/S0269888905000251>
- Greimas, A. J. (1966). *Sémantique structurale*. Paris: Presses universitaires de France.
- Neches, R., Fikes, R. E., Finin, T., Gruber, T., Patil, R., Senator, T., & Swartout, W. R. (1991). Enabling technology for knowledge sharing. *AI Magazine*, 12(3), 36–36.
- Rastier, F. (2015). Interpretative semantics. In N. Riemer (Ed.), *Routledge handbook of semantics* (pp. 491–506). Routledge.
- Rastier, F., Cavazza, M., & Abeillé, A. (Eds.), Marks, R. L. (Trans.). (2002). *Semantics for descriptions: From linguistics to computer science*. Stanford, Calif: CSLI Publications.
- Uschold, M., & Gruninger, M. (1996). Ontologies: Principles, methods and applications. *The Knowledge Engineering Review*, 11(2), 93–136. <https://doi.org/10.1017/S0269888900007797>

Common semiotics in Homer, Timarion & Dante

Michail Theodosiadis, Lecturer of Political Theory, Goldsmiths, University of London

This study is preoccupied with the symbolic meaning of the concept of *katabasis*. The word *katabasis* derives from the Greek word *κάθοδος* (*kathodos*) or (verb) *καταβαίνω* (*kataibaino*), translated as ‘descend’. It is a symbolic process of introspection, where one dives into the dark realms of his/her mind, into the underworld, in order to identify the exact forces that influence one’s attitude and personality. The aim of *katabasis* is self-purification, *id est*, the removal of perceptions and settled ways of thinking from one’s personality.

This study reflects on Homer’s *Odyssey* and examines Ulysses’ voluntarily descend into the underworld of Hades. There Ulysses identifies the causes of conflict and suffering he experienced in life; he unveils the concealed truth behind major calamities (namely, the selfishness of his fellow human beings, their envy, their lust for power and domination). A similar symbolic meaning of *katabasis* is also identified in Dante’s *Divine Comedy* as well as in the Byzantine work *Timarion*. Dante borrowed from the medieval concept of courtly love to convey his admiration for Beatrice. He was, nevertheless, prompted to abstain from the worst excesses of the un-Christian courtly love. In the first book of his *Divine Comedy*, we see a transformation from courtly love to a sacred type of love in the way that Dante depicts his admiration for Beatrice. Dante’s *katabasis* in the underworld implies self-sacrifice and thorough self-purification.

Finally, in *Timarion* an eponymous hero, on his way to a Christian fair at Thessalonica, is unexpectedly taken to Hades. The court of Hades recognizes that the hero was brought to the underworld without a valid justification. Thereupon, the court orders the hero to be sent back to world of the living. *Timarion* conveys a hopeful message and approaches the underworld from a different angle, advocating passion for life and gratitude.

This study examines the way the symbol of the underworld has been approached by both authors. It further reflects on Carl Gustav Jung's psychoanalytic theory in order to shed light on the process whereby the forces of the underworld, that is, of the dark and unconscious mind, affect individual and collective attitudes.

Aristotle's Rhetoric & Semiotics

Serafeim Triantafyllou, Instructor of Computer Science

If we want to get into the question of the boundaries between the semiotics and the rhetoric and conclude what the relationship is between the two, we would first seek to define the boundaries of the semiotics, whose scientific field is less broad than that of the rhetoric (Eco 1986). Semiotic is defined as a scientific branch that refers to the study and analysis of point systems, as well as the relationships between them (Paschalidis, G., & Yoka 2015).

Rhetoric, according to Aristotle, looks for arguments that can be convincing, and they are either real or seem convincing. Arguments are based on evidence, some of which are probable and can be challenged, and others are mandatory and are called presumptions because they lead to reasoning that cannot be reconstructed (McQuarrie & Mick 1992).

Therefore, since rhetoric is the art of speech and persuasion, the semiotics that investigate points, i.e. words and images with some symbolism and some meaning (Berger 2014), contributing to knowledge and human communication, having rhetoric as a starting point, we can also claim to argue that semiotics is a branch of rhetoric (McQuarrie & Mick 1992).

Semiotics adopt and adapt the Aristotelian rhetorical categorization, having as a common axis the orientation of persuasion, which is considered a technique of reasonable human interaction. According to Aristotle, the tool of knowledge is language, which records and transmits events, processes and phenomena in a rational way that is recognized by the nature of linguistic symbols. Aristotle emphasizes rhetoric in purity and consistency.

In the Aristotelian teachings the critical distance maintained from the Platonic teachings is evident; however, it seems that some of the key ideas of the latter are preserved, such as the concept of Dialectics, and the Ontological Approach (Garver 2009). The neologisms of the philosopher also play a central role in shaping the style and quality of the Aristotelian philosophy. For the benefit of his science, if he judged that the words already used were not semantically sufficient grammatically and conceptually, he did not hesitate to create new ones. Various Aristotelian concepts today remain either unchanged or used with different interpretations, but with the same or similar structure, basic of which are: matter, energy, theory, reasoning, subject, logic, imagination, induction (Cope & Sandys 2010). By creating new terms, the philosopher facilitated the process of understanding the narrative part of his respective conclusions, setting the limits within which a theory can be free to develop. In particular, in order to explain the structure of the human speech theorem, the logical construction through propositions and judgments, combined into commonly accepted sets, Aristotle seeks to describe and explain reality, possessing scientific, as it is called today, validity.

Bibliography

- Berger, A. A. (2014). Semiotics and society. *Society*, 51(1), 22-26.
- Cope, E. M., & Sandys, J. E. (Eds.). (2010). *Aristotle: Rhetoric* (Vol. 2). Cambridge University Press.
- Eco, U. (1979). *The role of the reader: Explorations in the semiotics of texts* (Vol. 318). Indiana University Press.
- Eco, U. (1986). *Semiotics and the Philosophy of Language* (Vol. 398). Indiana University Press.
- Garver, E. (2009). Aristotle on the Kinds of Rhetoric. *Rhetorica*, 27(1), 1-18.
- McQuarrie, E. F., & Mick, D. G. (1992). On resonance: A critical pluralistic inquiry into advertising rhetoric. *Journal of consumer research*, 19(2), 180-197.
- Paschalidis, G., & Yoka, L. (Eds.). (2015). *Semiotics and Hermeneutics of the Everyday*. Cambridge Scholars Publishing.

Η διαλεκτική του μουσικού σημείου: πλαίσια, λειτουργίες, νοήματα

Χριστίνα Τσίγκα (BMus, Med), Καθηγήτρια βιολιού & Μαίη Κοκκίδου (Med, PhD, post-PhD),
Εντεταλμένη λέκτορας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η σημειωτική της μουσικής, ασχολείται με τις σχέσεις μεταξύ των ήχων που ονομάζουμε μουσικούς και με ό,τι αυτοί οι ήχοι σημαίνουν για όσους τους παράγουν και τους προσλαμβάνουν σε συγκεκριμένα κοινωνικά-πολιτισμικά περιβάλλοντα (Tagg, 2013). Βασική μονάδα ανάλυσης στην πλειονότητα των σημειωτικών θεωριών είναι το σημείο. Στον σημασιολογικό ιστό ενός επικοινωνιακού μουσικού συστήματος, μπορούμε να πούμε ότι η τιμή που δίδεται σε ένα σημείο είναι μία αναπαραστατική τιμή σε σχέση με ένα άλλο σημείο. Από αυτό προκύπτει μία αλυσίδα χρήσεων και ένα δίκτυο σχέσεων ανάμεσα στα σημεία και στους χρήστες. Αλλά τι ακριβώς είναι ένα μουσικό σημείο και ποιες είναι οι χρήσεις του; Πόσοι τύποι μουσικών σημείων υπάρχουν; Ποια η δυναμική μεταξύ τους σχέση;

Καταρχάς, ένα μουσικό σημείο μπορεί να είναι ένα σύστημα, μία σύνθεση ή η εκτέλεση μίας σύνθεσης, μία μουσική φόρμα, ένα στίλ, ένας συνθέτης, ένας μουσικός, ένα όργανο. Η ανάγνωση των μουσικών δομών μπορεί να γίνει βάσει σημείων. Το ύψος, η διάρκεια, η χροιά, η δυναμική κ.ο.κ. είναι ποιότητες που αφορούν σε ηχητικά κύματα αλλά ταυτόχρονα είναι στοιχεία μιας ολότητας, του ήχου της μουσικής (Tarasti, 2002). Επιπροσθέτως, το μέτρο, το τέμπο, οι τονικότητες και οι τρόποι, η κίνηση της μελωδίας και η υφή ενός έργου λειτουργούν ως σημεία, συμβάλλοντας στο νόημα. Τα μουσικά σημεία περιλαμβάνουν επίσης στοιχεία της μουσικής σημειογραφίας (έντυπο υλικό, σύμβολα), ηχογραφήσεις, γλωσσικό υλικό (τίτλοι έργων, στίχοι τραγουδιών, ορολογίες), κείμενα περί μουσικής (κριτικές, πληροφοριακό υλικό στα CDs), οπτικό υλικό (φωτογραφίες ερμηνευτών, διαφημιστικά βίντεο, βίντεο εκτέλεσης ή αφήγησης, εξώφυλλα δίσκων) (Tagg, 2013). Η ερμηνεία των σημείων αλλάζει ανάλογα με το πλαίσιο και τη χρονική περίοδο της μουσικής δημιουργίας ή/και εκτέλεσης και, εύλογα, ανάλογα με το άτομο που ενεργοποιεί τη διαδικασία ερμηνείας (Born & Hesmondhalgh, 2000· Nattiez, 1990).

Στην παρούσα εισήγηση, θα συζητήσουμε τη λειτουργία και την πολυπλοκότητα των μουσικών σημείων σε διάφορα πλαίσια, μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα. Ενδεικτικά μουσικά σημεία μπορεί να είναι η φόρμα της σονάτας, το βιολί, οι rave συναυλίες, η μουσική τεχνολογία, η bebop μουσική, ο Boulez, η όψιμη περίοδος της μουσικής του Beethoven, οι ποντιακοί χοροί, η νησιώτικη ζυγιά, ή οποιοδήποτε άλλο στοιχείο συμπληρώνει το παζλ της μουσικής και των μουσικών πρακτικών. Θα εστιάσουμε στους τρόπους που τα μουσικά σημεία αποκτούν νόημα ανάλογα με τα περιβάλλοντα που εμφανίζονται και θα τεκμηριώσουμε ότι η σχέση μεταξύ μουσικών σημείων και πλαισίων είναι αμοιβαία. Προφανώς, δεν είναι γόνιμο να θεωρήσουμε μία μεμονωμένη νότα ως στοιχειώδη μονάδα ανάλυσης, εκτός από ειδικές περιπτώσεις. Ένα συγκεκριμένο μουσικό συμβάν ή στοιχείο γίνεται σημείο μέσω των συμβάσεων μιας μουσικής παράδοσης μέσα στο ιδιαίτερο πλαίσιο ενός έργου. Εξάλλου μία νότα δεν έχει νόημα από μόνη της παρά μόνο σε σχέση με άλλες. Το εν λόγω πεδίο είναι ανεξερεύνητο καθώς η πλειονότητα των μουσικών σημειωτικών μελετών ασχολείται είτε μόνο με το μουσικό κείμενο, είτε με τις χειρονομίες, σε συγκεκριμένα είδη μουσικής. Αξίωμα στην ανάλυσή μας είναι ότι το σημείο είναι πάντα συνδεδεμένο με το νόημα όταν δίνουμε νόημα σε κάτι, αυτό γίνεται σημείο για μας.

Βιβλιογραφία

- Born, G., & Hesmondhalgh, D. (2000). Introduction: On Difference, Representation and Appropriation in Music. In G. Born & D. Hesmondhalgh (Eds.), *Western Music and Its Others*, 1-58. Berkeley: University of California Press.
- Nattiez, J.-J. (1990). *Music and Discourse: Toward a Semiology of Music* (trans. C. Abbate). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Tagg, P. (2013). *Music's Meanings: a modern musicology for non-musos*. New York & Huddersfield: Mass Media Music Scholars' Press.
- Tarasti, E. (2002). *Signs of Music: A Guide to Musical Semiotics*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σύλλογος Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας «σὺν Ἀθηνᾶ», τηλ: 6946-522-288

Email: philosophia.ancilla@gmail.com, διεύθυνση: 7ης Μεραρχίας 1, 65403 Καβάλα

ιστοσελίδα: <http://synathena.gr/el/about/>

Εργαστήριο Σημειωτικής, τηλ.: (+30) 2310 997518

Email: semiolab@auth.gr, διεύθυνση: Ισόγειο Νέου Κτιρίου Φιλοσοφικής Σχολής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 54124 Θεσσαλονίκη

website: <http://semiolab.eu/index.php/gr/>

Ιστότοπος συνεδρίου: <http://episemio.frl.auth.gr/index.php/el/>

CONTACT DETAILS

Association of Ancient Greek Philosophy 'Syn Athena', Tel: (+30) 6946-522-288

Email: philosophia.ancilla@gmail.com

Address: 7th Merarhias 1, Kavala 65403, Greece

Webpage: <http://synathena.gr/el/about>

Laboratory of Semiotics, Tel: (+30) 2310997518, Email: semiolab@auth.gr

Address: New Building of the Faculty of Philosophy, Ground Floor, Aristotle University of Thessaloniki, 54124 Thessaloniki, Greece

Webpage: <http://semiolab.eu/index.php/en/>

Conference webpage: <http://episemio.frl.auth.gr/index.php/en/>

Join Zoom Meeting

<https://authgr.zoom.us/j/94829699573?pwd=YVc5dTNhdWUvWkhNSjR1bWxEhVZz09>